

edgc

MÀSTER OFICIAL
INTERUNIVERSITARI
EN ESTUDIS DE DONES
GÈNERE I CIUTADANIA

La impunitat de la violència sexual en la parella

Entre les dificultats probatòries i la mirada androcèntrica del sistema
de justícia penal

Autora: Meritxell Palacios Cañada

Tutora: Gemma Nicolás Lazo

Treball Final de Màster

Juliol del 2023

Màster Oficial Interuniversitari en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania

RESUM

La violència sexual en la parella heterosexual és un fenomen invisibilitzat, infradenunciat i poc detectat. En el sistema penal espanyol, aquesta violència s'insereix dins la violència de gènere, com a una de les manifestacions de les relacions de poder desiguals entre dones i homes. Per l'entorn domèstic i privat, la relació afectiva existent i la rigidesa del sistema processal penal, les agressions sexuals en la parella s'enfronten a una dificultat probatòria, sobretot a causa que es basen exclusivament en la declaració de la víctima.

Per això, mitjançant l'anàlisi de la prova de les agressions sexuals en la parella i les seves conseqüències en la condemna, els objectius d'aquest estudi són la comprensió dels criteris i requisits de valoració de la prova, la determinació dels elements probatoris necessaris per enervar la presumpció d'innocència i l'ús de la declaració única de la víctima per debilitar tal presumpció. Amb la finalitat de complir aquests objectius, la metodologia qualitativa utilitzada combina l'anàlisi de 14 resolucions judicials de diversos tribunals espanyols i l'anàlisi de 6 entrevistes a professionals de l'advocacia.

Emprant aquesta metodologia, els resultats indiquen que a la pràctica judicial, s'exigeix que es compleixin els tres criteris de valoració o, com a mínim, l'existència de corroboracions, sent necessari també que l'agressió sexual sigui recent, hagi deixat "marques" i s'hagi expressat de manera clara la manca de consentiment. Tanmateix, es conclou que la declaració de la víctima, per si sola, no és suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència, atès que aquesta sempre haurà d'estar acompanyada de proves directes de la comissió del fet delictiu. En definitiva, al sistema judicial espanyol les agressions sexuals en la parella heterosexual queden impunes per les dificultats probatòries i pels estereotips androcèntrics de les figures i els operadors jurídics.

Paraules clau: violència sexual en la parella heterosexual, prova, androcentrisme, violència de gènere, deïbit conjugal.

RESUMEN

La violencia sexual en la pareja heterosexual es un fenómeno invisibilizado, infradenunciado y poco detectado. En el sistema penal español, esta violencia se inserta dentro de la violencia de género, como una de las manifestaciones de las relaciones de poder desiguales entre mujeres y hombres. Por el entorno doméstico y privado, la relación afectiva existente y la rigidez del sistema procesal penal, las agresiones sexuales en la pareja se enfrentan a una dificultad probatoria, sobre todo a causa de que se basan exclusivamente en la declaración de la víctima.

Por eso, mediante el análisis de la prueba de las agresiones sexuales en la pareja y sus consecuencias en la condena, los objetivos de este estudio son la comprensión de los criterios y requisitos de valoración de la prueba, la determinación de los elementos probatorios necesarios para enervar la presunción de inocencia y el uso de la declaración única de la víctima para debilitar tal presunción. Con el fin de cumplir estos objetivos, la metodología cualitativa utilizada combina el análisis de 14 resoluciones judiciales de varios tribunales españoles y el análisis de 6 entrevistas a profesionales de la abogacía.

Empleando esta metodología, los resultados indican que, en la práctica judicial, se exige que se cumplan los tres criterios de valoración o, como mínimo, la existencia de corroboraciones, siendo necesario que la agresión sexual sea reciente, haya dejado "marcas" y se haya expresado de forma clara la carencia de consentimiento. Aun así, se concluye que la declaración de la víctima, por sí sola, no es suficiente para desvirtuar la presunción de inocencia, dado que esta siempre tendrá que estar acompañada de pruebas directas de la comisión del hecho delictivo. En definitiva, en el sistema judicial español las agresiones sexuales en la pareja heterosexual quedan impunes por las dificultades probatorias y por los estereotipos androcéntricos de las figuras y los operadores jurídicos.

Palabras clave: violencia sexual en la pareja heterosexual, prueba, androcentrismo, violencia de género, débito conyugal.

ABSTRACT

Intimate partner sexual violence is a phenomenon that is invisibilized, under-reported and poorly detected. In the Spanish penal system, this violence is inserted into gender-based violence, as one of the manifestations of unequal power relations between women and men. Due to the domestic and private context, the existing intimate relationship and the rigidity of the criminal procedural system, intimate partner sexual assaults face evidentiary issues, especially because they are based exclusively on the victim's statement.

Thus, by analysing the evidence of intimate partner sexual assaults and their consequences on the conviction, the objectives of this study are the understanding of the criteria and requirements of evaluation of the evidence, the determination of the probatory elements necessary to debilitate the presumption of innocence, and the use of the victim's single testimony to weaken such presumption. To meet these objectives, the qualitative methodology used combines the analysis of 14 judicial decisions of several Spanish courts and the analysis of 6 interviews with legal practitioners.

Using this methodology, the results indicate that in the judicial practice, the three assessment criteria are required to be met or, at the very least, corroborations must exist. Furthermore, sexual assault must be recent, cause physical 'marks' and express the lack of consent clearly. However, it is concluded that the victim's statement alone is not sufficient to enervate the presumption of innocence, as it will always have to be accompanied by direct evidence of the crime. In the Spanish judicial system, intimate partner sexual assaults go unpunished due to evidentiary issues and androcentric stereotypes of legal figures and operators.

Keywords: intimate partner sexual violence, evidence, androcentricity, gender-based violence, marital duty.

Índex

CAPÍTOL I. Introducció	7
1.1. Aposta metodològica i epistemològica.....	9
CAPÍTOL II. Marc teòric. La violència sexual en la parella: delimitació conceptual	16
2.1. El gènere i el dret	16
2.2. La violència sexual com a forma de violència contra les dones	18
2.3. La violència sexual en la parella: característiques, tipologies i prevalença	21
2.4. La impunitat de la violència en la parella: la violència institucional en l'àmbit judicial.....	23
CAPÍTOL III. Marc jurídic. L'agressió sexual en les relacions de parella en l'ordenament jurídic espanyol.....	26
3.1. L'evolució de la regulació penal dels delictes contra la llibertat sexual: de delictes contra l'honestedat a delictes contra la llibertat sexual	26
3.2. La conceptualització de la violència sexual en la parella dins dels delictes contra la llibertat sexual	29
3.3. El consentiment a les relacions sexuals dins les relacions de parella.....	33
3.4. Les qüestions processals de la violència de gènere: els Jutjats de Violència vers la Dona.....	35
CAPÍTOL IV. Anàlisi. La pràctica judicial en l'agressió sexual a la parella	37
4.1. Les dades estadístiques dels procediments per violència de gènere.....	37
4.2. La creença del deïbit conjugal	40
4.3. La valoració de la declaració de la víctima	44
4.4. La dispensa a l'obligació de declarar	55
4.5. Les agressions sexuals en un context de violències múltiples.....	59
4.6. Les agressions sexuals habituals i prolongades en el temps.....	61
CAPÍTOL V. Conclusions.....	64
CAPÍTOL VI. Referències bibliogràfiques	68
6.1. Bibliografia i articles acadèmics.....	68
6.2. Webgrafia.....	75
6.3. Legislació	75
6.4. Jurisprudència.....	76
CAPÍTOL VII. Annex.....	78

Índex de taules i gràfics

Taula 1. Sentències seleccionades segons sentit de la decisió i tipificació.....	12
Taula 2. Mostra de l'estudi	14
Taula 3. Sobreseïments dels Jutjats de Violència vers la Dona, en nombres absoluts i relatius, a Catalunya l'any 2022	39
Taula 4. Tipus de corroboracions perifèriques a les sentències analitzades	48
Taula 5. Forma de finalització del procediment de violència de gènere en nombres absoluts a Catalunya l'any 2022	79
Gràfic 1. Forma de finalització del procediment per violència de gènere a Catalunya l'any 2022	38

CAPÍTOL I. Introducció

La violència contra les dones en les relacions de parella heterosexual no és una novetat de les societats contemporànies, sinó que ha estat present al llarg de la història occidental, malgrat que la seva consideració com a afer privat s'ha confós amb la seva inexistència. Una de les manifestacions d'aquesta violència són els actes que atempten contra la llibertat sexual, els quals suposen una violació dels drets humans a la dignitat, llibertat, integritat i igualtat. L'ONU (s.d.) defineix la violència sexual com a qualsevol acció de naturalesa sexual comesa en contra de la voluntat d'una altra persona. Aquest tipus de violència, de la mateixa manera que la violència econòmica, psicològica i física, s'empra per exercir o mantenir el control sobre la parella íntima i es produeix fonamentalment a causa de les relacions de poder asimètriques entre dones i homes.

La legislació espanyola adreça el tractament penal d'aquest fenomen sota el paradigma de la violència de gènere, definida com aquella exercida contra la dona per qui sigui o hagi estat cònjuge o estigui o hagi estat en una anàloga relació d'afectivitat. No obstant això, l'ordenament jurídic espanyol no sempre ha penalitzat la violència sexual en la parella heterosexual, sinó que la introducció d'aquest delictes en el Codi Penal Espanyol no es produeix fins a l'any 1989. En l'actualitat, encara disposem de vestigis de l'herència històrica de l'honestedat o la moral sexual dominant, vinculat amb la propietat, l'exclusivitat sexual del cos de la dona i el deute conjugal.

La violència sexual en la parella heterosexual rau en la intersecció entre la violència de gènere i la violència sexual, motiu pel qual és invisibilitzada, infradenunciada, difícilment detectada i poc estudiada. En conseqüència, s'enfronta a grans dificultats probatòries en el procediment penal, a causa de la manca de proves i les especificitats processals del sistema penal. Algunes d'aquestes complexitats són comunes amb tots els delictes de violència de gènere i/o amb els delictes contra la llibertat sexual, però d'altres són pròpies de les peculiaritats de la violència sexual en les relacions afectives.

El desconeixement de l'antijuridicitat d'algunes relacions sexuals no consentides, la manca de reconeixement social de les agressions sexuals per la parella, la desconfiança en les forces policials i el sistema penal, els sentiments de culpa i vergonya, la victimització secundària, la producció dels fets en entorns privats i íntims... són alguns dels factors que incideixen en la dificultat probatòria de la violència sexual en la parella, que sovint es basa exclusivament en la declaració de la víctima. Així mateix, tenint en compte que la denúncia sol ser freqüent després de la ruptura de la relació sentimental, els elements que corroborin la declaració de la víctima són escassos o inexistents. Tots

aquests fets “evidencian la selectivitat de la pràctica de los sistemas de justicia penal” (Bodelón 2019: 10), que no està preparat per les especificitats d'aquests delictes.

A l'Estat espanyol, els estudis de la intervenció penal de la violència sexual en la parella des d'una perspectiva de gènere són escassos, sent més habitual l'estudi psicosocial. El sistema penal ha d'assegurar un tractament adequat, eficaç i global de la violència de gènere, inclosa la sexual, evitant la victimització secundària i sense que la protecció de la presumpció d'innocència vagi en detriment dels drets de la víctima en el procediment penal, entre els quals es troba la dignitat i intimitat, la informació i la reparació i restitució del dany. Com bé simplifica l'exposició de motius de la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de gènere, “desde el punto de vista penal la respuesta nunca puede ser un nuevo agravio para la mujer”.

D'acord amb Marcela Lagarde, en la nostra societat “no se concibe la violación como parte del erotismo de las relaciones privadas, personales y directas, de lo doméstico y mucho menos de lo conyugal o de las relaciones amorosas” (Lagarde 2005: 301). En conseqüència, les agressions sexuals en la parella heterosexual són infradenunciades i, quan aquestes accedeixen al sistema penal, són sobreseïdes o absoltes. És per això que és necessari visibilitzar aquest delicte en el conjunt del sistema penal, perquè sol ser un fenomen que és inadvertit o ignorat pels operadors jurídics i policials.

Per aquest motiu, el present treball consisteix en un estudi sociojurídic de la perseguibilitat penal de les agressions sexuals en la parella des d'una perspectiva de gènere, situat en el sistema judicial penal espanyol i català. Amb la finalitat d'estudiar l'enjudiciament d'aquest delicte, es posarà l'èmfasi en la seva prova, atès que la rigidesa probatòria del sistema processal penal pot arribar a establir un discurs d'impunitat. La metodologia qualitativa emprada en aquest estudi consisteix, en primer lloc, en l'anàlisi de 14 sentències de diversos tribunals; i, en segon lloc, en l'estudi de 6 entrevistes semiestructurades a advocades amb experiències professionals relacionades amb les agressions sexuals a la parella.

Convé precisar que l'abast d'aquest estudi únicament inclou aquelles agressions sexuals a la parella heterosexual que han entrat dins del sistema de justícia penal mitjançant la interposició d'una denúncia. Així mateix, al llarg d'aquest treball s'utilitzarà la terminologia de víctima, en lloc del terme supervivent o anàlegs, per ser el vocabulari propi del sistema penal. En aquest sentit, s'entén com a víctima directa aquella persona física que ha patit un dany o perjudici sobre la seva persona a causa de la comissió d'un delicte (art. 2 Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delicte).

El treball s'inicia amb el paradigma teòric del tema d'investigació, exposant el paper del dret en la construcció del gènere, així com el seu ús com a instrument de lluita feminista mitjançant la criminalització de la violència contra les dones; la violència sexual com a forma de violència contra les dones i, específicament, la delimitació psicosocial de la violència sexual en l'àmbit de la parella; i, finalment, la violència institucional en l'àmbit judicial com a mecanisme legitimador i reproductor de la violència contra les dones. Seguidament, es contextualitza el fenomen estudiat en l'ordenament jurídic espanyol, repassant breument la història de la regulació penal dels delictes contra la llibertat sexual i situant el fenomen d'estudi en la seva tipificació al Codi Penal. Finalment, es procedeix a l'anàlisi dels resultats obtinguts de la jurisprudència i les entrevistes en comparació amb la literatura existent.

1.1. Aposta metodològica i epistemològica

L'objectiu principal d'aquest treball és l'anàlisi de la prova de les agressions sexuals en les relacions afectives heterosexuales i els seus efectes en la posterior condemna. De manera més específica, els objectius secundaris són, en primer lloc, comprendre la configuració doctrinal i jurisprudencial dels criteris i requisits de valoració de la prova; en segon lloc, determinar quins elements probatoris es requereixen per debilitar la presumpció d'innocència de l'agressor; i, finalment, determinar si la declaració de la víctima, per si sola, és suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència.

Així, les preguntes que han guiat aquesta investigació són les següents: Quina és l'eficàcia del sistema penal en la condemna de les agressions sexuals a l'àmbit de la parella? Solen prosperar fins al judici oral? Els operadors jurídics i el conjunt del sistema processal penal dificulten la construcció d'una prova vàlida i suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència?

Per donar resposta a aquestes preguntes, la hipòtesi d'aquest estudi és que, al sistema judicial espanyol, les agressions sexuals en la parella heterosexual queden impunes per les dificultats probatòries, al ser un delicte que es comet habitualment a l'àmbit privat, i pels estereotips androcèntrics de les figures i els operadors jurídics. A tal efecte, s'entén la impunitat com la falta de resposta social i institucional a la violència (Bodelón 2019).

Amb la finalitat d'assolir el compliment dels objectius, seguint la idea de coneixement situat de Haraway (1995), la posició social com a investigadora no és aliena als condicionaments socials, sinó que depèn de la posició en l'estructura social i de les relacions de poder que ens travessen. El coneixement situat, encunyat per Haraway,

aposta per situar què i com es coneix en la situació i perspectiva social del subjecte coneixedor, que dependrà del gènere, raça, orientació sexual, lloc de residència, ètnia, edat, (dis)capacitat, ideologia, classe social... Per tant, es relaciona amb el rebuig a la falsa neutralitat de la disciplina científica, refusant la imparcialitat i objectivitat que, a la pràctica, acaben construint un saber des del punt de vista d'un home, blanc, de classe mitjana-alta i europeu. Per contra, impulsa un subjecte i coneixença marcat pel sexe-gènere que reconeix que tot coneixement és parcial i situat (Nicolás 2009).

Per identificar la posició social (privilegiada) des que es generarà el coneixement, em reconec com una dona, cisgènere, bisexual, jove, catalana, blanca, amb estudis superiors, treballadora i de classe mitjana, unes característiques que han tingut un impacte en el tema i disseny de l'estudi. Tot i que no disposo d'experiències professionals ni personals vinculades amb la violència sexual a la parella, la recerca bibliogràfica m'ha permès aproximar-me a l'expertesa en aquest tema d'estudi.

La investigació segueix una metodologia qualitativa mitjançant, d'una banda, una anàlisi de la jurisprudència i, d'altra banda, l'elaboració d'entrevistes semiestructurades. Els objectius d'aquest estudi van més enllà de la simple quantificació i descripció d'aquest tipus de violència, motiu pel qual s'adopta una metodologia qualitativa. L'estratègia qualitativa és interpretativa i integradora, possibilita la interpretació i la intersubjectivitat, així com donar sentit a la realitat a través del llenguatge que, en aquest mètode "es el objeto propio de estudio" (Botía-Morillas 2013: 448). La combinació de l'anàlisi jurisprudencial i de les entrevistes permet una anàlisi global i rica del fenomen d'estudi, no només a partir de les resolucions dels tribunals, sinó també mitjançant les vivències i les experiències de les professionals en l'àmbit penal.

Les categories d'anàlisi de les sentències i les entrevistes parteixen dels continguts abordats al marc teòric i jurídic. D'aquesta manera, les temàtiques són les següents:

1. Les dades estadístiques en els procediments per violència de gènere. La forma de finalització del procediment penal és un indicador de l'existència d'impunitat en el tema d'estudi, motiu pel qual en aquesta categoria s'examinen les denúncies, absolucions, condemnes i sobreseïments en casos de violència de gènere i d'agressió sexual a la parella.
2. La creença del deïbit conjugal. El deïbit conjugal és una creença encara molt arrelada en la nostra societat, tot i que el Tribunal Suprem hagi establert que no existeix un dret/deure a la prestació sexual. L'entorn privat i íntim de les relacions afectives dota a les agressions sexuals d'unes característiques pròpies que, de vegades, no són plenament traslladables a l'àmbit jurídic. Per això, és necessari

analitzar, d'una banda, com enjudicien els tribunals aquests casos i, d'altra banda, la jurisprudència del Tribunal Suprem en relació amb el deute conjugal.

3. La valoració de la declaració de la víctima. En les agressions sexuals en la parella, la declaració de la víctima sol ser la principal prova del delict. Per això, la jurisprudència estableix tres criteris per valorar la declaració: l'absència d'incredibilitat subjectiva, la credibilitat objectiva i la persistència en la incriminació. Per tal d'analitzar com operen aquests tres requisits a la pràctica judicial, s'analitzaran els arguments emprats en la valoració dels criteris, tant de les advocades com del tribunal.
4. La dispensa a l'obligació de declarar. El dret de dispensa a l'obligació de declarar ha estat pràcticament retirat en els casos d'agressió sexual contra la parella. No obstant això, resulta rellevant analitzar com operava aquesta dispensa en els casos on la declaració de la víctima era l'única prova, així com les conseqüències de la seva eliminació per les víctimes de violència de gènere.
5. Les agressions sexuals en un context de violència múltiple. La violència sexual en la parella es produeix habitualment en un context de violències múltiples, és a dir, juntament amb violència física, psicològica i/o econòmica. La finalitat d'aquesta categoria és analitzar com influencia el context de violències múltiples en l'enjudiciament de les agressions sexuals.
6. Les agressions sexuals habituals i prolongades en el temps. Les agressions sexuals reiterades al llarg de la relació de parella presenten la problemàtica de contextualitzar i individualitzar cadascun dels episodis. Per això, en aquest apartat s'estudiarà com s'aborden les agressions sexuals continuades i què es requereix per apreciar la continuïtat.

Els resultats extrets de les entrevistes i l'anàlisi de jurisprudència es classificaran en aquestes categories amb la finalitat d'analitzar-les conjuntament, des d'una perspectiva de gènere, a partir del marc teòric i jurídic.

En primer lloc, l'anàlisi de jurisprudència se centra en catorze sentències del Tribunal Suprem, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya i l'Audiència Provincial de Barcelona. L'estudi d'aquestes resolucions judicials permet determinar quin tipus de prova requereixen els tribunals per obtenir una sentència condemnatòria i, per contra, l'absència de quins elements fonamenta l'absolució. Alhora, aquesta anàlisi determina la influència dels estereotips de gènere en la valoració de la prova.

Per la selecció de les sentències analitzades s'ha cercat a les bases de dades del Consejo General del Poder Judicial (CENDOJ), Aranzadi Instituciones i VLex, emprant paraules clau com “abuso sexual”, “agresión sexual”, “pareja” y “cónyuge”. Les resolucions havien de contenir entre els fets provats casos d'abús o agressió sexual que s'haguessin produït en el context d'una relació afectiva, sigui de parella o exparella, i s'havien de situar entre el 2015-2023 per tal de limitar temporalment l'objecte d'estudi.

Per seleccionar les sentències s'ha cercat una variabilitat entre resolucions condemnatòries i absolutòries, i també que la valoració de la prova fos prou argumentada i fonamentada, per tal d'oferir una anàlisi rica. Per tant, s'han descartat les sentències de segona instància amb casos d'agressions i abusos sexuals on cap dels motius del recurs fos un error en la valoració de la prova o una vulneració de la presumpció d'innocència. A més, les sentències seleccionades inclouen tant casos d'agressió com abús sexual, pel fet que l'abús sexual ha estat eliminat molt recentment i la jurisprudència en aquesta temàtica, si es limités a les agressions sexuals, seria escassa – i s'exclourien conductes actualment subsumides en el tipus d'agressió–. Les sentències seleccionades són les següents:

Taula 1. Sentències seleccionades segons sentit de la decisió i tipificació

	SENTÈNCIA	SENTIT DE LA DECISIÓ	TIPIFICACIÓ
1	STSJCat 79/2022	Absolutòria	Agressió
2	STSJCat 427/2022	Absolutòria	Agressió
3	SAP 517/2016	Absolutòria	Agressió
4	SAP 840/2017	Absolutòria	Agressió
5	SAP 65/2019	Absolutòria	Agressió
6	SAP 10/2021	Absolutòria	Abús
7	SAP 756/2021	Absolutòria	Agressió
8	STS 254/2019	Condemnatòria	Agressió
9	STS 291/2019	Condemnatòria	Agressió
10	STS 125/2021	Condemnatòria	Agressió
11	STS 544/2022	Condemnatòria	Abús
12	STSJCat 19/2019	Condemnatòria	Agressió

13	SAP 87/2018	Condemnatòria	Abús
14	SAP 24/2023	Condemnatòria	Agressió

Font: Elaboració pròpia.

L'anàlisi del contingut de les sentències se centra en el raonament jurídic emprat pel tribunal a l'hora de tipificar els fets provats, així com els criteris de valoració de la prova aplicats al cas concret per tal de desvirtuar la presumpció d'innocència. Només s'ha analitzat la part de la sentència relativa a l'abús o agressió sexual, deixant fora els altres delictes imputats, com el maltractament habitual, les lesions, les amenaces i coaccions..., excepte que fossin rellevants per la investigació. Per evitar tergiversar les paraules del tribunal, s'ha procurat reproduir textualment els fragments més rellevants de cada sentència. Aquest contingut ha estat classificat en les sis categories mencionades anteriorment.

En segon lloc, la finalitat de les entrevistes és obtenir informació fonamentada en els significats, les percepcions, les creences i les opinions de les persones participants, per tal de comprendre les experiències de professionals que treballin amb casos de violència sexual a la parella. Les entrevistes complementen i aprofundeixen en la informació assolida mitjançant l'anàlisi de la jurisprudència.

Tenint en compte que la finalitat és entendre la violència sexual en la parella, la millor tècnica qualitativa és l'entrevista en profunditat, que permet obtenir la percepció de la persona entrevistada de manera individual, flexible, íntima i sense una generalització dels resultats (Vargas 2012). Així, l'objectiu de l'entrevista és "producir datos que nos permitan pensar aspectos comprensivos de los fenómenos o cuestiones que estamos investigando" (Luxán i Azpiazu 2016: 22).

El guió de l'entrevista és semiestructurat, atès que permet alterar els àmbits temàtics per tal d'afegir noves preguntes i temes, adaptant l'entrevista a les necessitats de la investigació i a les característiques de cada participant (Luxán i Azpiazu 2016). A més, aquesta tipologia permet evitar l'excessiva rigidesa, formalitat i sistematització que caracteritza les entrevistes estructurades, així com la dificultat de comparativa i anàlisi de les entrevistes obertes (Vargas 2012).

La mostra està integrada per advocades que treballen tant a bufets privats com a Serveis d'Intervenció Especialitzada (SIE)¹, per tal d'obtenir una diversitat d'experiències

¹ El SIE ofereix un acompanyament i una atenció integral, continuada i especialitzada a totes les dones i els seus fills i filles afectades per tot tipus de processos de violències masclistes, i entre els seus serveis es troba l'assessorament jurídic (Departament d'Igualtat i Feminismes 2022).

professionals. La mostra està formada per un total de 6 dones, d'entre 30 i 65 anys, amb més d'un mínim de 5 anys d'experiència en l'assessorament jurídic. Així mateix, per aconseguir una mostra homogènia, les entrevistades exerceixen a diversos àmbits de la província de Barcelona.

Tenint en compte que les entrevistes tenen la finalitat de profunditzar els resultats extrets de l'anàlisi de les sentències, s'ha limitat la mostra a un total de 6 persones, una quantitat que ja permet obtenir una panoràmica de la pràctica professional de l'advocacia en relació amb la violència sexual en la parella. Les entrevistes han estat breus, amb una durada mitjana de 30 minuts. Per protegir l'anonimat de les participants, s'ha atorgat un número a cadascuna, de l'1 al 6. Així, cada entrevistada s'identifica amb la lletra "E" i el nombre corresponent.

Taula 2. Mostra de l'estudi

Codi	Sexe	Professió actual	Edat	Experiència
E1	Dona	Coordinadora del SIE	65 anys	44 anys
E2	Dona	Advocada	44 anys	10 anys
E3	Dona	Advocada	48 anys	24 anys
E4	Dona	Lletrada del SIE	39 anys	10 anys
E5	Dona	Lletrada del SIE	54 anys	30 anys
E6	Dona	Advocada	30 anys	6 anys

Font: Elaboració pròpia.

El contacte amb les persones entrevistades s'ha realitzat a través dels correus electrònics de diverses entitats i serveis relacionades amb el dret penal i les violències masclistes: Dones Juristes, l'Il·lustre Col·legi d'Advocacia de Barcelona i diversos SIEs i PIAD de l'àrea metropolitana de Barcelona. Així mateix, s'ha establert el contacte amb les entrevistades mitjançant l'efecte de la bola de neu, és a dir, el primer mostreig aleatori ha proporcionat el contacte amb altres persones del seu cercle.

Les entrevistes s'han realitzat majoritàriament per videotrucada, a través de les plataformes Zoom i Teams, per afavorir la flexibilitat d'horaris, tot i que també s'ha realitzat una entrevista presencial. Comptant amb l'autorització prèvia de les participants mitjançant el consentiment informat, totes les entrevistes han estat enregistrades i transcrites per afavorir la posterior anàlisi.

El contingut extret de les entrevistes s'ha classificat en les sis categories d'anàlisi prèviament desenvolupades. De nou, cal tenir en compte que les entrevistes permeten complementar els resultats extrets de l'anàlisi de les sentències, ja que les professionals aporten una visió experienciada i global del fenomen d'estudi. Així, la seva experiència professional permet arribar a unes conclusions que no haguessin estat possibles sense la seva participació en aquest treball, fent possible que els resultats siguin més rics i precisos. L'anàlisi de les sentències només permet arribar a unes conclusions limitades sobre la valoració de la prova en els processos d'agressió sexual a la parella, és a dir, exclusivament fonamentades en allò que apareix al corpus literal de les sentències. En canvi, les professionals tenen coneixements globals no només del si del judici oral, sinó també de la preparació de la seva clienta o usuària, la preparació de la prova i l'abordatge de la defensa per assegurar que la prova sigui suficient per enervar la presumpció d'innocència. Tota aquesta informació no s'hagués pogut obtenir d'una anàlisi exclusiva de la jurisprudència i, per tant, l'anàlisi d'aquest fenomen en la pràctica judicial hagués estat parcial.

L'entrevista s'estructura al voltant de les cinc temàtiques mencionades (vegeu l'apartat 2 de l'annex). La primera pregunta, per trencar el gel, està destinada a què l'entrevistada explori la seva experiència professional amb la temàtica de l'estudi, per tal que traslladi les seves vivències sense que la resposta sigui guiada. El segon bloc de preguntes aprofundeix en els tres criteris de la jurisprudència per la valoració de la declaració de la víctima, repassant cadascun dels tres. La tercera pregunta es refereix a l'hostilitat en el judici oral, per tal que l'entrevistada identifiqui la victimització secundària durant el procediment penal. La quarta i cinquena pregunta pretenen determinar si existeixen diferències en la condemna de les agressions sexuals i els altres delictes de violència de gènere, així com entre les agressions continuades i les aïllades. Per la seva banda, la pregunta número sis persegueix l'objectiu d'esbrinar si les creences del dèbit conjugal encara continuen presents en els tribunals i la mateixa víctima, així com d'adreçar el difícil trasllat a l'àmbit jurídic de les relacions sexuals per coaccions o pressions psicològiques. Per tal de determinar les conseqüències de la dispensa de l'obligació de declarar en un procediment per agressió sexual en la parella, la setena i vuitena pregunta examinen aquest dret. Finalment, l'última pregunta cerca determinar quins canvis, si escau, s'haurien de produir en els tres requisits de valoració de la declaració de la víctima per evitar la victimització secundària.

CAPÍTOL II. Marc teòric. La violència sexual en la parella: delimitació conceptual

2.1. El gènere i el dret

El dret, a banda de governar, institucionalitzar i regular l'ordre de les relacions socials, personals, polítiques i econòmiques, assumeix una tasca de legitimació, producció i reproducció d'aquest ordre atribuint-li valor simbòlic, motiu pel qual la norma jurídica té un impacte sobre la resta d'àmbits de la vida (Graziosi 2000, Pitch 2003). Així, el discurs jurídic reforça i crea la construcció del gènere i, per tant, reproduïx i manté l'opressió de les dones (Bergalli i Bodelón 1992).

Els estudis feministes del dret es vinculen amb tres models epistemològics que defensen la idea que les dones gaudeixen d'una posició desigual davant del dret (Bodelón 2003, Nicolás 2013, Smart 1994): el dret és sexista car tant la norma com la seva aplicació situen a les dones en desavantatge per raó del seu sexe; el dret és masculí i androcèntric, de manera que els seus criteris objectius i neutrals són, en realitat, valors masculins presos com a universals; i el dret té gènere i construeix relacions de poder i subordinació, és a dir, no és capaç de concebre un subjecte sense sexe-gènere com a atribut determinant. Entenem el sistema de sexe-gènere com a les formes d'organització de la vida social, és a dir, el conjunt d'estructures socioeconòmiques i polítiques segons el qual la societat transforma el sexe en una sèrie de pràctiques, rols, representacions, símbols, valors i normes vinculats al gènere (Nicolás 2009).

La idea que el dret té gènere ha substituït majoritàriament els altres dos punts de vista sobre les relacions entre gènere i dret (Smart 1994). Així, el dret és una estratègia de sexuació i una de les tecnologies de gènere, atès que contribueix a reproduir, fixar i atribuir un significat a les diferències de sexe-gènere i d'identitat (Nicolás 2013, Pitch 2003, Smart 1994). El cos masculí és la norma i l'estàndard de referència, mentre que les dones no hi apareixen (existeixen com a mares, prostitutes o esposes, o bé incloses en "ciutadans", "individus" o "persones"), motiu pel qual el sexe-gènere femení es construeix a través del cos de les dones. D'aquesta manera, el dret contribueix a crear l'ideal, la sexualitat i els estereotips de dona, convertint-se en un mitjà de control social i moralitat (Bodelón 2003, Nicolás 2013, Pitch 2003). Ara bé, aquest ideal de dona és blanca, heterosexual i socioeconòmicament privilegiada.

D'acord amb Marina Graziosi (2000), històricament el dret ha establert regles dirigides al manteniment del patriarcat. En aquest sentit, en el dret penal la regulació de la feminitat implicava una restricció de les llibertats i una imposició de drets específics per

la dona, ja que era un subjecte necessitat de tutela masculina i no disposava de plena responsabilitat penal.

L'atenuació, disminució i exclusió de la imputabilitat de les dones es vincula a la seva inferioritat biològica respecte a l'home, de manera que el sexe femení "debe generalmente ser una causa de minusvalía y de diferenciación" (Graziosi 2000: 142). El concepte romà d'*infirmitas sexus* permet entendre la construcció jurídica de la dona, fins i tot en l'actualitat. Tal concepte es vincula amb la capacitat de control i discriminació sobre les dones i s'ha utilitzat per justificar la prohibició de les dones de denunciar, d'assumir tutela, d'acusar per algun delict... i per posar en dubte o invalidar el seu testimoni, excloure el dol... Així mateix, les diferències biològiques han justificat i continuen justificant diferències en l'aplicació de la pena i en la mateixa construcció dels tipus penals (Graziosi 2000).

Malgrat el poder del dret com a tecnologia del gènere i el seu paper opressor, aquest també és considerat com un instrument i lloc de lluita (Smart 1994). El potencial simbòlic del dret penal ha estat emprat pels feminismes com a instrument de visibilització de certs problemes socials patits per les dones i com a mecanisme de protecció de béns jurídics fins ara no recollits als textos legals. D'aquesta manera, l'estratègia de criminalitzar la violència contra les dones assumeix un significat polític i simbòlic per tal de reconèixer la seva negativitat i gravetat social (Bodelón 2003).

Amb la crisi de l'Estat del Benestar a principis dels anys 80, en un context de recessió de les demandes socials, el moviment feminista comença a defensar la criminalització de la violència sexual, amb l'objectiu que el dret penal solucioni la desigualtat de gènere, la discriminació i les relacions desiguals de poder (Bergalli i Bodelón 1992, Larrauri 2018). No obstant això, el procés de criminalització ha relegat tots els elements simbòlics inclosos en la reivindicació i denúncia de la violència sexual.

En primer lloc, l'ús del dret penal per resoldre la violència contra les dones n'ignora les causes estructurals: la desigualtat de gènere i les relacions de poder; corrent el risc de convertir-se en una nova font de càstig i exclusió social per les dones (Bodelón 2003). La complexitat d'aquesta violència es redueix a conceptes reconeixibles i abastables pel llenguatge penal (Bergalli i Bodelón 1992). En conseqüència, es recau en la paradoxa de recórrer al dret penal amb la finalitat de protegir un grup social que acaba sent castigat per l'instrument dissenyat per protegir-lo (Larrauri 2018).

En segon lloc, tal ús del dret penal implica, d'una banda, legitimar la pena privativa de llibertat, que és la sanció bàsica d'un sistema punitivista com el nostre, simplificant les demandes del moviment feminista en pro de la centralitat del discurs jurídic i penal per

resoldre el problema (Bodelón 2003). D'altra banda, l'abordatge penal individualitza i sobresimplifica el problema, reduint la violència contra les dones a una relació entre agressor i víctima, totalment descontextualitzada del marc patriarcal, per tal d'homogeneïtzar la situació al model normatiu (Bergalli i Bodelón 1992, Bodelón 2003). Com que la norma penal no pot recollir el context polític-social, "la criminalització del problema comporta un «extrañamiento» de éste" (Bergalli i Bodelón 1992: 56). Per consegüent, és poc eficaç en recollir i resoldre les demandes de les dones en el marc del procés penal, sobretot a causa del paper de la víctima en aquest.

Finalment, la criminalització de la violència contra les dones converteix les dones en víctimes. El concepte de víctima redueix la violència a un problema individual i interpersonal, des d'una òptica víctima-agressor que ignora les causes complexes de la conducta, les quals escapen de l'àmbit del sistema penal (Bergalli i Bodelón 1992). Tanmateix, denota passivitat i exclou l'agència, motiu pel qual algunes teòriques utilitzen el terme "supervivent" per atorgar una posició activa a la dona, alhora que reconeix les estratègies diàries per enfrontar tals experiències i identifica les relacions de gènere com a origen d'aquesta violència (Bodelón 2003, 2008).

En conseqüència, el dret penal no aborda el nucli del problema de la violència contra les dones, atès que no pot desenvolupar la funció de resoldre conflictes o oferir una interpretació simbòlica d'aquests (Bergalli i Bodelón 1992).

2.2. La violència sexual com a forma de violència contra les dones

El feminisme, d'una banda, ha deslegitimada la violència contra les dones a través de la seva conceptualització com a problema social, un problema resolt principalment a través de la criminalització; i, de l'altra, ha construït un nou marc d'interpretació on es concep com a violència estructural, fruit d'un sistema que reproduïx i reforça la desigualtat de gènere (de Miguel 2008).

La "violència contra les dones", "violència patriarcal", "violència masculista" o "violència sexista" és un concepte polític que situa l'origen de la violència² en la desigualtat de poder entre homes i dones en el marc d'una societat heteropatriarcal³. Així, no es tracta

² L'ús del terme "violència" en aquest apartat, en lloc d'agressió, es fonamenta en la necessitat de diferenciar l'estudi psicosocial de l'estudi jurídic. Així mateix, s'empra aquest terme per fer referència a "una agresión consciente, intencional, continuada y, habitualmente, selectiva contra las víctimas para conseguir su objetivo, la dominación", com la descriu la Neus Roca (2013: 251).

³ L'heteropatriarcat és un sistema de dominació on l'home blanc, adult i heterosexual gaudeix de la màxima autoritat, sigui política, econòmica, social i moral (Barrère 2008).

d'un fet aïllat i individual, sinó que forma part d'un sistema que es legitima i reproduïx a través d'aquestes violències (Barrère 2008).

La Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona (Resolució de l'Assemblea General de les Nacions Unides 48/104 del 20 de desembre del 1993) defineix la violència contra les dones com a "todo acto de violencia basado en la pertenencia al sexo femenino que tenga o pueda tener como resultado un daño o sufrimiento físico, sexual o psicológico para la mujer, así como las amenazas de tales actos, la coacción o la privación arbitraria de la libertad, tanto si se producen en la vida pública como en la vida privada" (art. 1). Aquesta resolució en l'àmbit internacional es va traslladar al dret intern mitjançant reformes legislatives que fan constar la necessitat d'una resposta institucional al fenomen. No obstant això, la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere (d'ara endavant, LOMPIVG) va ser la primera a introduir tipus penals dirigits a castigar específicament formes de violència contra les dones.

Ara bé, tot i que per primera vegada una llei fa referència a la desigualtat de gènere, defineix la "violència de gènere" com "la violencia que, como manifestación de la discriminación, la situación de desigualdad y las relaciones de poder de los hombres sobre las mujeres, se ejerce sobre éstas por parte de quienes *sean o hayan sido sus cónyuges o de quienes estén o hayan estado ligados a ellas por relaciones similares de afectividad, aun sin convivencia*" (art. 1.1 LOMPIVG). En conseqüència, entén per violència de gènere aquella que es dona en la relació de (ex)parella heterosexual, provocant una fragmentació del concepte i homologant la violència contra les dones a les violències en l'àmbit familiar. Així, com a un clar exemple del paradigma familista⁵, totes les formes de violència fora de les relacions afectives i familiars són excloses del concepte, de manera que "la familia, ahora ya sin violencia sexista, continúa siendo para el derecho un lugar desde el cual construir la ciudadanía femenina" (Bodelón 2008: 286).

Entre les manifestacions de la violència contra les dones es troba la violència sexual, que és definida per la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista com aquell tipus de violència masclista que

comprèn qualsevol acte que atempti contra la llibertat sexual i la dignitat personal de la dona creant unes condicions o aprofitant-se d'un context que, directament o

⁴ Ressaltat propi.

⁵ Segons Alda Facio, el familisme "Consisteix a agafar la família com la unitat més petita d'anàlisi en situacions on en realitat s'haurien d'analitzar els interessos, les necessitats i les actuacions dels diferents membres d'una família" (Facio 2007: 195).

indirectament, imposin una pràctica sexual sense tenir el consentiment ni la voluntat de la dona, amb independència del vincle que hi hagi entre la dona i l'agressor o agressors (art. 4.2 c) L 5/2008).

Els actes que abraça van des dels tocaments fins a la penetració, incloent-hi tota mena de coacció, i es pot produir en relacions de parella, amistat, parentesc, laborals o entre estranys (Pitch 2003). Segons María Lameiras, María Victoria Carrera i Yolanda Rodríguez (2011), la major part dels casos de violència sexual contra les dones són invisibilitzats i infradenunciats, constituint la xifra negra de la violència sexual⁶.

Paradoxalment, la violència sexual dins la parella és molt menys denunciada que aquella duta a terme per persones desconegudes, ja que sovint no és considerada – tant per la dona com per la societat – com un delictes. En aquest sentit, fins fa poc la violència sexual en la relació matrimonial no era un fet antijurídic car la dona es considerava una “propietat” del marit, vinculat amb la idea de deute conjugal que es desenvoluparà més endavant. Per tant, no és fins a la segona onada del moviment feminista que es comença a reconèixer aquesta violència com un problema social freqüent i greu que actua com a mitjà de control social i dominació (Lameiras, Carrera i Rodríguez 2011).

La violència sexual afecta a tots els àmbits de la vida de les dones i està determinada per factors socials i culturals. El patriarcat és el substrat per tots els tipus de violència contra les dones, que pretén subjugar-les mitjançant l'ús dels seus cossos i sexualitat. Per això, en una cultura on la masculinitat s'associa amb l'agressivitat, poder i domini sexual i la feminitat amb la passivitat, debilitat i submissió, la violència sexual es tracta d'un fenomen socialment generalitzat. D'aquesta manera, la construcció social del gènere és fonamental en l'explicació de la violència (Cobo 2011; Lameiras, Carrera i Rodríguez 2011), encara que no és l'única, ja que s'inclouen altres factors de risc, a part de la desigualtat de gènere, com la personalitat dels agressors, l'abús d'alcohol i altres drogues, l'estructura atomitzada i jeràrquica de la família, les parelles de fet, l'edat, l'àrea de residència... (Larrauri 2018). Aquests factors de risc, però, no neguen la importància de la situació de desigualtat estructural, subordinació i discriminació de la dona, sinó que defensen que aquesta no és l'únic factor i que no existeix una relació causal determinista que impliqui que, a major igualtat de gènere, hi haurà menor violència contra les dones. Així mateix, aquesta violència es caracteritza per la naturalesa sexual ja que, en la cultura occidental, els cossos de les dones es construeixen com el lloc i l'instrument de la sexualitat (Pitch 2003).

⁶ En criminologia, s'anomena xifra negra o oculta a aquelles infraccions que no són registrades a les estadístiques oficials de les entitats judicials i policials (Larrauri 2015).

2.3. La violència sexual en la parella: característiques, tipologies i prevalença

La violència sexual en la parella heterosexual ha estat poc adreçada en la literatura científica, sobretot perquè rau en la intersecció entre la violència de parella (l'anomenada violència de gènere per la LOMPIVG) i la violència sexual (Pastor-Moreno, Ruiz-Pérez, Sordo i Henares-Montiel 2022; Church, Stewart i Vigod 2019). En conseqüència, és ignorada i ocultada per la recerca d'altres formes de violència contra les dones, fent que la seva detecció sigui més difícil i romangui infradenunciada. Tot i el solapament amb altres formes de violència en la parella, presenta unes característiques i conseqüències diferents d'altres tipus de violència intrapersonal.

Segons la Macroenquesta de Violència contra la Dona del 2019 (Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género 2019), un 8,9% de dones de 16 o més anys residents a l'Estat espanyol han patit violència sexual d'alguna parella actual o passada en algun moment de la seva vida. A Catalunya, l'any 2019, en el 17,9% de les violències sexuals l'agressor és la parella o l'exparella (Enquesta de violències sexuals 2019⁷). Del total de les dones enquestades, un 8,5% han estat víctimes d'agressions sexuals i, d'entre aquestes, en un 45% dels casos l'agressor és la parella o exparella. Així mateix, un 20% de les enquestades ha patit coaccions i/o intimidacions psicològiques i, en aquesta tipologia de violència sexual, l'agressor és la parella o exparella en un 77,3% dels casos (Departament d'Interior 2019).

Malgrat la prevalença d'aquest tipus de violència en la nostra societat, un 20,3% dels espanyols consideren que obligar la parella a mantenir relacions sexuals no desitjades és un comportament inacceptable, però que no hauria d'estar castigat per la llei, segons l'estudi del Centro de Investigaciones Sociológicas (2023).

La violència sexual en la parella pot adquirir diverses formes, algunes de les quals no són conductes plenament traslladables a l'àmbit jurídic: la coerció normativa o social, basada en la creença del deure de la dona de satisfer sexualment a l'home; la coerció interpersonal, que consisteix en l'ús dels recursos o poder en la relació per forçar la dona; i la coerció física, quan implica l'ús de violència, força o agressió física, amenaces i intimidació (Bagwell-Gray, Messing i Baldwin-White 2015; Martin, Taft i Resick 2006). Així mateix, la motivació dels agressors va des del desig per la dominació sexual i la intenció de causar dolor físic i sexual a l'actuació segons fantasies sexuals, juntament

⁷ L'enquesta de victimització es va fer a 10.015 dones de 16 anys i més residents a Catalunya. Recull el percentatge de dones que pateix o ha patit algun tipus de violència masculina, sigui produïda en el marc de les relacions afectives com fora d'elles (Departament d'Interior 2019).

amb la indiferència respecte al plaer femení i la cosificació de les dones com a mer mitjà de satisfacció sexual masculina (Mañas i Martínez 2020).

Segons Carmen Mañas i Alicia Martínez (2020), com a resposta o actitud cap a la violència sexual, algunes dones sucumbeixen o cedeixen en les circumstàncies següents: quan senten que és el seu deure, quan la parella les força a tenir relacions sexuals després d'una situació romàntica, quan esperen obtenir quelcom en retorn, o bé quan la parella insisteix i suplica, amenaça o empra intimidació verbal o humiliació.

Els estudis identifiquen una major freqüència d'aquesta violència en dones joves, treballadores, divorciades o separades, amb un nivell socioeconòmic baix, amb descendents, amb convivència amb altres persones, amb un nivell educatiu baix i amb diversitat funcional (Pastor-Moreno, Ruiz-Pérez, Sordo i Henares-Montiel 2022; Martin, Taft i Resick 2006; Mañas i Martínez 2020), unes circumstàncies que impliquen major dependència emocional i financera de la parella. Ara bé, és l'acumulació de determinades característiques sociodemogràfiques, no només una, la que situa a determinades persones en risc (Martin, Taft i Resick 2006).

Certament, determinades formes de violència adquireixen característiques específiques segons els contextos geopolítics, racials, culturals, sexuals o de classe. La desigualtat de gènere es modifica per la intersecció amb altres sistemes d'opressió, com ara la raça, ètnia, classe social, origen o pertinença..., sent el risc de patir violència més alt (Larrauri 2018). Kimberlé Crenshaw (1991) fa notar que les dones migrants presenten una major vulnerabilitat a la violència de gènere per la por a la deportació, les barreres culturals i lingüístiques i la dependència dels marits en la informació relativa al seu estatus legal, entre d'altres. La legislació, com que manca de perspectiva interseccional⁸, descuida el context econòmic, social i polític i, com a resultat, "les dones racialitzades tenen menys probabilitats de satisfer les seves necessitats que les dones privilegiades⁹" (Crenshaw 1991: 1250). El problema és, per tant, que només reben protecció quan les seves experiències són reconeixiblement similars a la dona hegemònica (blanca, burgesa i del nord global).

D'acord amb Pastor-Moreno, Ruiz-Pérez, Sordo i Henares-Montiel (2022), només un 21,7% d'espanyoles que han patit violència física, sexual o emocional per la parella

⁸ La interseccionalitat és un concepte que fa referència al fet que el sexe, el gènere, la classe social, l'ètnia, la raça, l'edat... són eixos de desigualtat que es donen simultàniament i interseccionen entre ells en funció del context personal, cultural, polític, econòmic i social. La intersecció d'aquests eixos crea situacions úniques d'opressió en cada context.

⁹ Traducció de l'original en anglès.

presenten una denúncia, majoritàriament perquè van resoldre-ho soles o van finalitzar la relació, no van donar-li importància o desconeixien que era un delictes, i se sentien avergonyides, culpables i atemorides. Similarment, Martin, Taft i Resick (2006) i Jung, Faitakis i Cheema (2021) troben l'estigmatització, la culpabilització i la creença del "deure conjugal" com a factors explicatius de la infradenúncia.

Les conseqüències d'aquest tipus de violència sobre les dones són variades (Bagwell-Gray, Messing i Baldwin-White 2015; Church, Stewart i Vigod 2019; Martin, Taft i Resick 2006; Martínez, Mañas i Pons 2016; Lameiras, Carrera i Rodríguez 2011), sobretot perquè moltes d'elles també pateixen maltractaments repetits en la parella, de manera que delimitar els efectes de cada forma d'abús és difícil. Altrament, l'impacte de la violència sexual és influenciat per la freqüència, severitat, tipus de força utilitzada i tipus d'acte sexual. No obstant això, les conseqüències psicològiques sobre les dones són vergonya, depressió, estrès posttraumàtic, ansietat, autoculpabilització, abús de substàncies, ideacions suïcides, disminuïda autoestima i imatge corporal i increment de sentiments negatius cap als homes i les relacions sexuals; mentre que els efectes físics immediats, producte de la violència física usada en l'agressió, són lesions o ferides als teixits tous, laceracions, abrasions, cops, dolor, contraccions abdominals, efectes ginecològics (dolor pelvià, sagnat i secreció vaginal, avortaments...), etc. No totes les dones que han patit violència sexual reaccionen de la mateixa manera, i l'impacte o conseqüències - tant en la durada com en la severitat - depenen de múltiples factors.

Finalment, la violència sexual no és un fet aïllat, sinó que se sol repetir al llarg de la relació de parella i afecta integralment a la persona (Martínez, Mañas i Pons 2016). En aquesta línia, la violència sexual i, en general, la violència de gènere canvia abans, durant i després l'embaràs i el puerperi. De fet, la violència sexual és superior durant els primers mesos després del part, a causa de l'estrès associat a la vida amb un nou-nat, el poc descans i els canvis en la dinàmica familiar (Macy et al. 2007).

2.4. La impunitat de la violència en la parella: la violència institucional en l'àmbit judicial

La violència institucional és un dels mecanismes del sistema patriarcal per reproduir, naturalitzar i invisibilitzar la violència contra les dones (Roca 2013). En aquest sentit, l'Estat pot ser autor, per acció o omissió, de violència contra les dones, no només a través dels seus agents, sinó també per la responsabilitat estatal en la seva prevenció, sanció i erradicació. Encarna Bodelón (2014) afirma que el sistema jurídic ha d'estar

preparat per atendre i entendre l'especificitat de la violència de gènere, acceptant que es tracta d'una manifestació de discriminació contra les dones que l'estat pot reproduir.

La impunitat és un problema de violència institucional que es produeix tant en els procediments per violència de gènere com per violència sexual en la parella, tot i que d'aquesta última no disposem d'estudis al sistema de justícia penal espanyol. La impunitat que ha caracteritzat, fins ara, la violència de gènere es fonamenta en les següents raons històriques i característiques pròpies: les dones estaven sotmeses a la disciplina i la potestat del *pater familias*; i estaven excloses de la titularitat i de la tutela estatal dels drets fonamentals, a causa de la construcció jurídica de la subalternitat femenina (Bodelón 2019). Pel fet de ser delictes en l'àmbit privat i familiar, lliures de la intervenció estatal, i per l'allunyament dels autors de l'estereotip criminal, han gaudit d'una substancial impunitat.

En l'estudi de Bodelón (2013, 2014, 2019) de 230 expedients judicials de violència de gènere de l'any 2007 a Barcelona, només un 36% dels casos acaben amb una condemna, mentre que un 30% finalitzen amb sobreseïment i un 33% amb l'absolució. En els casos on la resposta dels tribunals és el sobreseïment o l'absolució, un 64% de les dones no obtenen cap mena de protecció. En una bona part, l'absolució o sobreseïment es basa en el dret a no declarar contra el cònjuge o parella, atès que sovint el testimoni de la víctima és la prova principal. Així, "de todo el daño producido por la violencia machista sólo una pequeña parte tendrá una sanción penal", de manera que el sistema penal no és capaç de protegir eficientment les dones que pateixen violència de gènere (Bodelón 2014: 140).

Tenint en compte que el dret fixa i reproduïx la construcció de gènere i crea un ideal i estereotip de dona, en un procediment penal per agressió sexual, es pressuposa de la víctima unes determinades característiques i actituds i es reclama una determinada posició en el si del procés (Bodelón 2003). En l'àmbit de la violència de gènere, el model estereotipat de la dona es caracteritza per ser irracional (perquè retira la denúncia), instrumental (perquè denuncia per quedar-se amb l'habitatge), mentidera (perquè denuncia falsament), punitiva (perquè provoca a la parella) i venjativa (perquè vol castigar més a l'home) (Larrauri 2008). Concretament, d'acord amb Leticia Jericó (2019), en l'àmbit de delictes contra la llibertat sexual, l'imaginari col·lectiu categoritza la dona com a provocadora, indecent, "despechada" i venjativa. Així mateix, en la valoració social de la víctima incideix el seu comportament posterior, sobretot la tardança a denunciar – que és interpretat com que, en realitat, va consentir i se'n va penedir posteriorment –, la seva resistència a la violència sexual i la gravetat i explicitud de la

violència. A més, per assolir la condició de víctima s'exigeix, a part de l'existència de lesions, que es requereixi tractament psicològic.

Aquestes visions estereotipades, que també estan presents en les decisions judicials, suposen el qüestionament de la víctima i la consegüent violència institucional i secundària. Tot procediment penal per delictes contra la llibertat sexual es caracteritza pel qüestionament de la víctima, atès que es dubta la versemblança del seu testimoni i es jutgen els seus comportaments, actituds i hàbits.

Aquesta situació es produeix, però, quan les dones acudeixen al sistema de justícia penal. Els estereotips femenins associats amb la passivitat i acceptació fan que, en molts casos, no es reconegui la violència sexual en la parella i que aquesta sigui normalitzada. És més, algunes pateixen altres tipus de violències dins la parella, fent entendre que la violència sexual "es una forma más dentro de su relación" (Martínez, Mañas i Pons 2016: 19).

"La falta de denuncia, así como la tasa de abandono durante los procesos penales de muchos delitos, son fenómenos bien conocidos en las investigaciones criminológicas, y evidencian la selectividad de la práctica de los sistemas de justicia penal" (Bodelón 2019: 10). Segons Encarna Bodelón (2019), les persones professionals de justícia, quan es menciona la impunitat i manca de protecció, solen minimitzar o justificar aquesta situació amb la falta de voluntat de les dones a denunciar i continuar amb el procés penal, culpabilitzant la víctima.

Tanmateix, les experiències en el sistema penal de les dones que han patit violència de gènere desencadenen un context de violència institucional. D'una banda, s'enfronten a obstacles institucionals a la decisió de denunciar, a causa de la por i la normalització de la violència, els sentiments de culpa i vergonya, la protecció de les criatures, la desconfiança en la protecció del sistema penal, la violència econòmica exercida per l'agressor i els missatges desincentivadors del marc jurídic i de l'entorn familiar i social. D'altra banda, el pas pel sistema de justícia penal provoca danys psicològics a conseqüència de l'òptica víctima-agressor, un fenomen conegut com a victimització secundària. Aquests efectes negatius en la interacció amb el sistema són fruit de la inadequada informació sobre el procés, la passivitat i manca de suport dels advocats i advocades, els estereotips dels jutges i jutgesses, la manca de diligència en la pràctica de les proves, la falta d'adequació de les estructures processals a les especificitats de la violència de gènere i les sancions per "violències mútues" (Bodelón 2014, 2019). En aquest sentit, les participants en l'estudi de Bodelón (2019: 69) unànimement qualifiquen "el paso por los juzgados como un proceso traumático".

CAPÍTOL III. Marc jurídic. L'agressió sexual en les relacions de parella en l'ordenament jurídic espanyol

Dins del fenomen de violència de gènere, tal com és definit per la LOMPIVG, s'inclouen un gran nombre heterogeni d'agressions que afecten diferents béns jurídics en àmbits familiars i laborals. Entre aquestes es troben els atemptats contra la vida, la integritat física, psíquica i moral i la llibertat de decisió, ambulatoria i sexual.

Les violències sexuals vulneren els drets fonamentals a la llibertat (art. 17 CE), a la integritat física i moral (art. 15 CE), a la dignitat (art. 10 CE) i a la igualtat (art. 14 CE). En l'actualitat, gaudeixen de protecció penal com a delictes contra la llibertat sexual tot i que, històricament, han estat protegides en el marc dels delictes contra l'honestetat, una tradició que encara perviu en els fonaments jurídics presents al llenguatge i la racionalitat del dret. Per això, en aquest capítol es realitzarà una anàlisi doctrinal i jurisprudencial de l'agressió sexual i un estudi del concepte de consentiment, finalitzant amb una aproximació al dret processal penal en delictes de violència de gènere.

3.1. L'evolució de la regulació penal dels delictes contra la llibertat sexual: de delictes contra l'honestetat a delictes contra la llibertat sexual

Fins l'any 1995 s'ha perpetuat una connexió entre la moralitat sexual, la desigualtat de gènere i els delictes contra l'honestetat, coneguts actualment com a delictes contra la llibertat sexual. Tal com diu Leticia Jericó (2019: 304), "a lo largo de la historia, los delitos sexuales han sido el claro exponente de la recreación en la norma de estereotipos de género generadores de la desigualdad".

En els Codis Penals liberals, i per tant, a l'espanyol, s'ha construït un gènere femení on l'home apareixia com a guardià i definidor del comportament correcte de la dona, i el protagonisme d'aquesta es lligava a la seva condició de mare, esposa o filla i vinculada en tot cas al paper d'un home de qui rebia l'agressió (Acale 2006). Per tant, la identitat de la dona s'associava al seu estat civil i estatus social i a l'obligació de procurar descendència, de manera que el dret contribuïa a que la seva sexualitat s'exercís dins de l'àmbit de subordinació al marit. Aquest model de protecció de la dona reproduïa els estereotips de gènere segons els quals són innocents, dèbils, fràgils, submises i deshonorades. Així mateix, tradicionalment la violència en la parella ha passat generalment desapercebuda atès que "se solucionava" en l'àmbit privat i familiar i només se sancionava el seu "excés" (Asúa 2008).

La regulació històrica dels delictes contra la llibertat sexual s'emprava per mantenir un ordre social on la dona es definia per la seva condició de cos sexual i moral virtuosa que la feien digna de protecció penal, vinculat amb les funcions sexuals i de procreació i amb la idea de la seva fragilitat (Asúa 2008, Vallejo 2018). Així, tradicionalment el bé jurídic protegit era l'honestedat, entesa com l'actuació d'acord amb la moral sexual dominant i col·lectiva, i no pas un bé jurídic individual (Acale 2006, de la Rosa 2013, Herreros 2021). La idea bàsica en les concepcions inicials del Dret penal sexual era que "la esposa, la hermana, la hija debían ser protegidas por honestas y por guardianas de la honestidad familiar", essencialment per assegurar al marit, legítim posseïdor, la descendència i l'exclusivitat del seu ús sexual (de la Rosa 2013: 7). Així, mitjançant la tutela de l'honestedat de la dona es tutelava la infracció de l'ordre familiar i patriarcal.

Des del Codi Penal de 1848 fins les reformes de l'any 1978, els continguts del Dret penal sexual es van mantenir inalterats, sostingut per un objecte de tutela no qüestionable: l'honestedat o moral sexual col·lectiva. En aquest sentit, sovint es furgava en l'honestedat de la víctima, desviant-se l'atenció de la prova dels fets fins la vida de la víctima i analitzant-se la seva virginitat en el moment del delicte, la provocació amb el seu comportament, la resistència exercida per defensar-se, la part del cos sotmesa als tocaments, etc. La protecció de l'honestedat exigia una total manca de provocació per part de la dona i una resistència feroç i gairebé heroica (Acale 2006, Asúa 2008, de la Rosa 2013, Faraldo 2018, Herreros 2021). Aquestes tradicions jurisprudencials s'han prologat en el temps i fins i tot en l'actualitat, amb la tutela de la llibertat sexual, se segueixen mantenint substancials ressonàncies al passat. En definitiva, tenint en compte que el dret és una de les tecnologies del gènere i una estratègia de sexuació, l'àmbit de la sexualitat conté connotacions simbòliques particularment reticents a valorar la llibertat sexual de la dona (Acale 2006, Asúa 2008).

La major vulneració a l'honestedat era la violació, consistent en l'accés carnal vaginal i amb ús de la força, intimidació o privació de sentit o raó. En cas d'accés carnal anal o bucal es qualificava d'abús deshonest, castigat amb pena inferior i el subjecte passiu del qual podia ser tant un home com una dona (Acale 2006, Asúa 2008, Faraldo 2019). Segons Adela Asúa (2008: 137), "La cosificación de la honestidad de la mujer, cuya honra parecía constreñirse a la intangibilidad genital frente a la penetración, constituye el correlative expresivo de las adscripciones de género".

La jurisprudència reproduïa concepcions moralitzants de reprimenda del desordre sexual. La violació es confirmava per l'impuls libidinós i la vulneració de l'honor, entès com l'apropiació o ús il·lícit d'un objecte que no pertany a l'agressor: el cos d'aquella

dona. Així, la il·licitud del fet no radicava en l'atemptat contra la seva llibertat, ja que la seva sexualitat es trobava limitada per la institució del matrimoni (Asúa 2008).

La violació era, per tant, un delictes on únicament la dona podia ser subjecte passiu – tot i que només dones honestes –, perquè es prioritzava el dany al seu matrimoni o a les expectatives de casar-se per la deshonra que la podria estigmatitzar; i únicament l'home podia ser subjecte actiu, ja que “la violación es un delito que comete un género contra otro” (Faraldo 2019: 258). Amb la reforma del 1989, però, es va ampliar el cercle de subjectes passius amb la finalitat d'equiparar ambdós sexes d'acord amb el principi d'igualtat formal davant la llei.

Altrament, en el delictes de violació, l'acció, la responsabilitat penal i la pena s'extingien amb el perdó de l'ofès, exprés o presumpte, quan aquest hagués contret matrimoni amb la dona a qui havia violat (Faraldo 2018, Herreros 2021). Aquesta previsió va estar vigent fins fa poc, l'any 1989, amb la reforma del Codi Penal del 1973.

Tradicionalment, es descartava la possibilitat de violacions dins del matrimoni, patint de la no lesió a l'honestedat, el bé jurídic protegit, i del concepte de deïbit conjugal. Malgrat que la legislació penal no exclouïa explícitament aquest supòsit, la doctrina i l'opinió pública no el concebien. Segons aquesta doctrina, la conducta quedava impune o es castigava com amenaces o coaccions. L'honor de la dona depenia precisament de l'exclusivitat sexual sobre el seu cos, motiu pel qual forçar-la a complir aquest deure no era considerat delictes (Acale 2019, Asúa 2008, de la Rosa 2013, Faraldo 2018).

El deïbit conjugal era un dels drets-deures més característics del matrimoni canònic. Concebent el matrimoni com un contracte, el deïbit conjugal és una de les obligacions que se'n deriven, vinculat amb la procreació i l'educació de la descendència (Polaino 2005). El matrimoni, com a contracte sexual, tradicionalment ha atorgat als homes el dret a l'ús del cos de la seva dona com a propietat privada, el que explicava i explica, encara avui, la impunitat de les agressions sexuals dins de la parella.

Durant els anys 60 i 80 s'introdueixen reformes penals que abandonen progressivament el bé jurídic de la honestedat i el substitueixen per la llibertat sexual, cosa que es fa efectiva amb la reforma del 1989 del Codi Penal del 1973 (de la Rosa 2013, Faraldo 2019). Les primeres sentències condemnatòries de violació dins la relació matrimonial apareixen a finals dels anys 80, majoritàriament després que la dona hagi iniciat els tràmits de separació conjugal (Asúa 1998). En algunes resolucions judicials s'admetia un error de prohibició sobre el dret al deïbit conjugal per atenuar la pena, i fins i tot en alguns casos es considerava que el fet que l'agressor fos el marit o ex-marit comportava un menor atac a la intimitat (en comparació amb un agressor desconegut). No obstant

això, en una sentència del 1997, el Tribunal Suprem recorda que la norma legal no exclou al cònjuge com a subjecte passiu de delictes de violació, ni tampoc existeixen drets a la prestació sexual (Asúa 1998).

El tractament jurídic-penal de les agressions entre cònjuges ha estat àmpliament discutit, condicionat per la moralitat i condició sexual imperant. Actualment, es predica la tesi de l'identificació desvalor de l'injust amb caràcter general, però modelant la responsabilitat segons la circumstància mixta de parentesc, que permet agreujar la pena en les agressions i abusos sexuals produïdes per cònjuges o parelles (Polaino 2005).

Mentre que en la regulació anterior "la limitación de la libertad de la mujer era el presupuesto de su honestidad y por ello lo que le hacía digna de protección, ahora [...] es la constricción de la libertad, lo que colorea la ilicitud de la conducta" (Asúa 1998: 74). Així, amb el Codi Penal del 1995, es va dividir en dos el delictes de violació, conservant la qualificació d'agressió sexual pels actes de contingut sexual amb ús de violència (substituint el concepte de força) i intimidació i denominant la resta de supòsits com a abús sexual.

3.2. La conceptualització de la violència sexual en la parella dins dels delictes contra la llibertat sexual

Amb la Llei Orgànica 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual (d'ara endavant, LO 10/2022), s'ha produït una unificació i ordenació de les agressions i abusos sexuals sota una única denominació d'agressió sexual, posant al centre el consentiment. Aquesta modificació pretén evitar la victimització secundària, així com complir amb el Conveni d'Istanbul, ratificat per Espanya el 2014. Així, en l'actualitat, el Títol VIII del Llibre II de la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal (d'ara endavant, Codi Penal) de Delictes contra la llibertat sexual, engloba les figures delictives que atempten contra el dret a desenvolupar-se de manera lliure en l'esfera de les relacions sexuals. Concretament, els tipus delictius són els següents: agressions sexuals (art. 178 i ss.), agressions sexuals a menors de 16 anys (art. 181 i ss.), assetjament sexual (art. 184), exhibicionisme i provocació sexual (art. 185 i 186), prostitució i explotació sexual i corrupció de menors (art. 187 i ss).

El bé jurídic protegit és la llibertat sexual, entesa com l'exercici i la lliure manifestació de les decisions en l'àmbit de la sexualitat. La sexualitat es concep com una manifestació positiva del lliure desenvolupament de la personalitat i el seu exercici gaudeix de protecció penal en relació amb intrusions no desitjades, protegint l'autonomia individual

i l'autodeterminació (Asúa 1998, Herreros 2021, Díez 2000). Així, el delictes d'agressió sexual se centra en la tutela de la faceta estàtica o negativa de la llibertat sexual, entesa com "el derecho a no verse involucrado, activa o pasivamente, en conductas de contenido sexual y, especialmente, por el derecho a repeler las agresiones sexuales de terceros" (Circular 1/2023, de 29 de marzo, de la Fiscalía General del Estado, sobre criterios de actuación del Ministerio Fiscal tras la reforma de los delitos contra la libertad sexual operada por la Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, d'ara endavant, Circular 1/2023 de la FGE). En l'àmbit concret de les agressions sexuals, els béns jurídics protegits, a part de la llibertat sexual, són també la dignitat, la salut i la llibertat en si mateixa (Martos 2019).

Malgrat que els delictes englobats en aquest títol podrien ser castigats com a vulneracions a la llibertat humana, per les connotacions diferencials que adquireix el seu ús contra la llibertat sexual d'una altra persona, gaudeixen d'una protecció penal específica i d'autonomia delictiva pròpia (Martos 2019, Díez 2000). La base d'aquesta especialitat es troba en l'associació de la sexualitat com a dimensió vital amb l'autorealització personal, en la divergència de formes comissives i en "los significativos condicionamientos normativos presentes en estos delitos" (Díez 2000: 71).

Segons l'article 178 del Codi Penal, es considera agressió sexual "cualquier acto que atente contra la libertad sexual de otra persona sin su consentimiento. Sólo se entenderá que hay consentimiento cuando se haya manifestado libremente mediante actos que, en atención a las circunstancias del caso, expresen de manera clara la voluntad de la persona". Així mateix, es comprèn en tot cas que no existeix consentiment quan s'emprí violència, intimidació, abús de l'estat mental de la víctima o d'una situació de superioritat o vulnerabilitat o bé quan es trobi privada de sentit o tingui la voluntat anul·lada. El tipus genèric d'agressió sexual comprèn tota mena d'atacs, independentment del mitjà utilitzat per l'autor per doblegar la voluntat, excepte l'accés carnal per via vaginal, anal o bucal o introducció de membres corporals o objectes per les dues primeres vies, que es qualifica de violació (art. 179 CP).

L'article 180 conté un conjunt d'agreujants que operen sobre el tipus bàsic d'agressió simple i la violació, entre les quals es troba "Cuando la víctima sea o haya sido esposa o mujer que esté o haya estado ligada por análoga relación de afectividad, aun sin convivencia" (art. 180.1 4t)¹⁰. Així mateix, l'article 178.3 CP inclou un subtipus atenuat

¹⁰ Segons la Circular 1/2023 de la FGE, l'aplicació d'aquesta agreujant impedeix, d'acord amb el principi *non bis in ídem*, apreciar la circumstància agreujant de gènere o la mixta de parentesc.

per raó de la menor entitat de l'agressió sexual, sempre que no concorrin les circumstàncies de l'art. 180 (intimidació, violència, abús de superioritat...).

Tal com s'ha mencionat, la regulació anterior a la LO 10/2022 preveia una distinció bàsica entre agressió i abús sexual en funció de dos criteris que permeten establir una classificació per ordre de gravetat: la magnitud d'afectació a la llibertat de la víctima i el grau de contacte sexual. Així, l'agressió sexual, concebuda com la forma més greu de delictes contra la llibertat sexual, es limitava als actes realitzats amb ús de violència i intimidació i es configurava per un tipus bàsic i un d'agreujat (qualificat com a violació¹¹), a més de circumstàncies agreujants per cadascun d'ells. En aquest cas, prevalia la intensitat de la vulneració a la llibertat sexual de la víctima davant la magnitud del comportament sexual. La modalitat d'agressió sexual més greu era aquella que consistia en accés carnal per via vaginal, anal o bucal o la introducció d'objectes o membres corporals per les dues primeres vies (art. 63 Llei Orgànica 15/2003, per la que es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal), des d'una perspectiva falocèntrica que atribueix major gravetat als atacs a la llibertat sexual amb accés carnal.

Els abusos sexuals eren aquells actes que atemptaven contra la llibertat sexual sense violència i intimidació i sense consentiment o amb un consentiment invàlid. Concretament, es consideraven abusos sexuals no consentits quan s'executessin sobre una persona privada de sentit, abusant del seu trastorn mental o d'una situació de superioritat manifesta o bé per anul·lació de la seva voluntat (art. 43 Llei Orgànica 5/2010, de 22 de juny, per la que es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal). Així mateix, es preveien dos tipus agreujats: quan l'agressor es prevalgués d'una situació de superioritat manifesta davant la víctima i quan existís accés carnal per via vaginal, anal o bucal, o introducció de membres corporals o objectes per alguna de les dues primeres vies. La víctima havia de provar l'absència de consentiment, sent indispensable que fos "captada per el autor" (Pardo 2023: 7).

Ambdues modalitats es caracteritzaven per l'absència de consentiment de la víctima, malgrat que en les agressions sexuals es tractava d'un element implícit per l'existència de violència i intimidació. A la pràctica, l'abús sexual s'emprava com a calaix de sastre perquè la magnitud de violència i intimidació requerida per qualificar-se d'agressió s'interpretava jurisprudencialment de manera restrictiva. Així doncs, la jurisprudència ha tendit a interpretar el silenci i la manca d'oposició o resistència activa de la víctima –

¹¹ La qualificació del delictes com a violació s'introdueix amb una modificació l'any 1999, amb la Llei Orgànica 11/1999, de 30 d'abril, de modificació del Títol VIII del Llibre II del Codi Penal, aprovat per Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre.

mitjançant actes físics per impedir i obstaculitzar – com a manifestació d'un consentiment vàlid (Faraldo 2019). La resistència no és un element del tipus, però sí que s'usa com a “hecho indiciario”, un fet polèmic que ha provocat la reforma del 2022 (Pardo 2023: 6).

L'actual regulació, posterior a la reforma del 2022, atorga una centralitat al consentiment i elimina la distinció entre abús i agressió. No obstant això, la violència i la intimidació continuen sent elements essencials del tipus, la presència dels quals farà que es presumeixi l'absència de consentiment. D'una banda, la intimidació és l'anunci tàcit o explícit d'un mal imminent o futur, greu i seriós, per la delimitació del qual cal tenir en compte les circumstàncies subjectives de la víctima i el caràcter objectiu del mal o amenaça (Cuerda 2018, Jericó 2019). La intimidació requereix una suficient entitat i gravetat per ser assimilable a la violència, “hasta el punto de que se genere en la víctima un estado de temor tal que se vea obligado a soportar la realización del acto sexual que pretende el agresor *como mal menor*” (Faraldo 2019: 277).

Quan concorre una relació de parella o exparella augmenta la dificultat probatòria de la intimidació, sobretot quan existeix un clima de continus maltractaments físics i psicològics que “forma parte del ritual de control y dominación”, el qual fa que s'accedeixi a les relacions sexuals amb consentiment viciat (Asúa 2008: 147). En els últims anys s'ha consolidat una línia jurisprudencial minoritària que considera provada la intimidació quan existeix un context amenaçant, tot i que la jurisprudència majoritària encara considera que si la violència i la intimidació no es dirigien a la realització del “acte” sexual, només es pot apreciar un delictes d'abús (Asúa 2008).

D'altra banda, la violència és la força física aplicada sobre el cos de la víctima de manera que, sense recórrer a aquesta, no hagués estat possible que es produís l'agressió. Segons extensiva jurisprudència, no és necessari que la violència sigui irresistible, però sí que ha de ser suficient i idònia, sempre tenint en compte les circumstàncies del cas (Cuerda 2018, Pardo 2023). Així, l'agressió sexual només exigeix la violència i intimidació per “doblegar la voluntad de la víctima, no para vencer su resistencia” (Cuerda 2018: 119).

Malgrat els avenços legislatius, a la pràctica judicial s'exigeix a les víctimes de violència sexual un comportament diferent de la resta de víctimes, fins al punt d'exigir que posin en risc la seva vida, perquè en cas de quedar-se immòbil i sense capacitat de reaccionar, es posa en qüestió que sigui “innocent”, ja que sempre podria haver fet més per evitar-ho (Acale 2019). En vistes de la idea que associa la presència de violència i intimidació amb l'exigència de resistència per part de la víctima, és necessari assumir que l'agressió

sexual pot donar lloc a què la víctima es defensi, però també a què es bloquegi o fins i tot col·labori amb l'agressor per protegir-se; i que aquests fets no eliminin l'existència d'una agressió. Així mateix, considerar que el silenci i la manca d'oposició o resistència activa eliminin l'existència d'una agressió, implica una alteració del bé jurídic protegit. Segons Leticia Jericó (2019: 307), "la idea implícita que se está trasladando es que en definitiva lo que el Derecho protege es la honra y el honor de la víctima que como opone resistencia es a la única a quien se la considera 'ultrajada', pero no a la víctima bloqueada o a la que colabora". D'altra banda, el criteri de grau de contacte sexual sembla protegir el cos de la víctima en lloc de la seva llibertat física i psíquica i autonomia de decisió, convertint el seu cos en l'únic objecte material del delictes (Asúa 1998, 2008). En definitiva, avui en dia encara es continuen recreant explicacions sobre la moralitat i l'honestat de la dona.

3.3. El consentiment a les relacions sexuals dins les relacions de parella

Segons l'actual Codi Penal, posterior a la LO 10/2022, "sólo se entenderá que hay consentimiento cuando se haya manifestado libremente mediante actos que, en atención a las circunstancias del caso, expresen de manera clara la voluntad de la persona" (art. 178.1 CP). El consentiment ha estat definit jurídicament com un acte de disposició del titular del bé jurídic protegit segons el qual renuncia a aquesta protecció, de manera que renuncia també a la persecució penal de l'Estat (Pardo 2023). D'acord amb Margo Servet (citada per Morillas 2022), aquest ha de distingir-se mitjançant actes, gestos, manifestacions o expressions que denotin que es permet l'acte sexual, sense admetre's el silenci ni qualsevol mena de presumpció. No obstant això, es presumeix l'absència de consentiment quan s'empri violència, intimidació o abús de situació de superioritat o quan la víctima tingui la voluntat anul·lada.

El consentiment és una causa que exclou la tipicitat de la conducta, sempre que hagi estat atorgat vàlidament pel titular del bé jurídic. Es tracta d'un element que cal valorar abans de la conducta susceptible de delictes, atès que la seva existència determinarà si pot ser qualificat de comportament legítim o, per contra, d'un fet delictiu (Esteve 2021).

Tenint en compte que l'existència o absència de consentiment determina la tipicitat, en la càrrega de la prova de les agressions sexuals, el consentiment és un element essencial. Segons la Circular 1/2023 de la FGE, "si el consentimiento no se manifiesta de forma inequívoca, mediante actos que expresen claramente la voluntad de la persona, deberá deducirse que la víctima no consintió. Dedución que, lógicamente, puede ser desvirtuada". Així, l'avantatge de la regulació actual, amb un model positiu o

d'afirmació del consentiment, és aclarir que el silenci passiu no es pot interpretar com a consentiment. La LO 10/2022 no provoca cap canvi transcendental respecte la interpretació dels tribunals, ja que es continua prestant especial atenció a les circumstàncies del cas. De fet, la càrrega de la prova continua recaient en l'acusació, que és qui haurà de provar que no hi ha hagut un "sí" d'acord amb les normes i principis constitucionals propis del procediment penal (Acale 2021, Circular 1/2023 de la FGE). En definitiva, actualment s'exigeix "apreciar la concurrencia del elemento subjetivo del tipo siempre que el sujeto activo obre sin haber recabado previamente el consentimiento de la persona sobre la que recae la acción típica, aun cuando esta no hubiera manifestado su oposición en momento alguno, limitándose a mantener una actitud pasiva" (Circular 1/2023 de la FGE).

D'acord amb la STS 544/2022, d'1 de juny del 2022, el consentiment ha de ser ple i lliure i no pot ser exclòs o modificat segons construccions culturals, ideològiques i religioses. Així mateix, el nostre sistema constitucional refusa una concepció contractualista del consentiment en el matrimoni, de manera que no es presumeix que aquest sigui perpetu i automàtic. A més, l'existència d'un consentiment previ no implica que hi hagi d'haver un consentiment tàcit o presumpte en el futur.

Segons María Acale (2021: 169), no cal que la víctima consenti de paraula i de manera concloent i inequívoca, ja que això no sol ser habitual en l'àmbit sexual, sinó que "basta con que lo haga con la normal espontaneidad del sexo consentido". Així doncs, abans d'executar actes de contingut sexual, s'imposa un deure de diligència que requereix explorar de manera responsable el consentiment de l'altra part, entenent que la llibertat sexual sempre està per sobre de les interpretacions subjectives de l'agressor (Circular 1/2023 de la FGE).

En l'àmbit de la parella, sovint es tenen relacions sexuals sense voluntat o desig però amb consentiment en termes jurídics. Les creences o expectatives sobre els rols de gènere influeixen en la decisió de tenir o no relacions sexuals i, particularment, la creença del deute conjugal, que forma part de l'herència de la cultura judeocristiana (Martínez 2018). En determinats casos, s'accedeix o es consent a la pràctica sexual amb la parella, però no es desitja per voluntat de complaure o per evitar el conflicte, entre altres motius. Així, existeix consentiment jurídic, de manera que la conducta és atípica, però el desig sexual no és bilateral (Pérez 2016). En conseqüència, es produeix una divergència i un distanciament entre allò que el sistema penal requereix per condemnar i moltes de les relacions sexuals no consentides.

3.4. Les qüestions processals de la violència de gènere: els Jutjats de Violència vers la Dona

La jurisdicció penal espanyola coneix les causes i judicis criminals, entre elles els delictes contra la llibertat sexual, per delictes comesos en el territori espanyol o a bord de vaixells o aeronaus espanyoles (art. 23 Llei Orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del Poder Judicial, d'ara endavant LOPJ).

Un procediment penal es divideix en les següents fases: en primer lloc, l'inici del procediment mitjançant denúncia, querella o d'ofici; en segon lloc, la fase d'instrucció on el jutge o jutgessa realitza les diligències d'investigació; en tercer lloc, sempre que no hi hagi hagut un arxiu o sobreseïment, s'inicia la fase intermèdia on, si escau, es presenta l'acusació; en quart lloc, el judici oral, on es practiquen les proves i es dicta la sentència condemnatòria o absolutòria; en cinquè lloc, si escau, la fase de recurs d'apel·lació, cassació o empara, on si el recurs és admès a tràmit es dicta una sentència en segona instància; i finalment, la fase d'execució de la pena.

En el sistema processal penal espanyol, únicament es poden considerar proves aquelles que són practicades al judici oral, en compliment dels principis d'immediació, publicitat, igualtat dels mitjans probatoris, contradicció, oralitat i concentració. El procediment probatori ha de tenir lloc davant de l'òrgan enjudiciador i només així serà possible desvirtuar la presumpció d'innocència. Els actes de prova són realitzats per cadascuna de les parts, per iniciativa pròpia o per indicació del jutge o jutgessa, per demostrar davant versions oposades dels fets quina és la que s'aproxima a l'única realitat (Gimeno, Díaz i Calaza 2021).

La Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, introdueix a l'estat espanyol els jutjats de violència vers la dona (art. 43), amb la finalitat d'oferir un tractament adequat, eficaç i ràpid a aquest fenomen, amb jutges i jutgesses especialitzades en la matèria. D'acord amb l'article 87 bis LOPJ, com a mínim cada partit judicial¹² hauria de disposar d'un Jutjat de Violència vers la Dona amb seu en la capital d'aquest.

Aquests jutjats tenen competència objectiva en matèria civil i penal respecte a fets constitutius de delictes de violència de gènere. En l'àmbit penal, intervenen en la instrucció de tots els processos on són part les dones víctimes de violència de gènere – així com els seus fills i filles –, adopten ordres de protecció, pronuncien la decisió (*fallo*)

¹² El partit judicial és la unitat territorial formada per un o més municipis limítrofes que pertanyen a una mateixa província (art. 32 LOPJ).

dels delictes lleus i dicten sentències de conformitat (art. 87 ter LOPJ). Particularment, coneixen la instrucció dels processos per exigir responsabilitat penal pels delictes contra la llibertat sexual sempre que s'hagin comès contra qui sigui o hagi estat cònjuge o parella, encara que no hi hagués convivència.

La competència subjectiva correspon a aquells delictes on el subjecte actiu sigui un home i el subjecte passiu una dona que sigui o hagi estat cònjuge o dona lligada a l'autor per anàloga relació d'afectivitat. En cas contrari, la competència serà dels jutjats d'instrucció ordinaris. Així mateix, per determinar la competència territorial dels Jutjats de Violència vers la Dona, s'empra el criteri del domicili de la víctima (art. 15 bis Reial Decret de 14 de setembre de 1882 pel que s'aprova la Llei d'Enjudiciament Criminal, d'ara endavant LECrim).

Les formes de violència de gènere són instruïdes als Jutjats de Violència vers la Dona, però per l'enjudiciament, la competència funcional correspon en primera instància als Jutjats penals o a l'Audiència Provincial, aquesta última pels delictes amb una pena privativa de llibertat superior a 5 anys. En segona instància, l'Audiència Provincial coneix els recursos d'apel·lació contra les resolucions dictades pels Jutjats de Violència sobre la Dona i pels Jutjats del Penal. A més, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya coneix els recursos d'apel·lació contra les resolucions dictades en primera instància per les Audiències Provincials del territori català (art. 846 bis LECrim), mentre que el Tribunal Suprem coneix els recursos de cassació per infracció de llei (art. 847 LECrim).

En conseqüència, la instrucció dels delictes d'agressió sexual en la parella es practica als Jutjats de Violència vers la Dona, però l'enjudiciament es realitza majoritàriament als Jutjats del penal o a l'Audiència Provincial, en funció de la pena prevista pel delictes. A tal efecte, convé tenir en compte que en l'actualitat les agressions sexuals genèriques estan castigades amb una pena de presó d'1 a 5 anys, la violació amb penes de 4 a 12 anys i les agressions agreujades amb penes de 2 a 8 anys (art. 178 i ss CP).

CAPÍTOL IV. Anàlisi. La pràctica judicial en l'agressió sexual a la parella

A partir de l'anàlisi de les catorze sentències seleccionades i de les sis entrevistes a advocades i lletrades de SIE, s'estudiarà la pràctica judicial en les agressions sexuals en la parella heterosexual, posant especial atenció a la seva prova. Convé tenir present que únicament són objecte d'anàlisi aquells casos que han accedit al sistema de justícia penal. Per tant, existeix una gran diferència entre els delictes realment comesos, però que no han estat denunciats o han estat sobreseïts, i el nombre de delictes tractats pel sistema penal, constituint la xifra negra de la criminalitat.

4.1. Les dades estadístiques dels procediments per violència de gènere

L'any 2022 es van presentar a Catalunya 23.021 denúncies per violència de gènere i, d'aquestes, es van tramitar 10.882 als Jutjats de Violència vers la Dona (Observatori contra la violència domèstica i de gènere del CGPJ 2022). D'acord amb una de les advocades entrevistades, "hi ha una xifra molt petita de denúncia" en les agressions sexuals en la parella, a causa de la dependència emocional i econòmica respecte de l'agressor, l'existència de descendència en comú i la normalització i manca d'identificació d'aquesta violència, tant per les dones com pel sistema judicial i policial, de manera que "per un tema institucional jo crec que tampoc estem arribant a aquestes xifres perquè ni tan sols es pregunta" (E6). De manera similar, una altra advocada considera que "les denúncies d'agressions sexuals són molt complicades totes i, bueno, hi ha molta poca denúncia" (E2). Ara bé, quan aquesta sí que és denunciada l'autoritat judicial procura dissuadir-les de la introducció d'aquest delicte per la seva elevada càrrega penològica:

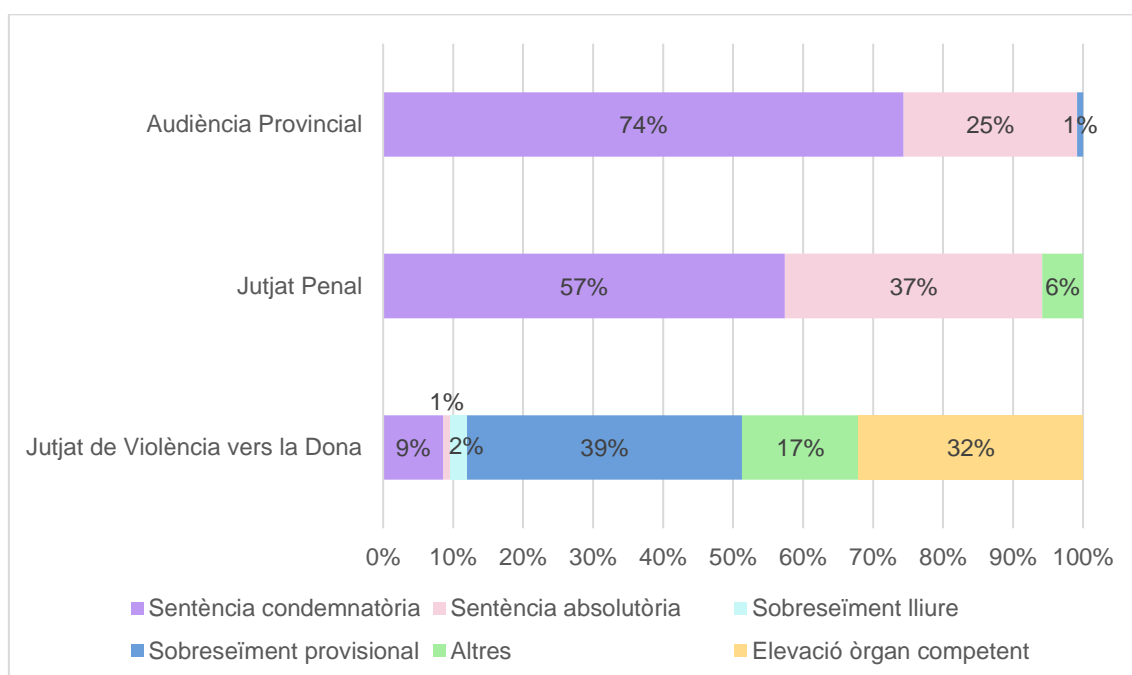
moltes vegades els hi diuen "ostres, usted lo que está diciendo es muy grave eh, piensa que esto está castigado entre penas de prisión... pues de 4 a 12 años, tiene que estar usted muy segura de que lo que está diciendo es que no hubo consentimiento eh" perquè per aquí normalment les intenten espantar i jo ho he sentit més d'una vegada. [...] Però he vist moltíssimes vegades aquestes frases per dissuadir-les (E6).

Amb la finalitat de determinar si les agressions sexuals en la parella queden impunes, seria adient analitzar les dades dels sobreseïments, arxius i absolucions d'aquest delicte. Ara bé, el Consejo General del Poder Judicial (CGPJ) no recull les dades dels sobreseïments segregades per tipologies delictives. Per tant, totes les dades que s'exposen són del conjunt de processos per violència de gènere a Catalunya, que inclouen els delictes contra la llibertat sexual perpetrats contra el cònjuge o dona amb

anàloga relació d'afectivitat, juntament amb altres tipus delictius com el maltractament habitual, les lesions, les amenaces i coaccions, els homicidis...

Com es pot veure al gràfic inferior, la majoria dels procediments en els Jutjats de Violència vers la Dona de Catalunya finalitzen en un sobreseïment provisional o bé en l'elevació a l'òrgan competent. Tenint en compte que aquest jutjat s'encarrega de la fase d'instrucció, un 32% dels assumptes són elevats a l'òrgan que dictarà la sentència de primera instància, sigui el Jutjat Penal o l'Audiència Provincial. Tot i que en menor mesura, aquest jutjat també enjudicia delictes lleus i dicta sentències de conformitat¹³. En canvi, quan s'eleva als òrgans competents per enjudiciar, la majoria dels procediments finalitzen amb una sentència condemnatòria, tant a l'Audiència Provincial com als Jutjats Penals.

Gràfic 1. Forma de finalització del procediment per violència de gènere a Catalunya l'any 2022

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori contra la violència domèstica i de gènere del CGPJ (2022).

Malgrat que aquestes dades semblen mostrar un alt nombre de sentències condemnatòries al Jutjat Penal i l'Audiència Provincial, no tenen en compte el nombre

¹³ El percentatge de sentències absolutòries del Jutjat de Violència vers la Dona es refereix als delictes lleus que enjudicia – que són coaccions, amenaces i injúries i vexacions injustes –, mentre que el percentatge de sentències condemnatòries es refereix tant als delictes lleus com a les sentències de conformitat que dicta.

de sobreseïments¹⁴ produïts en la fase d'instrucció, sinó només els expedients que segueixen a judici oral. En aquest sentit, segons l'estudi d'Encarna Bodelón (2019) prèviament mencionat, només un 36% dels expedients judicials finalitzen amb la condemna, sent habitual l'absolució i el sobreseïment en un 64% dels casos.

En conseqüència, el sistema penal només condemna una part de totes les denúncies per violència de gènere. Als Jutjats de Violència vers la Dona de Catalunya, un 41% dels casos finalitza amb un sobreseïment, en la gran majoria provisionals (un 94% d'aquests ho són). D'entre els sobreseïments provisionals, en un 97% dels casos el procés es paralitza perquè no resulta justificada la perpetració del delictes, és a dir, els actes d'investigació durant la instrucció evidencien una prova insuficient per fonamentar la pretensió punitiva. En canvi, els sobreseïments lliures es produeixen majoritàriament perquè el fet no és constitutiu de delictes i per manca d'indicis racionals de la seva comissió, ja que les investigacions determinen amb certesa la inexistència de la comissió del fet. No obstant això, posant en relació els tipus de sobreseïments lliures amb el total de sobreseïments d'aquests jutjats, només un 2,2% i un 2,8% es produeixen per manca d'indicis racionals i perquè el fet no és constitutiu de delictes, respectivament.

Taula 3. Sobreseïments dels Jutjats de Violència vers la Dona, en nombres absoluts i relatius, a Catalunya l'any 2022

	Motiu del sobreseïment	Nombre	Freq. relativa del tipus de sobreseïment	Freq. relativa del total de sobreseïments
Sobreseïment lliure	Manca d'indicis racionals d'haver-se comès el delictes	191	38,1%	2,2%
	Fet no constitutiu de delictes	244	48,7%	2,8%
	Exempció de responsabilitat criminal	66	13,2%	0,8%
	Total	501	100%	5,8%

¹⁴ El sobreseïment és una resolució jurisdiccional que suspèn el procés penal, de manera provisional o definitiva, perquè no concorren els pressupòsits de la pretensió penal (Gimeno, Díaz i Calaza 2021).

Sobreseïment provisional	No resulta justificada la perpetració del delicte	7.946	97,5%	92,1%
	No hi ha autor conegut o determinat	206	2,5%	2,4%
	Total	8.152	100%	94,5%
Total sobreseïments		8.626	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori contra la violència domèstica i de gènere del CGPJ (2022).

Malgrat que no existeixen dades estadístiques del nombre de sobreseïments per delictes contra la llibertat sexual a la parella, la majoria de les professionals entrevistades perceben un elevat nombre de sobreseïments:

hi ha molta impunitat perquè se sobreseeix [...] el número d'absolucions respecte la violència sexual és major, també pel que hem comentat abans de que precisament, tal i com es denuncia la violència sexual en la parella, temps després de que hagi passat l'agressió sexual, [...] fa que hi hagi molta menys prova (E2).

És que jo crec que hi ha molts sobreseïments en general. Sobre aquest fet potser sí perquè si hi ha manca de proves, si no es pot demostrar l'agressió ho sobreseuran (E4).

No obstant això, una de les advocades considera que "Sí que hi ha sobreseïments [...] Però moltes vegades els és més fàcil tirar la pilota cap endavant, portar-ho a judici i que sigui allà on es decideixi" (E3), és a dir, elevar la qüestió a l'òrgan competent per enjudiciar el cas. Així mateix, el nombre d'absolucions és alt "perquè llavors sí que si no hi ha prova, aquest *in dubio pro reo* pesa" (E3).

4.2. La creença del dèbit conjugal

L'àmbit de la sexualitat està centrat en el desig masculí, pel fet que la dona, en pertànyer tradicionalment a l'home, no ha tingut la possibilitat d'exercir el seu dret a decidir respecte del seu cos. Les necessitats i desitjos de la dona queden en un segon pla, motiu pel qual si els homes decideixen mantenir relacions sexuals, aquestes han d'accedir encara que no ho desitgin (Lagarde 2005). En altres paraules, "Las expectativas que se ponen sobre las mujeres como exigencias de su rol femenino, son determinantes a la hora de decidir tener o no relaciones sexuales, así como en la percepción de la violencia sexual" (Martínez 2018: 131).

Les agressions sexuals en la parella presenten la particularitat que es produeixen en un àmbit d'organització privat i íntim, deixat a l'arbitri dels cònjuges o membres de la parella (Polaino 2005). Considerant que les agressions sexuals són un “producto históricamente condicionado”, les produïdes dins la parella han estat tradicionalment impunes pels següents motius: la integració en una societat patriarcal, la seva consideració de tabú, l'elevada xifra negra i la moralitat sexual (Polaino 2005: 96).

Les creences sexistes sobre els rols de gènere afecten les dones de manera que se senten obligades a satisfer sexualment a l'home encara que no ho desitgin, especialment quan estan lligades per una relació d'afectivitat, sentint-se culpables si no ho fan. És a dir, “tenim aquesta concepció de que dins de la parella, *pues* al final el cos de la dona està supeditat sexualment al de l'home” (E6). Alhora, aquesta creença, anomenada dèbit conjugal, redueix la consciència sobre la violència sexual que pateixen i dificulta la resposta i defensa dels seus drets a la llibertat sexual. El sentiment de culpabilitat pel refús de satisfer els desitjos de la seva parella sorgeix de la idea de transgressió del rol femení, el qual s'empra com a legitimació per la comissió d'agressions sexuals. Aquestes creences també són aplicables als homes, qui no només racionalitzen la violència sexual apel·lant a les seves necessitats, sinó que no la perceben (Martínez 2018).

A la interiorització dels rols sexuals caracteritzats per la submissió als desitjos masculins, s'uneix la creença vinculada amb la necessitat biològica dels homes de mantenir relacions sexuals. És a dir, per les dones és un deure i, pels homes, un dret i una necessitat, motiu pel qual exerceixen pressió, coacció o violència sobre les seves parelles. D'aquesta manera, la violència sexual en la parella “está tolerada y favorecida por el contexto sociocultural, incluido el ámbito del derecho que tampoco percibe esta violencia” (Martínez 2018: 134). Malgrat que a l'Estat espanyol es percep com a delictes, el rígid règim probatori implica que sigui difícil interposar una denúncia (Martínez 2018).

A tall d'exemple, de les sentències s'extreuen els següents fragments de les declaracions de les dones, on es pot apreciar el sentiment de culpa i com cedeixen a mantenir relacions sexuals creient que és una obligació “autoimposada” (E4):

- “Algunas veces me obligó a hacerle felaciones. [...] Le decía que no quería, pero no me imponía tampoco... [...] acababa cediendo por la insistencia de él” (SAP B 10/2021, de 12 de gener).
- “era frecuente que Benito llamase a Zaida para que acudiera a su habitación a mantener relaciones sexuales, accediendo ésta de mala gana para no contrariar a su marido” (STS 544/2022, de l'1 de juny).

En aquests casos, les dones han accedit “formalment” (consentiment) a mantenir una pràctica sexual, però sense realment desitjar-ho (voluntat) (Pérez 2016). Així doncs, el consentiment i la voluntat són fenòmens vinculats però diferents: existeix consentiment però el desig sexual no és bilateral i se cedeix a una relació sexual indesitjada. En altres paraules, el consentiment “no es la panacea que permite resolver todos los problemas frente a la violencia sexual en la pareja o las relaciones sexuales no deseadas” (Pérez 2016: 747). Per tant, existeix “una distància molt gran entre el que nosaltres considerem consentiment, nosaltres volem dir les dones o el feminisme, consentiment per consentir relacions sexuals i el que es considera delictes [...] s’ha de poder provar que clar, el consentiment no estava prestat i que hi havia aquesta força” o violència física (E2).

En definitiva, no queda clar que els conceptes “obligar” o “cedir” es traslladin a l’àmbit jurídic, on només s’interpreta com a forçar, determinar o compel·lir. Els tribunals tendeixen a considerar que, des del punt de vista estrictament jurídic, no és possible apreciar la manca de consentiment “en quien lleva a cabo actos no apetecidos pero aceptados con la exclusiva finalidad de satisfacer a otro” (SAP B 756/2021, de 9 de desembre). En paraules de les juristes entrevistades, “a nivell jurídic jo entenc que la majoria de vegades ho entenen com consentit” (E5), perquè “si la declaració de la víctima no és molt contundent amb aquest tema [...] costarà molt introduir-ho. [...] Llavors aquestes paraules doncs «cedir», «Al principi volia però després vaig canviar d’opinió»... Aquestes coses o les evites dir, perquè sinó és veritat que t’ho arxiven aquest tema” (E6). Com s’ha mencionat prèviament, afirmar que la manca d’oposició elimina l’existència d’una agressió sexual implica deixar de protegir el bé jurídic a la llibertat sexual per protegir l’honestedat i l’honor de la víctima (Jericó 2019).

D’acord amb Marcela Lagarde (2005), les agressions sexuals formen part de la quotidianitat de les relacions de parella, a causa de la normalització de la creença del debit conjugal en la nostra societat. Segons l’autora, en les relacions de parella “las formas de abuso erótico se dan en el marco de la propiedad privada del hombre sobre la mujer, en ella se disuelven, se aminoran, y encuentran su legitimación. [...] En todo caso, las mujeres asumen el contenido opresivo de ese erotismo con resignación, como asumen, de manera global, la opresión” (Lagarde 2005: 280-81). A més, sovint aquestes conductes es desvien de la interpretació social de la violència sexual, atès que s’empra el xantatge emocional, l’abús psicològic o la posició de superioritat per obtenir el consentiment de la parella, sovint per evitar el seu enuig. Així, algunes dones manifesten a les seves advocades que “estava la cosa millor si jo el tenia content, i si el tenia content li deixava tenir sexe” (E2) o bé “Jo no volia jo no volia, però al final mira, per pressionar-me tal, pues vaig cedir i s’ha acabat [...] pues aguanto el *xaparrón* i ja està i així em

deixarà tranquil·la i tal” (E5), així com “Si vols veure la nena me l’has de xupar” (E6). És per això que una de les participants, en la seva pràctica professional, s’assegura de preparar bé les seves clientes perquè “quedi clar que tu no tenies una altra opció que deixar-te fer [...] al final la violència física és la que era molt més fàcil o el que és molt més fàcil de provar per justificar que ella no volia” (E2).

A tall d’exemple de la prevalença, encara ara, de les creences del deute conjugal, és important reproduir l’argument del Tribunal Superior de Justícia de Castella i Lleó de l’any 2020. Afortunadament, la sentència va ser recorreguda davant del Tribunal Suprem, qui va tombar la majoria dels arguments del tribunal de primera instància. El TSJ fonamentava l’absolució de l’acusat en el context ideològic:

las relaciones mantenidas pueden explicarse por el contexto ideológico, mutuamente aceptado, en el que se ha desarrollado la relación matrimonial durante más de cincuenta y cinco años. [...] La conducta del marido [...] de exigir relaciones matrimoniales y la de corresponder por parte de la esposa adquiere justificación en la convicción compartida por ambos, de que esta reciprocidad constituye un elemento consustancial a la relación conyugal (STS 544/2022, de l’1 de juny).

Aquest plantejament no només contradiu el Conveni d’Istanbul i la doctrina del Tribunal Suprem segons la qual no existeix un dret a les prestacions sexuals dins el matrimoni, sinó que es fonamenta en un Dret Penal sexual centrat en l’honestedat, la moralitat i l’honor, una concepció que no té cabuda en l’actual protecció del dret fonamental a la llibertat sexual.

Conseqüentment, el Tribunal Suprem afirma que el sistema constitucional espanyol refusa una concepció contractualista del consentiment sexual dins del matrimoni, de manera que no es pot entendre que es presta un consentiment automàtic i perpetu pel simple fet d’existir una relació de parella. Per tant, els drets a la llibertat sexual i l’autonomia corporal no queden limitats ni suspesos per la relació de parella o matrimonial, per raó que negar la possibilitat d’una violació en el matrimoni “supone tanto como afirmar que el matrimonio es la tumba de la libertad sexual de los contrayentes” (STS 254/2019, de 21 de maig).

Tampoc és possible al·legar un error de prohibició¹⁵ en aquests casos, ja que cal deduir que existia un ple coneixement de l’antijuridicitat del fet o una elevada probabilitat de la consciència de la il·licitud de la conducta. Així doncs, no és admissible la idea que el matrimoni o la parella impliqui el dret a l’accés carnal a la parella quan ell ho desitgi, com a deute conjugal, de manera que si s’exerceixen actes de violència per vèncer la

¹⁵ Per a la presència del delictes és precís el coneixement, o la seva possibilitat, de l’antijuridicitat del fet. Quan aquest coneixement falta es produeix un error de prohibició. Aquest error serà vencible (pena inferior) o invencible (impunitat) en funció de si s’hagués pogut evitar amb major cura (Mir 2015).

voluntat de la dona, s'incorre en un delict de agressió sexual (STS 254/2019, de 21 de maig). No obstant això, no fa tant que l'exercici del deure conjugal es preveia com eximent de l'antijuridicitat de la conducta, atès que s'entenia que la institució del matrimoni implicava el deure de cohabitació, inclosa l'obligació del coit (Asúa 1998).

En tot cas, tampoc és possible l'empara a la tradició i el context socio-cultural-ideològic per justificar la cosificació i vulneració de la llibertat de la parella, atès que allò tradicional no es converteix necessàriament en quelcom legítim i constitucional. Així, la tradició i la religió no dispensen “de los deberes más elementales de civilidad como lo son tratar con dignidad a su cónyuge [...] e identificar si esta consentía plena y libremente los contactos sexuales” (STS 544/2022, de l'1 de juny).

Així doncs, actualment la doctrina majoritària considera que les conductes susceptibles de ser qualificades d'abús i agressió sexual seran sancionades com a tals, sense estar emparades per cap causa de justificació. En conseqüència, no existeixen drets a la prestació sexual i es tracta d'un greu atemptat contra la llibertat sexual, la qual no queda anul·lada ni justificada per la relació de parella o matrimonial. Amb tot, es predica la inexistència del deure conjugal en el matrimoni o la relació de parella, ja que

el matrimonio no supone, al menos hoy teóricamente, sumisión de un cónyuge al otro, ni mucho menos enajenación de voluntades ni correlativa adquisición de un derecho ejecutivo cuando se plantee un eventual incumplimiento de las obligaciones matrimoniales, si así puede entenderse la afectividad entre los casados o ligados por relación de análoga significación (STS 254/2019, de 21 de maig).

Malgrat que la legislació i la doctrina decretin la inexistència del deure conjugal, la realitat social és una altra. Aquestes conviccions encara són presents en l'imaginari col·lectiu i es continuen esgrimint, tal com s'ha vist, en el marc dels procediments penals, on hi ha “una creença de que en el matrimoni tot val en quant als episodis de violència sexual” (E6). En aquesta línia, algunes advocades manifesten que l'autoritat judicial “no se l'acaben de creure [la violència sexual]” i, per tant, tenen creences com ara “bueno pot ser que moltes vegades no tenia ganes però com que ja se da por hecho que follar sense ganes forma part de un poco de la historia” (E2) o “si és dintre del matrimoni «no hay para tanto»” (E3). Aquestes creences subconscientment “pot ser que tingui algun efecte a l'hora d'aquest *in dubio pro reo*”, de manera que sovint resulta més fàcil obtenir una condemna en violència sexual per desconeguts (E3).

4.3. La valoració de la declaració de la víctima

Els delictes contra la llibertat sexual se solen cometre “en el marco de la clandestinidad”, motiu pel qual sovint el testimoni de la víctima és la principal o única prova (STS

254/2019, de 21 de maig de 2019). El Tribunal Constitucional sosté que les declaracions de la víctima tenen consideració de prova testifical i són capaces d'alçar-se per si soles com a prova de càrrec suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència (Cuerda 2010). A tal efecte, els operadors jurídics es basen en la lògica i els principis de l'experiència, d'acord amb el principi de lliure valoració de la prova (art. 741 LECrim). Per la valoració de la declaració de la víctima com a prova, la jurisprudència ha assenyalat determinats paràmetres o pautes orientatives: l'absència d'incredibilitat subjectiva, la versemblança o credibilitat objectiva i la persistència en la incriminació (Ramírez 2022). D'aquests tres elements, aquell que presenta major dificultat de prova en la majoria de les sentències analitzades és la versemblança o credibilitat objectiva, que s'aprecia especialment en la presència de dades objectives que corroborin la versió de la víctima. Malgrat que algunes entrevistades mencionen aquest criteri com el més difícil de complir, d'altres esmenten els ànims espuris com l'element que presenta una major dificultat.

Aquests paràmetres de valoració institueixen una garantia del dret constitucional a la presumpció d'innocència (art. 24.2 CE), atès que la presumpció només queda desvirtuada quan la declaració "supera los criterios racionales de valoración que le otorgan la consistencia necesaria para proporcionar, desde el punto de vista objetivo, una convicción ausente de toda duda racional sobre la responsabilidad del acusado" (STS 815/2013, d'11 de novembre de 2013).

Encara que el Tribunal Suprem ha establert que no es tracta de requisits acumulatius, a la pràctica aquests tres elements han estat entesos com a "verdaderas exigencias", de manera que es tendeix a considerar que la manca d'un d'ells invalida el testimoni, especialment quan es tracta de la versemblança o credibilitat objectiva. No és necessari que aquests tres criteris es compleixin íntegrament, sinó que pot decaure un d'ells i encara considerar que la declaració de la víctima és suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència. De la mateixa manera, es poden complir els tres i no ser suficient per desvirtuar-la (Fuentes 2022).

Així mateix, la STS 254/2019, de 21 de maig de 2019, introdueix alguns matisos per donar suport als tres paràmetres mencionats: la seguretat en la declaració, la concreció en el relat, la claredat expositiva, el llenguatge gestual de convicció, la serietat expositiva, l'expressivitat descriptiva en el relat, l'absència de contradiccions i concordança, l'absència de llacunes en el relat i la declaració no fragmentada, així com el relat íntegre dels fets, no fraccionat i que inclogui tant el que li beneficia com allò que la perjudica. També s'afegeix com a rellevant el detall clar dels fets, la distinció de les

situacions, els presents i els motius, la manca de propòsit de perjudicar a l'acusat i la capacitat de discriminar els fets que tenien lloc habitualment dels que no.

Tot i això, el Tribunal Suprem assenyala altres factors a tenir en compte en el procés de valoració, amb la finalitat d'evitar la revictimització: les dificultats que pot expressar la víctima per estar en un escenari que li recorda als fets de què ha estat víctima i que pot dur-li a expressions o signes de temor, el temor evident davant l'acusat en funció de la gravetat dels fets, la por a la família de l'acusat per possibles represàlies, el desig d'acabar com més aviat millor la declaració, el desig d'oblidar els fets i les possibles pressions sobre la seva declaració (STS 254/2019, de 21 de maig de 2019).

D'entrada, cal tenir en compte que els procediments d'agressions sexuals a la parella sempre han presentat dificultats probatòries i d'interpretació "perquè va costar que s'admetés que era possible" (E3). Aquesta complexitat resulta, en primer lloc, de l'escassetat de fonts de prova, ja que els fets es cometen en entorns íntims i domèstics on únicament estan presents la víctima i l'agressor; i en segon lloc, de l'especificitat del procediment penal per la relació afectiva existent, sovint acompanyada d'una relació de dependència i subordinació en un context de violència de gènere (Pérez 2022).

La declaració o testimoni de la víctima és l'única i principal prova en un 93% de les sentències seleccionades, amb una única excepció on la víctima s'acull al dret de dispensa a l'obligació de declarar. De fet, totes les professionals entrevistades caracteritzen les agressions sexuals en la parella com un delictes amb grans dificultats probatòries, a causa que només es disposa de la declaració de la víctima:

dificultat de prova perquè moltes vegades és la declaració d'un contra l'altre (E1).

en la immensa majoria dels casos tenim la declaració de la víctima tan sols (E2).

és un tema que sempre ha estat molt complicat de prova [...] al final moltes vegades no tens més prova que la declaració de la víctima (E3).

la dificultat sobretot és amb el tema de la prova i com demostrar que no hi ha hagut consentiment [...] penso que és molt difícil demostrar-ho, perquè al final hem de pensar que passa en un espai íntim, privat (E4).

Però arribar a provar aquesta violència sexual és súper difícil (E5).

també hi ha una dificultat de prova, perquè normalment *pues* no tenim lesions (E6).

En la majoria de les sentències seleccionades, la declaració de la víctima es valora segons els tres criteris jurisprudencials anteriorment mencionats. L'absència d'incredibilitat subjectiva és l'únic dels tres que s'aprecia en totes les resolucions, malgrat que en alguns casos no es descarta totalment l'existència d'ànims espuris. Aquest criteri permet valorar la fiabilitat de la informació que proporciona la víctima d'acord amb les seves característiques físiques i psicològiques, el seu grau de

desenvolupament i maduresa i l'existència de mòbils espuris (odi, ressentiment, venjança o enemistat) (Campaner 2022, Rodríguez 2022). De les sentències i les entrevistes s'extreu que els operadors jurídics solen emprar com a arguments per valorar l'ànim espuri la voluntat de la víctima de denunciar els fets, el retard en la denúncia, la continuació de la convivència o de vida en parella, la iniciativa en la ruptura de la relació sentimental, les disputes en relació amb la guarda i custòdia dels fills, la deducció de pretensions de responsabilitat civil i la gelosia per la relació sentimental de l'agressor amb una altra persona. A les sentències analitzades, el mòbil espuri que més es tendeix a utilitzar per la defensa és la tardança a interposar la denúncia, tot i que en tots els casos el tribunal manifesta que el retard no afecta la credibilitat, ja que aquesta reacció és habitual en les víctimes de violència de gènere.

Malgrat que en cap de les sentències s'aprecia un clar ànim espuri, tres de les entrevistades defineixen aquest criteri com a difícil de provar, especialment vinculat a la insuficiència de vestigis objectius i al fet que la denúncia se sol presentar en un moment de ruptura de la relació, anys després dels fets, i "això dificulta més que es cregui a la dona quan fa aquest tipus de manifestacions" (E3). Una de les advocades defineix l'ànim espuri com l'obtenció d'un benefici del procediment penal, "però moltes vegades es confon perquè si hi ha conflictes entre ells dos ja es pensa que ella pot mentir per aquest ànim espuri i això no és veritat [...] perquè tu pots estar enfadada amb la teva exparella i això no vol dir que estiguis mentint" (E3).

En essència, els mòbils espuris tendeixen a la culpabilització i la responsabilització de les dones, minimitzant o justificant la violència patida. Concretament, s'exigeix la justificació de la denúncia com si aquesta fos "un plat de bon menjar [...], és a dir, pensar que passar tot el que és un procés penal de violència de gènere és quelcom agradable" (E5). De fet, aquests arguments reforcen els estereotips segons els quals les víctimes de violència de gènere són irracionals, instrumentals, mentideres, punitives i venjatives, perquè retiren la denúncia, denuncien amb una finalitat oculta i de manera falsa, provoquen a la seva parella i cerquen el seu càstig (Larrauri 2008). En altres paraules, la credibilitat subjectiva "és l'entrada absoluta a les valoracions misògines de que les dones estem mentint per aconseguir *algo*" (E2).

El segon criteri per la valoració de la declaració de la víctima és la versemblança o credibilitat objectiva. D'una banda, aquest criteri considera la fiabilitat del testimoni des d'una òptica externa, a partir de dades objectives verificables; i d'altra banda, al·ludeix a una òptica interna del relat, prenent en consideració la congruència i coherència mitjançant l'harmonia amb els coneixements de fons propis del context. El primer

d'aquests elements, que examina la perspectiva externa del relat, suposa l'aportació de dades referides a circumstàncies o fets perifèrics relacionats amb el fet principal, que permetin confirmar la veracitat del declarat per la víctima (Ramírez 2022). Alguns exemples d'elements de corroboració perifèrica són l'atestat policial, els testimonis, els informes mèdics, els informes de serveis socials o de l'ajuntament, els informes mèdic-forenses o les comunicacions, d'entre altres (Pérez 2022).

En la majoria de les sentències analitzades, la presència de corroboracions és essencial per obtenir una sentència condemnatòria. Així, en un 86% dels casos, quan aquestes no existeixen, la sentència és absolutòria. Tal com mostra la taula inferior, en la majoria s'empra com a corroboració perifèrica la declaració de testimonis de referència, generalment membres de la família que conviuen amb la parella, i les pericials mèdic-forenses i psicològiques. També resulta destacable l'ús de proves tecnològiques o telefòniques, utilitzant gravacions o aplicacions de missatgeria instantània com a element corroborador. No obstant això, no totes aquestes dades perifèriques són suficients en tots els casos per enervar la presumpció d'innocència. De fet, Elena Larrauri (2022) afirma que les fonts més admeses com a corroboració són els informes mèdics, les pericials psicològiques i els testimonis de referència, tot i que hi ha reticències en l'admissió dels dos darrers. Similarment, les juristes entrevistades enumeren les pericials mèdiques i psicològiques, ja que "el que diuen va a missa i tenen molt de pes a l'hora de condemnar", mentre que els "testimonis de referència diria que són els més qüestionats" (E6), excepte el testimoni dels cossos policials.

Taula 4. Tipus de corroboracions perifèriques a les sentències analitzades¹⁶

Tipus de corroboració perifèrica		Freqüència	Percentatge sobre total sentències	
Declaració de testimonis de referència	Forces policials de l'estat	2	14%	64%
	Membres de la família	5	36%	
	Amistats o coneguts/des	2	14%	
Proves de pèrits	Informe mèdics-forense	5	36%	64%
	Informe psicològic	3	21%	
Proves biològiques		1	7%	
Proves telefòniques o tecnològiques		4	28%	

¹⁶ Les freqüències no es corresponen amb el nombre total de sentències estudiades perquè en una mateixa hi ha més d'un element de corroboració perifèric i en algunes no hi ha cap.

Altres proves	2	14%
---------------	---	-----

Font: Elaboració pròpia.

En la majoria de les sentències condemnatòries, les dades perifèriques són testificals de familiars que conviuen al domicili comú o bé d'amistats o coneguts. Així mateix, en diversos casos els informes mèdics, i en una ocasió la presència de proves biològiques, permeten qualificar el testimoni de la víctima de versemblant. No obstant això, els informes mèdics-forenses de les lesions patides no sempre permeten corroborar el testimoni.

Tanmateix, hi ha dues sentències on no hi ha cap element de corroboració i, per tant, en ambdós casos la declaració no és suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència, atès que “si no es compta amb proves perifèriques en la declaració de cadascú d'ells és molt difícil de provar” (E1). En delictes contra la llibertat sexual en l'àmbit de la parella, és habitual que no existeixin corroboracions, encara que hi hagi immediatesa en la denúncia (E3). Com que “el pas del temps sempre és un inconvenient en aquests casos [...], molt estranyament hi haurà lesions” i, de fet, l'existència de vestigis biològics en les agressions a l'àmbit de parella no tenen gaire utilitat probatòria, donat que “el que està discutint és el consentiment, no està discutint si es coneixen o no es coneixien” (E6). En aquest sentit, és evident que en una relació de parella es produeixen relacions sexuals, de manera que la presència de semen i ADN podria ser habitual, però aquest no és indicatiu de si la relació va ser consentida o no. A més, cal tenir en compte que la relació sexual pot començar sent consentida i, en un determinat moment, retirar-se aquest consentiment: “també una cosa que passa curiosa és que a vegades una relació pot començar sent consentida i després no ser-ho. Que passa molt, llavors quan intentes explicar-li a un jutge li explota el cap” (E6).

Donada la manca de prova, les pericials de l'Equip d'Assessorament Tècnic Penal (d'ara endavant, EATP) o privades faciliten la valoració psicològica de la víctima, de la seva simptomatologia i de les seqüeles, com ara la presència d'estrès posttraumàtic o el xoc o paralització de la víctima. Aquestes pericials permeten donar suport a la declaració de la víctima, “ja que llavors no és el relat de la dona sola, sinó que és el relat de la dona més una valoració positiva per part de l'equip tècnic penal” (E2). Tot i això, en alguns casos el tribunal rebutja una anàlisi de credibilitat, “perquè qui ha de valorar la credibilitat amb el principi de la immediació és el tribunal mateix” (E2). Aquestes pericials són “un indicatiu més” (E3), ja que avalen el relat i la versió de la víctima, i se solen emprar habitualment pels operadors jurídics, tot i que “les privades els jutjats sempre les miren amb una mica més de reticència” (E4) i “no els hi dona validesa” (E6). Malgrat que la

majoria de les juristes coincideixen en la utilitat de les pericials a l'hora de corroborar el testimoni de la víctima, depèn del contingut de l'informe, atès que “quan es fan aquestes pericials, que a vegades es fan jo que sé passats tres anys de l'episodi, i si no estàs destrossada i desbordada per aquest tema doncs sembla que estiguis bé i... i com que perd molt valor” (E6). De nou, s'entreveuen els estereotips dels operadors jurídics i la manca de perspectiva de gènere al conjunt del procediment judicial, desconixedor del funcionament del procés de recuperació psicològic.

En conseqüència, generalment el simple testimoni de la víctima sense corroboracions no és suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència. I aquestes dades perifèriques solen ser proves del fet delictiu, com ara informes mèdics de lesions, testimonis, missatges de WhatsApp... A tall d'exemple, la STSJCat 79/2022, de 8 de març, manifesta que: “para enervar el principio de presunción de inocencia, que ampara al acusado, tiene que darse algún elemento corroborador que en este extremo no se da”. Per aquest motiu, Olga Fuentes (2022) afirma que en realitat, es nega la virtualitat del testimoni únic de la víctima com a prova de càrrec, ja que s'exigeixen altres proves no dirigides a atorgar fiabilitat, versemblança i credibilitat a la seva declaració a través de dades perifèriques, sinó a provar la comissió del fet delictiu. Per tant, les declaracions d'un testimoni narrant els fets o un informe de les lesions patides durant l'agressió sexual no són elements de corroboració, sinó proves directes que haurien de ser valorades juntament amb la declaració de la víctima, la qual ja no és l'única prova existent. D'aquesta manera, es converteix en “absurda – además de falaz – la afirmación de que la declaración de la víctima puede alcanzar, por sí misma, virtualidad para enervar la presunción de inocencia” (Fuentes 2022: 78).

En aquesta línia, algunes de les entrevistades afirmen que la predisposició dels tribunals és “desmuntar de principi a final el relat perquè prefereixo crear un relat que no ha existit o que vull creure que no ha existit o em sembla que algunes coses fan aigües” (E2) i que “no és suficient la sola declaració de la víctima, sinó que a part de la declaració, tenen que tindre elements perifèrics de prova, perquè sinó nosaltres estem obligats a aplicar la presumpció d'innocència” (E1).

Tot i les disparitats d'interpretacions i la manca de claredat de la jurisprudència respecte a la necessitat de corroboració del testimoni de la víctima, a la pràctica, disposar de testimonis i d'informes mèdics facilita l'obtenció d'una sentència condemnatòria. Ara bé, en la majoria dels casos la denúncia no és immediatament posterior als fets i, per tant, les lesions no poden ser acreditades (E2). D'acord amb Encarna Bodelón (2019), les víctimes de violència de gènere segueixen un llarg procés no lineal fins a la interposició

de la denúncia, en els casos en què ho fan. Paradoxalment, “Las denuncias con más visos de prosperar son las que describen agresiones a) físicas, b) con “marcas”, c) recientes, y d) documentadas con un parte médico” (Bodelón 2019: 51). Malauradament, a la pràctica “sembla que si ha passat temps des que va passar [...] va perdent perseguibilitat” (E2). Així, pel sistema penal és necessari que l’oposició a les relacions sexuals quedi clara, de manera que la resistència activa, la coerció i la violència emprada per l’agressor s’han de poder manifestar. En definitiva, “el sistema veu millor quan s’ha anat al Clínic” (E2).

No obstant això, la violència sexual en parelles heterosexuales poques vegades deixa lesions físiques, perquè la resistència de la dona passa per uns altres mecanismes. En paraules d’una entrevistada, “al final ja coneixes molt a la teva parella [...] acabes deixant que acabi, no tot és agressió físicament, no vol dir que vulguis, li has dit que no. Per tant, no deixa generalment això, lesions, i si les deixa, com que generalment no es va a l’hospital... [...] pot passar, però no és la forma, no és l’habitual” (E2).

De la mateixa manera, les agressions se solen produir en l’espai privat i íntim, sovint no “es comenta ni amb els familiars, els amics” i és un fenomen situat a baix de l’iceberg de les violències, és a dir, és invisibilitzat (E1). La normalització i la dificultat de reconèixer la violència viscuda, així com els sentiments de vergonya, culpa i bloqueig emocional (Bodelón 2019), expliquen per què moltes dones mantenen en secret les agressions, motiu pel qual no sempre existeixen testimonis directes ni de referència.

En alguns casos, tot i existir proves del fet delictiu, la deficient instrucció o la falta d’aplicació del protocol per delictes sexuals implica “que ja començarem amb problemes de prova des del minut 1” i, per tant, “els mitjans de prova es van diluint” (E5). Per això, una advocada reivindica que “s’hauria de fer més bé les investigacions i les instruccions per tal de poder *recabar* tots els indicis que no depenguin de la dona i no posar-la tant en el focus, tot i que moltes vegades serà bastant inevitable” (E3).

Dins de la valoració de la versemblança o credibilitat objectiva, a part de les corroboracions s’estudia la congruència i coherència del testimoni. Aquesta òptica interna del criteri de versemblança examina que el relat no sigui contrari a la lògica, l’experiència comuna i el comportament humà. Entre les sentències analitzades hi ha tres d’elles que recauen en un pronunciament absolutori per manca de coherència interna, juntament amb la manca de dades perifèriques. Aquesta manca de coherència s’explica per la confusió de la víctima en la manifestació de l’oposició a l’acte sexual, així com per la impossibilitat de situar temporalment els fets.

Per valorar la coherència i la versemblança del testimoni de la víctima es té en compte el seu comportament i actitud durant la declaració. En són exemples aquests dos fragments de dues sentències del Tribunal Suprem:

La narración de los hechos por ella ofrecida en la vista oral, respondiendo con claridad y la contundencia que es posible dentro del *lamentable estado de desazón* que presentaba, repárese que toda su declaración se realizó entre *lloros y sollozos que impresionan de sinceros*¹⁷, [...], sin vaguedades ni ambigüedades ofreciendo múltiples detalles de difícil aportación de no ser ciertos y ello en forma espontánea, sin rastro alguna de teatralización ni histrionismo (STS 291/2019, de 31 de maig).

El *desgarrado estado emocional* que acompaña a su narración [...] que hizo durísimo asistir a su declaración en juicio, con *llanto continuo*, ocasionalment desbordado en *sollozos*, ansiedad y dificultades para mantener un ritmo respiratorio normal, episodios por los que *siempre pedía disculpas*, es [...] difícilmente compatible con la fabulación o simulación (STS 125/2021, d'11 de febrer).

Així doncs, es premia l'adequació a l'estereotip de víctima-real o modèlica, és a dir, la dona espantada, que plora contínuament, que mostra tímidesa i no mira a l'acusat (Jericó 2019, Bodelón 2019). Tot i que sembla que s'hagi deixat enrere l'època en què la dona havia de provar que era honesta per apreciar-se una lesió del bé jurídic de l'honestedat, avui en dia encara es qüestiona la veracitat del testimoni de les víctimes basat en una anàlisi del seu comportament, els seus hàbits, la seva vida privada i la manera d'enfrontar l'experiència traumàtica. Aquests processos acaben generant una victimització secundària i "son generadores de un verdadero maltrato institucional" (Jericó 2019: 295). Ahora, la valoració de la coherència d'acord amb els coneixements de fons propis del context sovint implica un judici de valor sobre la "conducta esperable" de la víctima durant o després del fet. Com a resultat, el jutge o la jutgessa pot imposar les seves pròpies concepcions o aquelles que considera majoritàries, corrent el risc de convertir el dret penal sexual "en reductos de nueva moralidad" (Ramírez 2022: 41). Per tant, imposant aquest ideal de víctima, el dret penal es constitueix com un mitjà de control social.

Similarment, la majoria de les entrevistades consideren que el judici oral és un espai hostil per la dona, a causa de les múltiples declaracions al llarg del procediment, la lentitud de la justícia versus el procés de recuperació de la víctima, la desconeixença del llenguatge i del procés jurídic-penal i la manca de cura i sensibilitat dels operadors jurídics. Els procediments penals es caracteritzen per una visió assistencialista cap a la víctima, totalment allunyat de l'empoderament, i caracteritzat per una manca d'empatia, insensibilització i reproducció d'estereotips (Bodelón 2019). Per l'òptica agressor-víctima, el sistema penal és poc eficaç en recollir les demandes de les dones i, per tant,

¹⁷ Ressaltat propi.

ignora la complexitat de la violència de gènere per adaptar-la al llenguatge jurídic (Bergalli i Bodelón 1992).

En conseqüència, el procés penal és “desgastant” i “duríssim” perquè “la justícia moltes vegades està lluny de la realitat i de la problemàtica de les violències” (E4), sobretot tenint en compte que “una víctima de violència de gènere el primer que té ella és la culpa” (E5). Una de les entrevistades afirma que “es dona una qüestió particular, o sigui tu vas a denunciar que t’han robat i et creuen, però tu vas a denunciar que el teu marit està agredint-te sexualment i /o primer és posar-te en dubte” (E1). Malgrat que l’acusació és qui té la càrrega de la prova i la defensa ha de qüestionar el relat de la víctima d’acord amb el principi de contradicció, els operadors jurídics han d’evitar els interrogatoris deshumanitzadors, sense incórrer en preguntes impertinents basades en els estereotips. Tot i això, tres professionals entreveuen els inicis d’un canvi positiu, especialment en violència sexual:

És veritat que cada cop més en els temes de violència sexual sobretot aquí a Catalunya, s’està fent un acompanyament tant per part dels Mossos com per part de l’Oficina d’atenció a la víctima molt acurat [...], les acompanyen durant el judici, la fiscal per exemple ara també acostuma a baixar on està la víctima per conèixer-la abans del judici (E6).

El tercer i últim criteri de valoració de la declaració de la víctima és la persistència en la incriminació, que consta de tres factors: 1) la manca de modificacions essencials o la constància substancial entre totes les declaracions de la víctima; 2) la concreció en la declaració, sense generalitzacions, indeterminacions o imprecisions; i 3) la coherència o manca de contradiccions per establir un vincle relacional entre les declaracions d’ambdues parts (Campaner 2022, Rodríguez 2022, STS 815/2013, d’11 de novembre de 2013). D’acord amb les professionals entrevistades, aquest element no és particularment difícil de complir, donada la seva objectivitat, sempre que es disposi d’un bon assessorament jurídic que asseguri la coherència al llarg de tot el procés. De nou, aquest criteri reforça la idea de víctimes modèliques, ja que aquesta “«lo tiene que hacer perfecto» para que su declaración realizada ante la policía, ante el juez de instrucción, y ahora ante el juez penal, no varíe un ápice” (Larrauri 2022: 58).

Del conjunt de les sentències analitzades, només a dues s’aprecia l’existència de contradiccions entre les declaracions de la víctima al judici oral i l’escrit de l’acusació particular, tot i que només en un d’aquests casos les contradiccions motiven una sentència absolutòria. En l’àmbit de la violència sexual és habitual que la declaració de la víctima mostri llacunes o ambigüitats, que no sigui capaç de contextualitzar alguns dels successos i que tingui records sobreposats que la facin cometre contradiccions. El pas del temps, les característiques individuals de la dona, la falta d’atenció a l’escena i

el fet de ser una experiència traumàtica són factors que incideixen sobre la memòria de la víctima. Igualment, “A la víctima no se le queda grabada de forma indeleble la escena del delito, sino que por el contrario, su memoria está cargada de emoción. A ello se le une la problemática de distinguir entre los detalles del suceso claramente recordados o los que podrían haber sido sugeridos” (Jericó 2019: 321). És per això que la presència de modificacions o inconsistències no necessàriament resta credibilitat a la víctima.

Per aquest motiu, les mencionades pericials psicològiques faciliten la comprensió de la memòria i el paper de l'oblit, l'amnèsia i el bloqueig com a estratègies de supervivència davant de fets traumàtics. Així, l'EATP defensa que “la memòria està feta per oblidar-se i el que no s'oblida és el que per la dona té certa rellevància”, de manera que de vegades “no podem saber per quina porta va entrar o quin braç va agafar primer”, però la víctima “recorda l'olor, recorda la posició [...] la memòria fixa coses, però oblida moltes” (E2).

Així mateix, les juristes apunten la freqüència de la modificació de la declaració inicial, per tal d'afegir matisos o precisar aspectes que no recordaven amb tanta precisió, un fet que pot ser percebut com una contradicció pel tribunal:

Clar és veritat que van afegint a vegades elements, que no és tant una contradicció, moltes vegades és una qüestió de matisos, una qüestió d'afegir més... [...] per múltiples raons, per por no ho van voler dir a la policia i [...] perquè comencen a rebre suport psicològic i comencen a recordar més coses i identificar més coses, no? Llavors clar, totes aquestes contradiccions després estan molt mal vistes pel jutjat (E6).

En suma, les agressions sexuals en la parella es caracteritzen per una dificultat probatòria, a causa de la complexitat de provar la manca d'ànims espuris i l'existència de corroboracions perifèriques. Malgrat que la jurisprudència estableix que no és necessari que es compleixin els tres requisits íntegrament per enervar la presumpció d'innocència – i viceversa, tampoc si es compleixen els tres s'ha d'atorgar necessàriament valor probatori al testimoni –, no és habitual que, sense complir-se un dels tres criteris, la declaració de la víctima es converteixi en prova de càrrec suficient. De fet, només en dues de les sentències analitzades el testimoni únic de la víctima és suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència, tot i mancar un dels tres criteris. En paraules de Rut Pérez (2022: 172), “La declaración de la víctima se fiscaliza hasta tal punto, que cualquier error o dato inconcreto puede servir para el dictado de una sentencia absolutoria”.

Com s'ha vist, la declaració durant tot el procediment penal comporta un perjudici emocional i psicològic per la dona, sobretot per haver de narrar els fets i ser interrogada reiteradament. Per evitar aquesta victimització secundària, en els procediments de violència de gènere on intervenen menors d'edat està prevista la prova preconstituïda, que suposa una excepció a la regla general que estableix que sols es poden considerar

com a proves aquelles practicades al judici oral. Així, la prova preconstituïda es practica davant el jutge instructor, per la seva impossibilitat de reproduir-se al judici oral, sempre que s'hagi garantit la possibilitat de contradicció per la defensa de l'investigat i que sigui introduïda al judici oral com a prova documental (Casanova 2022). Tot i que aquesta possibilitat només es preveu per menors d'edat, algunes de les entrevistades consideren que l'aplicació d'aquest tipus de prova en dones adultes seria beneficiós per evitar la revictimització. A tall d'exemple, una jurista afirma que “per evitar la victimització secundària una cosa clau que diu la llei del sí és sí però no ho resol, i *bueno* està clar que no ho resoldrà perquè els jutges ja s'han pronunciat en aquest sentit, és el tema de la prova anticipada o preconstituïda [...] al final si es fa amb els menors també es podria fer amb les adultes” (E3).

D'altra banda, tenint en compte que el procediment penal “no és un espai reparador” (E4), per reduir el dany psicològic cap a la víctima algunes advocades manifesten una necessitat de reinventar els criteris de valoració de la declaració de la víctima, sobretot mitjançant l'eliminació o modificació de l'absència d'incredibilitat subjectiva:

caldria una actualització d'aquests criteris i tornar a donar-li una volta, no? De... de com s'està interpretant, i a més donar-li una volta amb perspectiva de gènere [...] s'haurien d'actualitzar i amb perspectiva, és a dir això dels ànimos espurios i aquestes coses, és que les hauríem d'abandonar, és que són *cutres cutres* (E6).

Sí, a mi tota la credibilitat subjectiva té, eh, si el tribunal superior tingués un mínim de perspectiva feminista, que està a anys llum, eliminaria aquest criteri, eliminaria aquest criteri [...] Vull dir, jo crec que no s'hauria d'analitzar el tema de l'ànim espuri... Si hi ha prou proves o no, si la declaració compleix una sèrie de coherències, té algunes corroboracions perifèriques, clar, és que és prova, s'ha de mirar la prova i s'ha d'analitzar la prova (E2).

4.4. La dispensa a l'obligació de declarar

En un procediment penal, totes les persones que disposin d'informació o estiguin involucrades en el fet delictiu estan obligades a declarar, sent tant un deure constitucional com una obligació legal de l'art. 410 LECrim. No obstant això, de manera excepcional es preveu una dispensa a l'obligació de declarar que ha de ser interpretada restrictivament i només és aplicable en els casos limitats establerts a la llei. A tal efecte, l'art. 416.1 LECrim estableix que el cònjuge o persona unida per relació anàloga a la matrimonial estarà dispensada de l'obligació de declarar, fonamentat en els vincles de solidaritat entre el testimoni i l'acusat i en la protecció de la intimitat de l'àmbit familiar.

La violència de gènere es caracteritza per l'existència d'una relació íntima, sigui present o passada, entre la víctima i l'agressor. Es tracta d'una violència instrumental amb l'objectiu de controlar i sotmetre la dona, produïda en l'àmbit privat i que respon al

següent cicle: s'inicia amb una acumulació de tensions, seguit d'actes de maltractament i agressió, i finalitza amb una fase de reconciliació o lluna de mel, després de la qual s'obre un nou cicle de violència. Per les particularitats d'aquest tipus de violència, les dones sovint renuncien o es neguen a denunciar els fets, es preocupen per les conseqüències de la denúncia i el procediment penal sobre l'agressor, retiren o retracten la denúncia o es neguen a declarar emparant-se en el dret de dispensa a l'obligació de declarar. D'acord amb algunes entrevistades, en el moment del judici oral – que generalment sol ser mesos o anys després de la denúncia inicial – “hi ha un cert equilibri en el moment del judici oral que no vol trencar” (E2). Així, la denúncia i el procés penal els ha servit per renegociar i empoderar-se davant la parella i sovint “no els interessa que quedi condemnat perquè tornarà a empitjorar” (E2) o bé “Igual s'han divorciat, igual depenen de la pensió que els hi passa ell, igual sí que li tenen por o vulguis o no tenen fills en comú i ara com que ja no es veuen només pels fills doncs no vol més mal rotllos” (E3). Tanmateix, en violència de gènere sovint les dones s'acullen a la dispensa quan no han decidit denunciar ni trencar la relació, sinó que s'ha actuat d'ofici – en violència sexual no és possible perquè es requereix la denúncia de la víctima –.

L'exercici del dret a no declarar o la renúncia al procediment penal respon, d'una banda, a les dificultats que el sistema penal crea per les dones i, de l'altra, a la manca de suport i a les pressions de l'agressor o de terceres persones (Bodelón 2019). Malgrat que la dispensa s'entén com un benefici pel testimoni, sovint s'exerceix en interès de l'acusat, consolidant-se com una eina de victimització secundària, coacció i pressió per la víctima, qui s'acull a aquesta per raons diferents de la superioritat de la solidaritat familiar (Fiscalía de Violencia sobre la Mujer 2020). Com que sovint la declaració de la víctima és la principal prova, acollir-se a la dispensa dificulta la condemna de l'agressor, sent freqüent que aquests casos quedin impunes.

En aquest sentit, en les dues sentències analitzades on la víctima s'acull a la dispensa de l'obligació a declarar, nega els fets o es retracta de les prèvies declaracions, recau una sentència absolutòria. Tot i que no existeixi la declaració de la víctima, la prova indiciària és suficient per debilitar la presumpció d'innocència, sempre que aquests indicis “estén plenamente acreditados, que sean plurales, o excepcionalmente únicos, pero de una singular potencia acreditativa y que sean concomitantes al hecho que se trata de probar, que estén interrelacionados, cuando sean varios, de modo que se refuercen entre sí” (SAP B 65/2019, de 27 de novembre). En ambdues sentències analitzades existeixen proves perifèriques que podrien ser indicis de l'existència d'una agressió sexual (per exemple, les testificals dels Mossos d'Esquadra i de persones properes a la víctima i els informes pericials mèdics), però l'Audiència Provincial

considera que es tracten de “meras sospechas incapaces de por sí de desvirtuar la presunción de inocencia” (SAP B 65/2019, de 27 de novembre) i que és “muy difícil condenar al acusado por este delito cuando la denunciante no reprodujo su versión en juicio” (SAP B 840/2017, de 23 d'octubre).

En conseqüència, en ambdós casos es considera que, a falta de prova directa de càrrec, la prova indiciària és insuficient per sustentar un pronunciament condemnatòri, recaient per tant una sentència absolutòria. Tanmateix, la declaració prestada en sumari per l'activitat del judici oral tampoc pot ser incorporada com a testifical, ja que el Tribunal Suprem ha declarat que “El acogimiento, en el momento del juicio oral, a la dispensa del deber de declarar establecida en el artículo 416 de la LECRIM, impide rescatar o valorar anteriores declaraciones del familiar-testigo aunque se hubieran efectuado con contradicción o se hubiesen efectuado con el carácter de prueba preconstituida” (SAP B 65/2019, de 27 de novembre).

Totes les professionals entrevistades manifesten que la dispensa és molt habitual i que, a la pràctica, acollir-se a aquest dret implica l'absolució en el judici oral o el sobreseïment provisional en la fase d'instrucció, atès que la manca de declaració de la dona i d'altres proves del fet delictiu “és una absolució segura” (E3) perquè “es queden sense proves” (E1), excepte que existeixin lesions molt manifestes. Ara bé, si posteriorment es presenta una nova denúncia, és possible reobrir l'anterior cas sobreseït per l'acolliment a la dispensa: “intentem rescatar-la i fer referència a aquests casos perquè en molts casos el jutge reobre aquells que van quedar com sobreseïts i serveix” (E5). Malauradament, una entrevistada emfatitza que l'acolliment a aquest dret “enfada moltíssim als jutges” i que en ocasions aquests fan comentaris a les víctimes com “¿Usted sabe cuánto dinero ha costado llegar aquí? Estamos gastando 700 o 800€ del estado y ¿usted ahora me dice que no quiere declarar?” (E1).

Per evitar que la dispensa recaigui en pronunciaments absolutoris, la STS 389/2020, de 10 de juliol, estableix que no poden acollir-se a tal dispensa aquelles persones que es constitueixin com acusació particular. El dret de dispensa és renunciable i, en aquest cas, el Tribunal entén que s'ha renunciat a ell per diversos motius. En primer lloc, és un dret incompatible amb la posició de la denunciant com a víctima, sobretot en un cas de violència de gènere, on la seva contribució processal és imprescindible. En segon lloc, el dret de dispensa decau per la interposició de la denúncia i de la constitució com acusació particular. En tercer lloc, si la víctima decideix denunciar a l'agressor, ja no existeix una col·lisió entre el deure de declarar i els vincles familiars i de solidaritat, de manera que no existeix el conflicte que li impedia declarar contra ell. En quart lloc,

d'aquesta manera la víctima no pot ser coaccionada ni amenaçada perquè s'aculli a la dispensa, sent lliure de declarar d'acord amb l'Estatut de la Víctima del Delicte. En cinquè lloc, mantenir el dret "permitiría aceptar sucesivamente y de forma indefinida la posibilidad de que una misma persona, pudiera tener uno u otro status, a expensas de su voluntad, lo que en modo alguno puede ser admisible". A més, suposaria convertir el que actualment és un delicte públic perseguible d'ofici – en altres delictes de violència de gènere, perquè les agressions sexuals són semipúbliques – en un delicte perseguible a instància de part. En sisè i últim lloc, es tracta d'una excepció a l'obligació de declarar s'ha d'interpretar de manera restrictiva.

Arran d'aquesta sentència, la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència va incorporar una modificació a l'articulat relatiu a la dispensa a declarar de la Llei d'Enjudiciament Criminal. Avui en dia no és possible acollir-se a aquesta, tot i situar-se entre un dels supòsits establerts, bé quan la testimoni estigui o hagi estat personada en el procediment com acusació particular o bé quan hagi acceptat declarar en el procediment després d'haver estat degudament informada del dret a no fer-ho (art. 416.1 4t i 5è). Els delictes contra la llibertat sexual són semipúblics, és a dir, és necessària la denúncia de la persona ofesa o querella del Ministeri Fiscal i, una vegada presentada la denúncia, el procediment penal segueix tot i que la víctima s'aparti d'aquest (art. 191 CP). Per tant, a la pràctica, mai serà possible acollir-se a la dispensa en l'obligació a declarar en les agressions sexuals en la parella, sinó només retirar l'acusació particular, és a dir, l'advocat o advocada (E2). Ara bé, el fet de forçar-les a declarar implica que "dulcifiquen [...] o atenuen la importància de la gravetat o de lo que han fet ells" (E1).

Tot i que la intenció del Tribunal Suprem i de la doctrina era la protecció de la víctima, exceptuar la dispensa en casos de violència de gènere implica serioses conseqüències per la dona que és obligada a declarar forçosament quan no vol o no pot fer-ho. Així doncs, si al judici la dona decideix modificar la declaració o no reconèixer l'agressió, es pot considerar que hi ha hagut una denúncia falsa (art. 456 CP); si es nega a declarar, es pot qualificar de delicte greu de desobediència a l'autoritat o d'obstrucció a la justícia (art. 556 i 463 CP); i si menteix per protegir a l'agressor o a ella mateixa, incorre en un delicte de fals testimoni (art. 458 CP); tots ells delictes penats amb presó i/o multa. A la pràctica, aquesta reforma de la dispensa de declarar implica "privilegiar los intereses del proceso penal por encima de los concretos de la mujer, y no reflexionar sobre la coacción que se impone sobre la mujer, al pensar que el Estado sabe mejor que ella lo que le conviene" (Larrauri 2022: 56). En conseqüència, "les posem a elles entre l'espasa i la

paret” (E3) i s’elimina la seva “possibilitat d’agència” partint d’una “visió molt victimista” de les dones (E2).

4.5. Les agressions sexuals en un context de violències múltiples

En la majoria dels casos, la violència sexual es produeix juntament amb el maltractament, amenaces, coaccions, lesions... com un altre dels tipus de violència emprada per l’agressor per dominar i humiliar la parella. Per tant, les vulneracions a la llibertat sexual es donen en contextos de sotmetiment i dominació i es manifesten amb violència o intimidació o, en tot cas, abusant del context de superioritat creat mitjançant els actes constants de violència, els quals redueixen l’autoestima i la capacitat de reacció de la dona (Cuerda 2010). En un context de violència habitual, la violència sexual “està molt present”, sobretot tenint en compte que el desig sexual forma part de la masculinitat hegemònica (E2). Per això, “quan una dona està denunciant una violència física o psicològica per part de la seva parella molt probablement hi hagi hagut violència sexual, és difícil entendre que no existeixi” (E6).

Tal com s’ha mencionat prèviament, la violència de gènere es defineix com aquella que, “como manifestación de la discriminación, la situación de desigualdad y las relaciones de poder de los hombres sobre las mujeres, se ejerce sobre éstas por parte de quienes sean o hayan sido sus cónyuges o de quienes estén o hayan estado ligados a ellas por relaciones similares de afectividad, aun sin convivencia” (art. 1.1 LOPIVG). No obstant això, no tots els tipus de violència que pateixi la dona unida sentimentalment amb el seu agressor entra dins la definició de violència de gènere, sinó que s’ha de tractar de violència física i psicològica (art. 1.3 LOPIVG).

Les figures penals incloses dins la definició de violència de gènere són les lesions, el maltractament d’obra i habitual, les amenaces, les coaccions, les vexacions lleus, els delictes contra la llibertat sexual, les detencions il·legals, els homicidis i el trencament de condemna. Tots aquests tipus penals gaudeixen de protecció especial, segons la LOPIVG, quan la víctima sigui o hagi estat cònjuge o lligada per una anàloga relació d’afectivitat. Dins d’aquests tipus penals, aquell que és més identificat a les sentències analitzades és el maltractament habitual, és a dir, l’exercici habitual de violència física o psíquica contra la parella o exparella.

Exceptuant tres de les sentències seleccionades, el maltractament habitual és freqüentment acompanyat de violència sexual. Així, de manera general, quan es condemna per agressió sexual també se sol condemnar per maltractament habitual o

lesions. En alguns casos es tracta d'agressions sexuals violentes, on l'agressor agredeix físicament i verbalment per vèncer la seva resistència; però en molts d'altres es tracta d'agressions intimidatòries o abusos sexuals amb prevaliment. En un àmbit familiar i domèstic de violència habitual, l'estat d'agressions contínues determina que la víctima no oposi resistència o actuï per complaure l'agressor. En aquests casos, es tracta d'un consentiment viciat i no vàlid, atès que existeix intimidació i coacció psicològica: "la vinculació que tens amb aquella persona o si tens por d'altres coses, doncs fa que acabis cedint" (E3). Així, la intimidació no només pot ser immediatament prèvia a l'agressió sexual, sinó que es pot produir a conseqüència d'una violència física i psicològica prolongada i reiterada, que causa la disminució progressiva de la capacitat de decidir sobre l'acte sexual davant el temor de patir noves agressions (Peramato 2011).

Conseqüentment, el fet que es produeixin en un entorn de maltractament habitual implica que la dona coneix l'agressivitat i temperament del seu agressor, de manera que és habitual que aquest no hagi de recórrer a la força i la violència. Malgrat tot, els casos que es produeixen sense ús de força ni un immediat i previ acte d'intimidació, però on la víctima accedeix per temor que l'agressor faci ús de la violència, solen plantejar dubtes de qualificació al tribunal, a causa de la creença del deïbit conjugal ja mencionada.

Tanmateix, María Luisa Cuerda (2010) i algunes de les entrevistades mencionen que la majoria de les agressions sexuals que arriben als jutjats tenen lloc després que la dona hagi iniciat els tràmits de separació del marit o parella i, a més, quan són acompanyades d'un clima de violència de gènere i maltractament habitual. D'acord amb una de les participants, aquest fet explica el major nombre d'absolucions de la violència sexual, atès que hi ha menys prova (E2).

Tot i que majoritàriament es tracta de violències múltiples (sexual, física, psicològica i econòmica) que tenen una durada persistent en la relació de parella, el sistema penal transforma aquestes violències diverses i reiterades en violències puntuals i majoritàriament físiques. Com a resultat, es converteixen en "conflictes de parella" i "incidents puntuals" banalitzant-les i situant-les de nou en el marc de la violència interpersonal (Bodelón 2019). El procés de desmaterialització de la violència passa per la pràcticament desaparició de les violències sexuals i psicològiques del procediment penal, quedant només la violència física, i la posterior fragmentació d'aquesta violència física de manera que s'acaben recollint episodis puntuals.

Aquest procés de desmaterialització es produeix perquè les dones no sempre relaten tot el procés de violència i, quan ho fan, el sistema penal no recull tota la complexitat del

procés per raons tècnic-jurídiques, com la dificultat de qualificar agressions sexuals per coaccions o pressions psicològiques, i per pràctiques jurídiques ineficients, com les instruccions deficientes (Bodelón 2019).

En aquesta línia, algunes advocades manifesten la dificultat que la violència sexual arribi al judici oral, perquè desapareix durant el procediment:

costa molt que la violència sexual arribi a judici [...] tot sovint a la instrucció la violència sexual se queda al cajón, la dona ho diu a Mossos i la violència sexual a la instrucció es queda al calaix, no acaba prosperant... a vegades no tens ni un auto de sobreseimiento com a tal, simplement quan et fan el PA quan et passen a sumario, quan fa el auto de PA queda la violència física, habitual, les amenaces, les vexacions, no sé què, i la violència sexual ja no està (E2).

acreditat la violència sexual és molt més complexa i moltes de les sentències es queden amb les altres violències sense acabar condemnant per violència sexual (E5).

O sigui entre que es denuncia menys i per tant és evident que hi haurà menys judicis d'aquest tema, perquè es denuncia menys, encara que es denunciï a vegades s'arxiva molt més ràpidament o si no arriben a jutjar-se per aquest tema [...] tinc un cas que porto lluitant com quatre anys i mig, [...] el jutge de violència [...] no em volia introduir els episodis de violència sexual [...] sí que li volen imputar varis delictes de lesions, varis delictes de vexacions (E6).

El motiu és que en violència sexual el plus de prova de càrrega que requereix el tribunal és superior que en la violència física habitual: “A vegades dona la sensació que diuen, «bueno, por algo le vamos a condenar a este tio perquè està clar que ha fet coses, no?»” (E2). De manera similar, una altra advocada manifesta que els tribunals solen ser més reticents a valorar aquest tipus de delictes i sempre pesa més el principi *in dubio pro reo*, és a dir, davant del dubte, es tendeix a l'absolució a causa de la pena elevada d'aquests delictes. No obstant això, considera que l'enjudiciament de la violència sexual juntament amb la física és més fàcil, perquè “creuen que si és agressiu per pegar-la segurament també és agressiu per violar-la” (E3), mentre que una altra jurista opina que “és més fàcil obtenir condemna per violència sexual que no en un tema de violència de gènere on hi ha altres denúncies d'amenaces, de vexacions” (E2).

4.6. Les agressions sexuals habituals i prolongades en el temps

Segons Encarna Bodelón (2019), una característica de la violència contra la dona en les relacions de parella és l'habitualitat o la reiteració d'aquesta violència. Tot i això, no solen prosperar aquelles denúncies que relaten una violència habitual, com és el cas de les agressions sexuals continuades, sense proves concretes d'agressions recents.

Quan es produeixen agressions sexuals prolongades en el temps, “la concreció temporal, espacial e individualitzada de actos se hace imposible para quien los ha

sufrido al obedecer estos a una dinámica constante del agresor” (Peramato 2011: 74). De fet, la majoria de les entrevistades coincideixen en què la dificultat rau en provar l’habitualitat: “tampoc pot dir «sí, el 23 de marzo, a las 12, 12:30, sucedió...». Clar, quan és un fet aïllat, únic, és molt més fàcil d’identificar així, quan és un continu de violència, proves la violència habitual amb sort, però no es poden ni individualitzar els fets, tampoc els de violència sexual i per això és absolut” (E2). Una advocada il·lustra la impossibilitat de les víctimes de violència d’efectuar un relat cronològic precís dels fets, ja que

li estàs demanant alguna cosa que pel que ha patit una situació com aquesta no serà capaç [...] la forma en què tu ordenes el teu arxiu cerebral comença a ser totalment diferent o ho esborres com per supervivència, o quan et tornen són flashbacks totalment desordenats [...] A vegades sí que va associat alguna data de... era l’aniversari de tal, però és complicat (E5).

Malgrat que normalment la violència sexual en l’àmbit de la parella es produeix de forma continuada, sent “estrany un episodi puntual” (E6), el sistema de justícia penal només en recull algunes manifestacions parcials, com a resultat del procés de desmaterialització de la violència esmentat amb anterioritat. Això s’explica per la facilitat de persecució de les lesions més lleus; perquè les dinàmiques penals i processals no realitzen una completa investigació de totes les violències i, sovint, la violència habitual queda reduïda a l’últim episodi o a un d’ells; i en determinats casos, les dones no identifiquen totes les agressions com a actes constitutius de violència, desconeixen la rellevància de denunciar-les totes, tenen por a fer-ho o escullen un procés menys lesiu per elles mateixes i les seves criatures (Bodelón 2019).

En la majoria dels casos analitzats, les agressions sexuals són habituals i es prolonguen durant la relació de parella. No obstant això, només dues de les nou agressions sexuals habituals són finalment qualificades de continuades. En la majoria de les resolucions no es poden concretar temporalment el nombre d’agressions ocorregudes ni es poden oferir detalls concrets per contextualitzar-les, atès que quan la violència sexual es prolonga al llarg del temps, els records són fragmentats i imprecisos. En conseqüència, la impossibilitat d’individualització i concreció resulta en la imputació d’una sola agressió sexual, generalment produïda al final de la relació, que és l’única que es pot individualitzar i detallar suficientment, o bé en l’absolució de l’agressor. Una participant il·lustra aquesta problemàtica, mencionant que sense corroboracions, l’agressió que es va produir 4 anys abans no serà valorada, però en canvi “la de ayer, que és aïllada pero tiene el parte médico, aquesta sí” (E3). Aquest és el cas d’agressions continuades que es cometien durant 55 anys de matrimoni les quals, a part d’estar prescrites, gaudeixen d’una “indeterminación fàctica”, de manera que només procedeix la condemna per una d’elles (STS 544/2022, de l’1 de juny).

Segons el Tribunal Suprem, la continuïtat delictiva ha de ser interpretada restrictivament, de manera que quan sigui possible distingir una individualització manifesta de cadascun dels actes “por responder a impulsos eróticos diferenciados, porque cada brote sexual haya aparecido de forma intermitente o lapsus temporales intermedios”, les agressions sexuals gaudiran de significació pròpia i, per tant, no podrà apreciar-se la continuïtat (STS 48/2009, de 30 de gener). De manera similar, la Sentència del Tribunal Suprem 291/2019 aprecia la continuïtat delictiva en un cas de reiterades agressions sexuals, on l'agressor “aprovechando idéntica ocasión con semejanza comisiva y sobre la misma base de dominio sobre la víctima”, efectua un “plan de agresión sexual sistemático” amb un “designio criminal único” i un dol unitari (STS 291/2019, de 31 de maig).

CAPÍTOL V. Conclusions

La prova en les agressions sexuals en la parella i, en general, en tots els processos per violència de gènere, no presenta diferències en la valoració i les modalitats respecte d'altres processos penals. No obstant això, a la problemàtica que presenta la prova en qualsevol tipus de procediment penal, se li afegixen les dificultats específiques dels processos per violència de gènere i, a més, de les agressions sexuals en les relacions afectives heterosexuals.

Aquestes dificultats probatòries deriven, d'una banda, de l'entorn privat en què es produeixen aquests delictes, duts a terme en la intimitat de l'espai domèstic i familiar, així com per la relació afectiva entre el subjecte actiu i passiu. D'altra banda, les agressions sexuals en la parella es troben a mig camí entre la violència de gènere i la violència sexual. La relació entre el perpetrador i la víctima, així com l'existència de violència múltiple a part de la sexual, implica que els elements del tipus no són homogenis respecte a les agressions sexuals entre desconeguts, és a dir, la violència i la intimidació, la resistència exigida a la víctima, les lesions produïdes i el consentiment es manifesten de manera particular a causa de les dinàmiques prèvies, especialment en l'àmbit de la sexualitat, entre l'agressor i la víctima.

L'objectiu principal d'aquest treball és l'anàlisi de la prova de les agressions sexuals en la parella i els seus efectes en la posterior condemna. A través de la metodologia qualitativa emprada, s'ha constatat una dificultat probatòria i d'interpretació en aquest delicte, així com una infradenúncia causada per la relació de dependència i subordinació, la normalització i manca d'identificació i l'efecte dissuassori del sistema de justícia penal. Per les seves particularitats, la declaració de la víctima sol ser l'única prova del fet delictiu, motiu pel qual si aquesta s'acull a la dispensa a l'obligació de declarar, la prova és inexistent i recau una sentència absolutòria.

A la pràctica judicial, dels tres criteris jurisprudencials per la valoració de la declaració de la víctima, la credibilitat subjectiva i objectiva són els criteris que presenten una major dificultat de prova d'acord amb les sentències i les entrevistes analitzades. La complexitat d'aquest primer criteri deriva del fet que la denúncia sempre sol ser molt posterior als fets i, a causa dels estereotips vinculats amb les víctimes de violència de gènere, se solen al·legar ànims espuris en la víctima. En relació amb la credibilitat objectiva, és habitual la manca de corroboracions per la falta d'immediatesa de la denúncia, l'habitualitat o continuïtat de les agressions, la deficient instrucció i l'absència de lesions i testimonis directes. No obstant això, en la majoria de les resolucions les

dades perifèriques són essencials per obtenir una sentència condemnatòria, ja que quan aquestes no existeixen la resolució tendeix a ser absolutòria.

A l'hora de debilitar la presumpció d'innocència, l'autoritat judicial generalment requereix que es compleixin els tres criteris i, si no és així, com a mínim sempre se sol exigir la presència de corroboracions. És difícil trobar casos en què, sense complir-se un dels tres, es consideri que el testimoni és suficient per desvirtuar aquest pressupòsit. Així, si malgrat la credibilitat subjectiva i la persistència en la incriminació, no s'assoleix la seva corroboració mitjançant dades perifèriques, és difícil que es venci la presumpció d'innocència. De manera similar, si s'aprecia l'existència de contradiccions greus i manifestes i modificacions substancials en la declaració, és improbable l'obtenció d'una sentència condemnatòria, tot i que no existeixin mòbils espuris i es disposi de corroboracions. L'únic criteri que, tot i apreciar-se parcialment, continua permetent el dictat d'una sentència condemnatòria és l'absència d'incredibilitat subjectiva, sempre que es compleixin íntegrament els altres dos.

A la vegada, els tribunals demanen que l'agressió sexual sigui "física", és a dir, que existeixin lesions físiques i/o psicològiques i s'hagi exercit resistència. L'autoritat judicial exigeix agressions sexuals que deixin marques, que siguin recents i que siguin justificables amb un informe mèdic o un altre tipus de prova. Per això, les agressions sexuals continuades, que es prolonguen al llarg de la relació, no són fàcils de provar perquè és impossible situar temporalment els fets i individualitzar cadascun dels episodis. Així mateix, és necessari que es mostri la manca de consentiment de manera clara a la parella, donat que en la interpretació i qualificació de la violència sexual s'exclouen les agressions per xantatge emocional, coaccions o pressions psicològiques, com a reminiscència de les creences del deïbit conjugal.

Malgrat que s'estableix que la declaració de la víctima es pot erigir com a prova suficient per condemnar a l'agressor, aquesta difícilment permetrà fundar una condemna si no està acompanyada d'elements perifèrics que la dotin de versemblança, els quals acaben sent essencialment meres proves de la comissió del fet delictiu, és a dir, una segona prova directa, a part de la declaració de la víctima. Si la jurisprudència estableix que la declaració única de la víctima és suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència i, per tant, de fonamentar la condemna, els elements de corroboració no es poden dirigir a la comissió del fet delictiu com a prova directa, perquè això implica denegar que aquesta es pot configurar com a única prova de càrrec. Com a resultat, només en aquells casos en què la corroboració atorgui fiabilitat al testimoni de la víctima mitjançant dades

perifèriques que no es refereixin a la comissió de l'agressió sexual en si, s'estarà considerant que aquesta resulta suficient per enervar la presumpció d'innocència.

En la condemna de les agressions sexuals en la parella, el sistema penal no és plenament eficaç, atès que existeix una percepció d'un elevat nombre de sobreseïments i absolucions en aquest àmbit. En aquest sentit, aquestes pretensions no solen prosperar fins al judici oral, sinó que tendeixen a desaparèixer al llarg del procediment perquè, al tenir una pena major, el seu plus de prova és superior al de la violència física habitual. La violència sexual se sotmet a un procés de desnaturalització en què el sistema converteix les violències múltiples i reiterades en violències físiques i ocasionals. Per tant, pràcticament desapareixen les violències sexuals i, les que persisteixen fins al judici oral, se sotmeten a la fragmentació, de manera que només es recullen episodis puntuals ocorreguts al final de la relació de parella, previ a la denúncia.

A causa de l'hostilitat del procés, les deficientes instruccions i el paper dissuassori del sistema penal, els operadors jurídics i el conjunt del sistema processal penal dificulten la construcció d'una prova vàlida i suficient per desvirtuar la presumpció d'innocència. L'estereotip de la víctima real o modèlica, juntament amb els estereotips de la víctima de violència de gènere com a mentidera, venjativa, instrumental, irracional i punitiva, imposen un ideal de dona. Al seu torn, el constant qüestionament de la víctima, reclamant que es comporti de la manera "esperada", provoca una victimització secundària i violència institucional. En definitiva, l'etiquetament negatiu de les víctimes d'agressió sexual en la parella culpabilitza a la dona, responsabilitzant-la de la manca de proves perquè no ha denunciat o no ha declarat, en lloc d'atribuir responsabilitat al sistema penal i a les instruccions deficientes, els atestats insuficients o els operadors jurídics absents.

En suma, la dificultat probatòria, el rígid sistema processal, la manca d'identificació i la normalització, les creences del deïbit conjugal, els estereotips de la víctima en el procés penal, els problemes de qualificació i els elevats sobreseïments i absolucions fan que aquest delictes gaudeixi d'una certa impunitat, tot i que no es pot provar amb dades objectives, sinó només amb les percepcions de les entrevistades i els resultats extrets de les sentències analitzades. A més, l'exigència que la declaració de la víctima estigui corroborada per dades perifèriques actua en perjudici de la víctima i reforça la impunitat d'aquest delictes en qüestió on, com s'ha mencionat, no és senzill aportar corroboracions. Malgrat que tot procediment penal ha de respectar les garanties processals i el dret a la presumpció d'innocència, sobretot quan la pena és elevada, s'ha de diferenciar quan la

condemna evidència garanties, que són necessàries, dificultats processals, que són evitables, o estereotips, que són intolerables.

La igualtat de tracte i d'oportunitats és un principi informador del sistema jurídic (art. 4 Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per la igualtat efectiva de dones i homes) i, per tant, s'integra i s'observa en la interpretació de les normes jurídiques. Com a desenvolupament d'aquest mandat constitucional, les autoritats judicials han d'aplicar la perspectiva de gènere de manera transversal en tot el procediment penal. Aplicar la perspectiva de gènere no significa invertir la càrrega de la prova, proposar nous estàndards de prova, qüestionar la presumpció d'innocència o verificar automàticament el testimoni de la víctima, sinó que implica evitar que determinats estereotips influeixin en la decisió de l'abast probatori de la declaració de la víctima, i en última instància en l'enjudiciament. L'emotivitat en la narració dels fets, el plor o el "desgarro" emocional, el "per què" de la presentació de la denúncia, la resistència oposada, la manera d'enfrontar el fet traumàtic, etc. no haurien de tenir valor probatori, és a dir, cal eliminar els estereotips i els mites sobre què s'han fonamentat tradicionalment els operadors jurídics.

De cara a futurs estudis, seria interessant efectuar una comparativa amb la violència sexual amb desconeguts per tal de determinar les similituds i diferències en la prova de la violència sexual, ja que diverses entrevistades han fet notar que en les agressions sexuals a persones desconegudes la denúncia sol ser més immediata i, per tant, existeixen més dades perifèriques i sobretot informes mèdics. Així mateix, per continuar la investigació en aquest tema, caldria incorporar a l'estudi entrevistes amb jutges, jutgesses i fiscals, com a operadors jurídics que intervenen en la valoració de la prova, i dades quantitatives sobre la seva xifra negra mitjançant qüestionaris de victimització.

Aquest treball, però, té algunes limitacions que convé tenir present. La principal problemàtica ha estat la manca d'estudis en àmbit processal penal sobre les agressions sexuals en la parella. Per això, la majoria de la literatura es refereix a la violència de gènere o sexual, tot i que té majors semblances amb la primera. D'altra banda, una segona limitació ha estat l'absència de dades estadístiques segregades, de manera que es desconeixen el nombre d'absolucions, sobreseïments i condemnes per agressions sexuals a l'àmbit de la parella, atès que les estadístiques disponibles no classifiquen les dades segons tipologies delictives.

CAPÍTOL VI. Referències bibliogràfiques

6.1. Bibliografia i articles acadèmics

ACALE SÁNCHEZ, María (2006): *La discriminación hacia la mujer por razón de género en el Código Penal*, Madrid, Editorial Reus.

ACALE SÁNCHEZ, María (2019): “La reforma de los delitos contra la libertad sexual de mujeres adultas: una cuestión de género” en A. Monge i J. Parrilla (coords), *Mujer y derecho penal ¿Necesidad de una reforma desde una perspectiva de género?*, Barcelona, Bosch Editor: 215-254.

ACALE SÁNCHEZ, María (2021): “Valoración de los aspectos penales del Proyecto de Ley Orgánica de Medidas de Protección Integral de la Libertad Sexual de 26 de julio 2021”, *Revista Sistema Penal Crítico*, 2: 155-179.

ASÚA BATARRITA, Adela (1998): “Las agresiones sexuales en el nuevo Código Penal: Imágenes culturales y discurso jurídico” en A. Rincón (coord), *Análisis del Código Penal desde la perspectiva de género*, Victoria-Gasteiz, Instituto Vasco de la Mujer: 45-101.

ASÚA BATARRITA, Adela (2008): “El significado de la violencia sexual contra las mujeres y la reformulación de la tutela penal en este ámbito. Inercias jurisprudenciales” en P. Lorenzo, M. L. Maqueda i A. Rubio (coords.), *Género, violencia y derecho*, Valencia, Tirant lo Blanch: 131-170.

AZPIAZU CARBALLO, Jokin i LUXÁN SERRANO, Marta (2016): *Tema 4: Metodologías de investigación feminista*, Universidad del País Vasco, Master en Igualdad de Mujeres y Hombres. Disponible a: <https://www.ehu.eus/documents/1734204/6145705/Metodolog%C3%ADas+de+Investigaci%C3%B3n+Feminista.pdf/54172098-3058-1d47-df68-780965fa8f46?t=1513345070000> [última consulta realizada: 10 de juliol 2023].

BAGWELL-GRAY, Meredith E., MESSING, Jill Theresa i BALDWIN-WHITE, Adrienne (2015): “Intimate Partner Sexual Violence: A Review of Terms, Definitions, and Prevalence”, *Trauma, Violence and Abuse*, 16 (3): 316-335. <https://doi.org/10.1177/1524838014557290>

BARRÈRE, Mª Ángeles (2008): “Género, discriminación y violencia contra las mujeres” en P. Lorenzo, M. L. Maqueda i A. Rubio (coords.), *Género, violencia y derecho*, Valencia: Tirant lo Blanch: 24-47.

BERGALLI, Roberto i BODELÓN, Encarna (1992): “La cuestión de las mujeres y el derecho penal simbólico”, *Anuario de filosofía del derecho*, 9: 43-74.

BODELÓN González, Encarna (2003): “Género y sistema penal: los derechos de las mujeres en el sistema penal” en R. Bergalli (coord.), *Sistema penal y problemas sociales*, Valencia, Tirant lo Blanch: 451-486.

BODELÓN, Encarna (2008): “La violencia contra las mujeres y el derecho no-androcéntrico: pérdidas en la traducción jurídica del feminismo” en P. Lorenzo, M. L. Maqueda i A. Rubio (coords.), *Género, violencia y derecho*, Valencia, Tirant lo Blanch, 275-300.

BODELÓN, Encarna (2013): “Otra lucha contra la impunidad: la protección de los derechos de las mujeres que sufren violencia de género” en R. Rebollo Vargas i F. Tenorio Tagle (dirs.), *Derecho Penal, Constitución y Derechos*, Barcelona, Editorial Bosch: 25-45.

BODELÓN, Encarna (2014): “Violencia institucional y violencia de género”, *Anales de la Cátedra Francisco Suárez*, 48: 131-155.

BODELÓN, Encarna (eds.) (2019): *Violencia de género y las respuestas de los sistemas penales*, Ciudad Autónoma de Buenos Aires, Ediciones Didot.

BOTÍA-MORILLAS, Carmen (2013): “Cómo diseñar una investigación para el análisis de las relaciones de género. Aportaciones metodológicas”, *Papers*, 98 (3): 433-470.
<https://doi.org/10.5565/rev/papers/v98n3.511>

CAMPANER MUÑOZ, Jaime (2022): “El consentimiento sexual como eje de la reforma penal: pura logomaquia (un enfoque procesal contrario a las últimas iniciativas legislativas)”, *Revista Aranzadi de Derecho y Proceso Penal*, 65: 113-134.

CASANOVA MARTÍ, Roser (2022): “La nueva configuración de la prueba preconstituida como mecanismo para evitar la victimización secundaria de las personas menores víctimas de violencia de género” en E. Cerrato Guri (dir.), *La prueba de la violencia de género y su problemática judicial*, Madrid, Editorial La Ley: 239-252.

Centro de Investigaciones Sociológicas (2023): *Estudio nº3393. Encuesta sobre cuestiones de actualidad: la violencia sexual contra las mujeres* [Informe]. Disponible a: https://www.cis.es/cis/export/sites/default/-Archivos/Marginales/3380_3399/3393/es3393mar.pdf [última consulta realizada: 10 de juliol 2023].

CHURCH BARKER, Lucy, STEWART, Donna E., VIGOD, Simone N. (2019): "Intimate Partner Sexual Violence: An Often Overlooked Problem", *Journal of Women's Health*, 28 (3): 363-374. <https://doi.org/10.1089/jwh.2017.6811>

COBO, Rosa (2011): "Nuevas formas de violencia patriarcal", en *Hacia una nueva política sexual. Las mujeres ante la reacción patriarcal*, Madrid, Los Libros de la Catarata: 139-182.

CRENSHAW, Kimberlé W. (1991): "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color", *Stanford Law Review*, 43 (6): 1.241-1.299. <https://doi.org/10.2307/1229039>

CUERDA ARNAU, María Luisa (2010): "Los delitos contra la libertad sexual de la mujer como tipos de violencia de género. Consideraciones críticas", *Revista General de Derecho Penal*, 13: 1-44.

CUERDA ARNAU, María Luisa (2018): "Agresión y abuso sexual: violencia o intimidación vs. Consentimiento viciado", en P. Faraldo i María Acale (dirs.), *La Manada. Un antes y un después en la regulación de los delitos sexuales en España*, Valencia, Tirant lo Blanch: 103-132.

DE LA ROSA CORTINA, José Miguel (13 d'octubre del 2013): "Bien jurídico protegido y delitos contra la libertad e indemnidad sexual" [Ponència], *Los delitos contra la libertad sexual*, Espanya. Disponible a: <https://www.fiscal.es/documents/20142/276999/Ponencia+Jos%C3%A9+Miguel+de+la+Rosa+Cortina.pdf/24dd1d9f-0a48-8f6a-172f-aa5e76d0ea16> [última consulta realizada: 10 de juliol 2023].

DE MIGUEL ÁLVAREZ, Ana (2008): "La violencia contra las mujeres. Tres momentos en la construcción del marco feminista de interpretación", *Isegoría. Revista de Filosofía Moral y Política*, 38: 129-137. <https://doi.org/10.3989/isegoria.2008.i38.407>

Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género (2019): *Macroencuesta de Violencia contra la Mujer*. Ministerio de Igualdad. Disponible a: <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/Macroencuesta2019/home.htm> [última consulta realizada: 10 de juliol 2023].

Departament d'Interior (2019): *Enquesta de Violències sexuals a Catalunya 2019* [Informe], Generalitat de Catalunya. Disponible a: https://interior.gencat.cat/web/.content/home/010_el_departament/publicacions/seguret

[at/estudis i enquestes/enquesta de violencia masclista/Infografia EVSC 2019.pdf](#)

[última consulta realizada: 10 de juliol 2023].

DÍEZ RIPOLLÉS, José Luis (2000): “El objeto de protección del nuevo derecho penal sexual”, *Revista de Derecho Penal y Criminología*, 6: 69-101.

ESTEVE MALLENT, Lara (2021): “Consentimiento y dicotomía entre agresión y abuso en los delitos de naturaleza sexual”, *El Criminalista Digital*, 9: 20-37.

FACIO, Alda (2007): “Accés a la justícia, dret i familiarisme” en E. Bodelón i P. Giménez (coords.), *Construint els drets de les dones: dels conceptes a les polítiques públiques*, Barcelona, Diputació de Barcelona, Sèrie Igualtat i Ciutadania: 185-204.

FARALDO CABANA, Patricia (2018): “Evolución del delito de violación en los Códigos Penales Españoles. Valoraciones doctrinales” en P. Faraldo i María Acale (dir.), *La Manada. Un antes y un después en la regulación de los delitos sexuales en España*, Valencia, Tirant lo Blanch: 31-69.

FARALDO CABANA, Patricia (2019): “Hacia una reforma de los delitos sexuales con perspectiva de género” en A. Monge i J. Parrilla (coords), *Mujer y derecho penal ¿Necesidad de una reforma desde una perspectiva de género?*, Barcelona, Bosch Editor: 255-283.

Fiscalía de Violencia sobre la Mujer (2020): *Conclusiones del encuentro de fiscales especialistas en violencia de género. Diciembre 2020*, Fiscalía General del Estado, Unidad de Violencia sobre la Mujer. Disponible a: <https://www.fiscal.es/documents/20142/688f52f2-9775-d40b-d91c-7b5350acba9c>

[última consulta realizada: 10 de juliol 2023].

FUENTES SORIANO, Olga (2022): “Perspectiva de género y enjuiciamiento” en E. Cerrato Guri (dir.), *La prueba de la violencia de género y su problemática judicial*, Madrid, Editorial La Ley: 65-92.

GIMENO SENDRA, Vicente; DÍAZ MARTÍNEZ, Manuel; i CALAZA LÓPEZ, Sonia (2021): *Derecho processal penal*, Valencia, Tirant lo Blanch.

GRAZIOSI, Marina (2000): “Infirmetas sexus. La mujer en el imaginario penal” en A.E.C. Ruíz (coord.), *Identidad femenina y discurso jurídico*, Buenos Aires, Editorial Biblos: 135-177.

HARAWAY, Donna (1995): “Conocimientos situados: la cuestión científica en el feminismo y el privilegio de la perspectiva parcial” en *Ciencia, cyborgs y mujeres. La invención de la naturaleza*, Madrid, Cátedra: 313-346.

HERREROS HERNÁNDEZ, Inés (2021): “Construcción histórica de la libertad sexual como bien jurídico. Una visión desde la perspectiva de género”, *Revista del Ministerio Fiscal*, 10: 60-69.

JERICÓ OJER, Leticia (2019): “Perspectiva de género, violencia sexual y derecho penal” en A. Monge i J. Parrilla (coords), *Mujer y derecho penal ¿Necesidad de una reforma desde una perspectiva de género?*, Barcelona, Bosch Editor: 285-337.

JUNG, Sandy; FAITAKIS, Martina; i CHEEMA Harleen (2021): “A comparative profile of intimate partner sexual violence”, *Journal of Sexual Aggression*, 27: 95-105.
<https://doi.org/10.1080/13552600.2020.1722268>

LAGARDE Y DE LOS RÍOS, Marcela (2005): *Los cautiverios de las mujeres: madresposas, monjas, putas, presas y locas*, Coyoacán, Universidad Nacional Autónoma de México (4ta edición).

LAMEIRAS FERNÁNDEZ, María; CARRERA FERNÁNDEZ, María Victoria; i RODRÍGUEZ CASTRO, Yolanda (2011): “La violencia sexual contra las mujeres: abordaje psicosocial” en M. Lameiras Fernández i I. Iglesias Canle (coords.), *Violencia de género. La violencia sexual a debate*, Valencia, Tirant Lo Blanch: 13-50.

LARRAURI PIJOAN, Elena (2008): “Cinco tópicos sobre las mujeres víctimas de violencia... y algunas respuestas del feminismo oficial” en P. Laurenzo, M. L. Maqueda i A. Rubio (coords.), *Género, violencia y derecho*, Valencia, Tirant lo Blanch: 311-328.

LARRAURI PIJOAN, Elena (2015): *Introducción a la criminología y al sistema penal*, Madrid, Editorial Trotta.

LARRAURI PIJOAN, Elena (2018): *Criminología crítica y violencia de género*, Madrid, Editorial Trotta.

LARRAURI PIJOAN, Elena (2022): “Cinco reflexiones feministas en torno al proceso penal” en E. Cerrato Guri (dir.), *La prueba de la violencia de género y su problemática judicial*, Madrid, Editorial La Ley: 49-63.

MACY, Rebecca J.; MARTIN, Sandra L.; KUPPER, Lawrence L.; CASANUEVA, Cecelia; GUO, Shenyang (2007): “Partner Violence Among Women Before, During, and After Pregnancy: Multiple Opportunities for Intervention”, *Women's Health Issues*, 17 (5): 290-299. <https://doi.org/10.1016/j.whi.2007.03.006>

MAÑAS VIEJO, Carmen i MARTÍNEZ SANZ, Alicia (2020): “Between Coercion and Consent: A Study on Male Sexual Violence in Heterosexual Partner Relationship”,

Masculinities and Social Change, 9 (3): 235-260.
<https://doi.org/10.17583/mcs.2020.5663>

MARTIN, Elaine K., TAFT, Casey T. i RESICK, Patricia A. (2006): "A review of marital rape", *Agression and violent behavior*, 12: 329-347.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2006.10.003>

MARTÍNEZ SANZ, Alicia (2018): "¿Por qué las mujeres tienen relaciones sexuales con sus parejas cuando realmente no lo desean?", *Feminismo/s*, 31, 127-141.
<https://doi.org/10.14198/fem.2018.31.06>

MARTÍNEZ SANZ, Alicia, MAÑAS VIEJO, Carmen, PONS SALVADOR, Gemma (2016): "Entrevista semiestructurada para la exploración de la violencia sexual sobre las mujeres en la relación de la pareja (EVS)", *Informació Psicològica*, 111: 18-34.
<http://dx.doi.org/10.14635/IPSIC.2016.111.7>

MARTOS NÚÑEZ, Juan Antonio (2019): "Mujer y derecho penal. Naturaleza, fundamentos y bienes jurídicos", en A. Monge i J. Parrilla (coords), *Mujer y derecho penal ¿Necesidad de una reforma desde una perspectiva de género?*, Barcelona, Bosch Editor: 71-89.

MIR PUIG, Santiago (2015): *Derecho penal. Parte general*, Barcelona, Reppertor (10a edició).

MORILLAS FERNÁNDEZ, David L. (2022): "La nueva configuración de las agresiones sexuales tras la ley orgánica 10/2022 y criterios aplicativos actuales", *Cuadernos de política criminal*, 138: 5-66.

NICOLÁS LAZO, Gemma (2009): "Debates en epistemología feminista: del empiricismo y el *standpoint* a las críticas postmoderas sobre el sujeto y el punto de vista" en G. Nicolás i E. Bodelón (comps.), *Género y dominación: críticas feministas del derecho y el poder*, Barcelona, Editorial Anthropos: 25-62.

NICOLÁS LAZO, Gemma (2013): "Feminismos, concepto sexo-género y derecho" en A. Sánchez Urrutia i N. Pumar Beltrán (coords.), *Análisis feminista del derecho: teorías, igualdad, interculturalidad y violencia de género*, Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona: 15-33.

Observatorio contra la violencia doméstica y de género (2022): *La violencia sobre la mujer en la estadística judicial - Anual 2022* [Conjunt de dades], Consejo General del Poder Judicial. Disponible a: <https://www.poderjudicial.es/cgpi/es/Temas/Violencia-domestica-y-de-genero/Actividad-del-Observatorio/Datos-estadisticos/La-violencia->

[sobre-la-mujer-en-la-estadistica-judicial---Anual-2022](#) [última consulta realizada: 10 de juliol 2023].

PARDO MIRANDA, Marta (2023): "El delito de agresión sexual. Reflexión con ocasión de la Ley orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual", *El Criminalista Digital*, 11: 1-17.

PASTOR-MORENO, Guadalupe, RUIZ-PÉREZ, Isabel, SORDO, Luis i HENARES-MONTIEL, Jesús (2022): "Frequency, Types, and Manifestations of Partner Sexual Violence, Non-Partner Sexual Violence and Sexual Harassment: A Population Study in Spain", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (13), 8108. <https://doi.org/10.3390/ijerph19138108>

PERAMATO MARTÍN, Teresa (2011): "Agresiones sexuales sobre la mujer en el ámbito de la pareja" en M. Lameiras Fernández i I. Iglesias Canle (coord.), *Violencia de género. La violencia sexual a debate*, València, Tirant Lo Blanch: 51-98.

PÉREZ HERNÁNDEZ, Yolíniztli (2016): "Consentimiento sexual: un análisis con perspectiva de género", *Revista Mexicana de Sociología*, 78 (4): 741-767. <http://dx.doi.org/10.22201/iis.01882503p.2016.4.57238>

PÉREZ MAYO, Rut (2022): "Una visión práctica de los problemas probatorios de la violencia de género desde la perspectiva de la abogacía" en E. Cerrato Guri (dir.), *La prueba de la violencia de género y su problemática judicial*, Madrid, Editorial La Ley: 167-175.

PITCH, Tamar (2003): *Un derecho para dos. La construcción jurídica de género, sexo y sexualidad*, Madrid, Editorial Trotta.

POLAINO-ORTS, Miguel (2005): "Sobre el injusto de la violación en la pareja", *Cuadernos de política criminal*, 87: 93-132.

RAMÍREZ ORTIZ, José Luis (2022): "La suficiencia probatoria de la declaración testifical de la víctima" en E. Cerrato Guri (dir.), *La prueba de la violencia de género y su problemática judicial*, Madrid, Editorial La Ley: 33-48.

ROCA CORTÉS, Neus (2013): "¿Violencia íntima o violencia machista de pareja?. Su visibilidad desde una perspectiva de género y feminista. Notas de la experiencia en España", *Revista Camera Blu, Journal of Gender Studies*, 10 (2): 243-275.

RODRÍGUEZ GONZÁLEZ CHAVES, Fátima (2022): "El consentimiento y su importancia en los delitos contra la libertad e indemnidad sexuales", *Diario La Ley*, 10147.

SMART, Carol (1994): "El derecho como una estrategia creadora de género" en E. Larrauri (comp.), *Mujeres, derecho penal y criminología*, Madrid, Editorial Siglo XXI: 167-189.

VALLEJO TORRES, Carla (2018): "Delitos contra la libertad sexual y perspectiva de género: una mirada hacia fuera para reflexionar desde dentro", *Diario La Ley*, 9263.

VARGAS JIMÉNEZ, Ileana (2012): "La entrevista en la investigación cualitativa: nuevas tendencias y retos", *Revista Calidad en la Educación Superior*, 3 (1): 119-139. <https://doi.org/10.22458/caes.v3i1.436>

6.2. Webgrafia

Departament d'Igualtat i Feminismes (12 de juliol del 2022): *Serveis d'intervenció especialitzada (SIE)*, Generalitat de Catalunya. Disponible a: <https://igualtat.gencat.cat/ca/ambits-dactuacio/violencies-masclistes/serveis-dintervencio-especialitzada-en-violencia-masclista-SIE-/index.html> [última consulta realitzada: 10 de juliol 2023].

ONU Mujeres (s.d.): *Preguntas frecuentes: Tipos de violencia contra las mujeres y las niñas*. Disponible a: <https://www.unwomen.org/es/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence> [última consulta realitzada: 10 de juliol 2023].

6.3. Legislació

Declaración sobre la eliminación de la violencia contra la mujer. Resolución de l'Assemblea General de les Nacions Unides 48/104, del 20 de desembre del 1993.

Espanya. Constitución Española (BOE, núm. 311, 29-12-1978, pàg. 29313-29424).

Espanya. Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial (BOE, núm. 157, 2-07-1985, pàg. 20632-20678).

Espanya. Ley Orgánica 11/1999, de 30 de abril, de modificación del Título VIII del Libro II del Código Penal, aprobado por Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre (BOE, núm. 104, 1-05-1999, pàg. 16099-16102).

Espanya. Ley Orgánica 15/2003, de 25 de noviembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE, núm. 283, 26-11-2003, pàg. 41842-41875).

Espanya. Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género (BOE, núm. 313, 29-12-2004, pàg. 42166-42197).

Espanya. Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres (BOE, núm. 71, 23-03-2007, pàg. 12611-12645).

Espanya. Ley Orgánica 5/2010, de 22 de junio, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE, núm. 152, de 23 de juny de 2010, pàg. 54811-54883).

Espanya. Ley Orgánica 8/2021, de 4 de junio, de protección integral a la infancia y la adolescencia frente a la violencia (BOE, núm. 134, 05-06-2021, pàg. 68657-68730).

Espanya. Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual (BOE, núm. 215, 7-09-2022, pàg. 124199-124269).

Catalunya. Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista (DOGC, núm. 5123, 02-05-2008, pàg. 34425-34461).

Espanya. Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito (BOE, núm. 101, 28-04-2015, pàg. 36569-36598).

Espanya. Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal (Gaceta de Madrid, núm. 260, 17-09-1882, pàg. 803-806).

Espanya. Circular 1/2023, de 29 de marzo, de la Fiscalía General del Estado, sobre criterios de actuación del Ministerio Fiscal tras la reforma de los delitos contra la libertad sexual operada por la Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre (BOE, núm. 81, 5-04-2023, pàg. 50498-50552).

6.4. Jurisprudència

Sentència del Tribunal Suprem 48/2009 (Sala Penal, secció 1), de 30 de gener del 2009 (recurs 403/2008).

Sentència del Tribunal Suprem 815/2013 (Sala Penal, secció 1), d'11 de novembre del 2013 (recurs 2351/2012).

Sentència del Tribunal Suprem 254/2019 (Sala Penal, secció 1), de 21 de maig de 2019 (recurs 2611/2018).

Sentència del Tribunal Suprem 291/2019 (Sala Penal, secció 1), de 31 de maig del 2019 (recurs 10684/2018).

Sentència del Tribunal Suprem 389/2020 (Sala Penal, secció 991), de 10 de juliol del 2020 (recurs 2428/2018).

Sentència del Tribunal Suprem 125/2021 (Sala Penal, secció 1), d'11 de febrer del 2021 (recurs 10559/2020).

Sentència del Tribunal Suprem 544/2022 (Sala Penal, secció 1), de l'1 de juny del 2022 (recurs 2163/2020).

Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya 19/2019 (Sala Penal, secció 201), de 4 de febrer del 2019 (recurs 108/2018).

Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya 79/2022 (Sala Penal, secció 201), de 8 de març del 2022 (recurs 188/2021).

Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya 427/2022 (Sala Penal, secció 201), de 22 de novembre del 2022 (recurs 173/2022).

Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona 517/2016 (Sala Penal, secció 20), de 15 de juny de 2016 (recurs 24/2014).

Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona 840/2017 (Sala Penal, secció 20), de 23 d'octubre del 2017 (recurs 49/2016).

Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona 87/2018 (Sala Penal, secció 20), de 20 de gener del 2018 (recurs 7/2017).

Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona 65/2019 (Sala Penal, secció 20), de 27 de novembre del 2018 (recurs 8/2018).

Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona 10/2021 (Sala Penal, secció 20), de 12 de gener de 2021 (recurs 27/2018).

Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona 756/2021 (Sala Penal, secció 20), de 9 de desembre del 2021 (recurs 24/2018).

Sentència de l'Audiència Provincial de Barcelona 24/2023 (Sala Penal, secció 22), de 10 de gener del 2023 (recurs 17/2020).

CAPÍTOL VII. Annex

Índex

7.1. Dades: Forma de finalització del procediment de violència de gènere.....	79
7.2. Guió de l'entrevista.....	79
7.3. Entrevistes	80
7.3.1. Entrevista 1.....	80
7.3.2. Entrevista 2.....	89
7.3.3. Entrevista 3.....	99
7.3.4. Entrevista 4.....	108
7.3.5. Entrevista 5.....	116
7.3.6. Entrevista 6.....	130
7.4. Consentiment informat	140

7.1. Dades: Forma de finalització del procediment de violència de gènere

Taula 5. Forma de finalització del procediment de violència de gènere en nombres absoluts a Catalunya l'any 2022

Òrgan	Total	Sentència		Sobreseïment		Altres	Elevació altre òrgan
		Condemnatòria	Absolutòria	Lliure	Provisional		
JVD	20.740	1.782	203	501	8.152	3.456	6.646
JP	6.069	3.484	2.231	-	-	354	-
AP	117	87	29	0	1	0	-

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori contra la violència domèstica i de gènere del CGPJ (2022).

7.2. Guió de l'entrevista

1. Quina és la teva experiència professional en general amb les agressions sexuals en la parella? Quines són les teves impressions?
2. La jurisprudència estableix tres criteris per valorar la declaració de la víctima quan aquesta és la prova principal: absència d'incredibilitat subjectiva, versemblança del testimoni/credibilitat objectiva i persistència en la incriminació. En la teva experiència, hi ha algun d'aquests tres criteris que resulti particularment més difícil de complir/provar?
 - a. Quins mòbils espuris són els que se solen al·legar de manera més habitual?
 - b. Quines són les corroboracions objectives més habituals i quines valora més positivament el tribunal?
 - c. En quina mesura les pericials psicològiques, tant de l'EATP com privades són útils per atribuir credibilitat a la víctima?
 - d. Les contradiccions són habituals en aquests processos? Com les sol valorar el tribunal?
3. Consideres que el judici oral és un espai hostil per la dona?

4. A l'hora d'obtenir una sentència condemnatòria, notes que hi hagi diferències segons si es tracta d'una agressió sexual en un context de violència de gènere (maltractament habitual) o no?
5. I entre les agressions sexuals continuades i les agressions aïllades?
6. Segons algunes autores, el concepte de deïbit conjugal, encara que segons el Suprem no existeixi un dret a la prestació sexual en la parella, aquesta creença encara influencia tant els judicis com l'imaginari del consentiment dins la parella. Segons la teva experiència, això seria així? I quan es produeixen relacions sexuals per coaccions i pressions psicològiques, com es trasllada a l'àmbit jurídic en termes de consentiment?
7. En la teva experiència, és freqüent que les dones s'acullin a la dispensa a l'obligació de declarar?
8. En cas que s'acullin a aquesta dispensa, quines conseqüències té pel procediment penal?
9. Consideres que els criteris de valoració de la declaració de la víctima en un cas de violència de gènere i d'agressió sexual, concretament, haurien de canviar per adaptar-se a les particularitats d'aquest delictes (en l'espai privat) i per evitar la victimització secundària?

7.3. Entrevistes

7.3.1. Entrevista 1

[Explicació del contingut del treball i signatura del consentiment informat abans d'iniciar la gravació]

Meritxell: Emm, *vale* abans de tot em podries dir una mica pues la teva edat, quanta estona portes sent advocada, treballant en l'àmbit del dret i les teves tasques concretes aquí en el SIE.

E1: Sí, jo tinc 65... anys. Porto de... treballant d'advocat pues des de que tenia 21 anys. Emmm, i.... deies.... les...

Meritxell: Les tasques que fas aquí.

E1: Les taques concretes que faig aquí és coordinar-me amb els advocats, coordinar-me amb els... amb els jutjats, emmm, requerir informació si puc eh, extreure alguna

informació dels jutjats, emmm, i assessorar les dones quan volen denunciar pues, eh, emmm, estructurar una mica la declaració, emmm, i *bueno*, mmmm, eehh, dir com serà el procés perquè estiguin tranquil·les. Depèn del moment que venen, perquè no és lo mateix que vinguin abans de presentar la denúncia, que vinguin després, que vinguin perquè tenen un judici i és lo... la primera vegada que les veig i d'aquí a un mes tenen un judici *llavorans* ... pues jo, jo que sé, pues jo les situo a la sala, emmm, explico l'ordre d'intervenció dels diferents superiors jurídics... coses així però *bueno*, en definitiva, assessorament de les dones que venen al SIE i que necessiten advocat perquè n'hi ha altres que tenen advocats particulars i que no... i que jo no veig perquè no necessiten la meva ajuda.

Meritxell: *Vale*, emm, va, doncs ara per començar em podries dir una mica quina és la teva experiència professional en les agressions sexuals en la parella.

E1: No, mira, jo les agressions sexuals en la parella, mmm, a part d'alguna cosa que havia.... mmmm, *bueno* d'algun assumpte, mmm, jo feia torn d'ofici de violència de gènere des de que està creat els jutjats de violència de gènere i des de que es va crear un torn d'ofici especial no, que és de... mmmm, *bueno* pues de lletrats i lletrades que tenen uns coneixements adients per fer aquesta feina no, i *bueno* des de *llavorans* pues jo portava assumptes d'ofici, mmmm, i algun particular. Ehh, i després aquí pues des de lo que escolto i de lo que aconsello a partir d'aquí de lo que escolto de com denunciar si la denúncia pot prosperar o no pot prosperar, però *bueno* en definitiva, ehh, la meva labor aquí no és igual que fins ara en les jutjats perquè jo no porto els procediments m'entens? O sigui, jo em coordino amb els advocats, però no porto els procediments al jutjat.

Meritxell: *Vale*. I... així en general quines són les seves... les teves impressions respecte a aquest delictes?

E1: *Bueno* jo... llegia aquí que deies la impunitat [assenyala el full de consentiment informat que tenia a la taula] bua aquest és el títol no de...

Meritxell: Sí

E1: de [riu] mmm, ehh, això no agradaria gens als superiors jurídics, mmm, vull dir, perquè, mmm, ehh, no és tan impunitat com el... no poder. O o sigui les dificultats de la prova de la comissió d'aquests delictes, no? Perquè, mmm, ehh, això una cosa, dificultat de prova perquè moltes vegades és la declaració d'un, ehhh...

Meritxell: contra l'altre.

E1: contra l'altre, sobretot a nivell de tu ja m'estàs dient de parelles, no m'estàs dient d'una persona que *bueno* pues que agafa una al carrer i l'agredeix sexualment o en una discoteca sinó...

Meritxell: Sí, sí clar.

E1: ...amb un dret de la parella, no? Llavors tenen molt molt difícil però perquè ja et dic, emmm, és un contra l'altre i es suposa que no... com et diria jo... jo crec que la gent no... ni els operadors jurídics ni els ciutadans en general coneixen l'abast d'aquest problema no? Perquè primer moltes vegades no es diu, o sigui no es comenta ni amb els, eh, ni amb els familiars, els amics, no, això no es comenta per una banda. I... i després pues que mmm, és com un iceberg que està molt a baix, o sigui molt part de l'iceberg està a baix i no... i no es veu no? I... i després que això que si no es compta amb proves perifèriques o coses perifèriques en la declaració de cadascú d'ells, ehh, és molt difícil de provar. Vull dir, si tu vas a denunciar una agressió sexual d'aquella nit, i... i tens els genitals ferits i tens l'esperma d'ell i obtenen proves i tal i és... i portes esgarrapades i tal, això són elements perifèrics que ajuden a provar que això va passar, per molt que ell digui. Ell pot dir "pues és que a mi mujer le va el sexo duro". No, no... no és això, o sigui jo vinc a denunciar que no. O imagina't una violació anal, que ella no volia i que li ha fet mal i *llavorans* això són proves perifèriques de que lo que està dient ella és veritat, no? I després ara lo que es compta també, mmm, i és una bona prova i s'està fent una utilització d'ella adient és que n'hi ha equips de, eh com es diu, EAT penal. Són equips d'atenció en penal. Igual no sé has escoltat parlar de l'EATAF, que l'EATAF és l'equip de famílies de... a l'EATAF intervé els procediments, eh, de família no? Sí... pues jo que sé, determinen si és millor una custòdia exclusiva, una custòdia compartida, ehh, si és millor un règim ampli o no, eh, si és bo un punt de trobada... Bueno depèn, però és el procediment de família. Pues, això que porta moltíssims anys que es fa dintre del procediment civil, ara en el procediment penal també n'hi ha un equip de psicòlogues que poden intervenir i que poden, mmmm, donar un informe de credibilitat. És a dir, *bueno*, dintre dels seus coneixements, pues no és lo mateix jo... jo que sé, jo... pot ser que jo no... Bueno no pot ser, jo no sé si m'estàs dient la veritat o no, però elles tenen una sèrie d'instruments de la seva professió al seu abast i poden determinar si està dient la veritat o no. O almenys ho intenten, no? I *llavorans* es *recorreix* a això, a l'informe de credibilitat d'aquestes equips que a més forment part del.. o sigui és públic eh, no és... no són eh, proves privades sinó que forma part del sistema jurídic. I això esta funcionant bastant bé i es *recorreix* bastant a això, a l'informe de credibilitat. No tan sols són agressions sexuals, sinó també en general en violència de gènere, es *recorreix* molt. Perquè clar aquí es... es dona... ehh, es dona una qüestió particular, o sigui tu vas a

denunciar que t'han robat i et creuen, però tu vas a denunciar que el teu marit, ehh, està agredint-te sexualment i lo primer és posar-te en dubte, m'entens? És així.

Meritxell: Emmm, recuperant això que deies abans de les proves perifèriques... llavors diries que a la pràctica s'acaba requerint sempre que hi hagi, doncs corroboracions objectives en informes pericials, etcètera, per tant la declaració de la víctima no és suficient.

E1: No, sense dubte, no és suficient. I això si vas a qualsevol, ehh, jo que sé... de.. congressos i... i webminars aquestes que fan els jutges de... pues això, la prova en els procediments penals de violència de gènere, o de violència sexual i tal. Això ho repeteixen, *bueno*, moltíssimes vegades: “vostès tenen que provar, a part de la declaració, tenen que tindre elements perifèrics de prova, perquè sinó nosaltres estem obligats a aplicar la presumpció d'innocència” [Pausa] M'entens?

Meritxell: *Vale*. I, també recuperant això que acabes de dir al final, no? De... que més o menys el que s'acaba fent al judici és jutjar a la dona, consideres que...

E1: *Bueno*, jo això no ho he dit.

Meritxell: *Bueno*...

E1: [riu]

Meritxell: He reinterpretat les teves paraules.

E1: No, lo que passa que estem en una societat en què costa, emmm, no tant que creguin les dones, sinó que la igualtat encara no està.. no ha entrat a la justícia, m'entens? A la justícia com poder, m'entens? O sigui no n'hi ha preparació adient per.. de cara als jutges per molt que facin cursos i tal, mmm, tot això està com començant ara, no? A dir, a veure no... vostè té... no és lo mateix lo que *aclara* ell que lo que *aclara* ella, perquè... *Bueno*, perquè ella és una persona que està sotmesa des de fa molts anys al control d'aquest senyor i tal i... I *Bueno*, a veure si entenen que això condiona i això determina i... perquè clar, et poden dir, “i per què no va denunciar la primera vegada?” “*Bueno* pues perquè jo pensava que ningú em creuria no?” O pensen, “*bueno* és que em diran que això és el famós debit conjugal”, o sigui... tu t'has casat i tens obligació de que si jo vull pues tu tens que dir que sí. O sigui que *bueno*, estem començant, eh? Però encara falta molt, falta molt.

Meritxell: Llavors, a l'hora d'obtenir una sentència condemnatòria notes si hi ha diferències segons si es tracta d'agressió sexual en un context de violència de gènere on hi ha maltractament habitual, o si és només una agressió sexual? És a dir, hi ha hagut

un episodi concret de violència física i després s'ha produït violència sexual, però no ha estat un maltractament habitual al llarg d'anys, m'entens? On no hi ha aquesta submissió...

E1: No n'hi ha diferència perquè, emmm, curiosament, emmm, lo que costa de demostrar és l'habitualitat. Perquè els jutjats estan acostumats a jutjar fets concrets, o sigui tal dia a tal hora ha passat això, i tal dia a tal hora ha passat allò, m'entens? Però, provar l'hàbitu... a part de que això es més difícil de provar, que és un dia sí i un dia també, emmm, un fet concret pot ser més creïble que no denunciar que portes cinc anys aguantant que aquest tio... m'entens? O sigui que no, en principi que sigui una única vegada no és determinant de res.

Meritxell: Per tant les agressions continuades que es porten produint durant molts anys en la relació són més difícils de provar que les aïllades, diguem.

E1: Sí, sí, perquè sempre... no entenen que no es denunciïn, no entenen la feblesa que pot tindre la víctima de per no denunciar. No s'entén. No s'entén.

Meritxell: D'acord. Llavors fa un segon m'has parlat del deïbit conjugal. Hi ha algunes autores que diuen que aquesta creença del deïbit conjugal encara influencia tant al judicis, *bueno* que els operadors jurídicis estan sotmesos a aquestes creences com a l'imaginari de consentiment que té la pròpia víctima. I... segons la teva experiència això seria així?

E1: Això seria així però continua... o sigui en aquest moment, ehh, jo crec que la... tota la polèmica entorn a la llei de sí és sí.. jo crec que sí que serveix per despertar consciències, no? Perquè és allò de dir, *bueno* si vols vols, i si dius que no és que no. Cosa distinta és poder provar que tu has dit que no, val, perquè això, mmm, això continua sent difícil. Però sí que ha servit tota aquesta cosa... aquesta cosa... al meu parer eh, serveix per això, perquè totes aquestes coses empoderen a les dones de dir... ah pues mira és veritat jo per què tinc que consentir que aquest... o que... a mi no me apetece i pues que... que no te apetece pues me da lo mismo, m'entens? O sigui que, *bueno* jo crec que anem avançant. Però fins ara sí, estaria d'acord amb això eh, que està molt profundament arrelat a la gent, a les dones de que... de que tenen que consentir, que és la seva obligació... sí.

Meritxell: I... a vegades és freqüent que les dones en les declaracions, *bueno* com a mínim això he vist a les sentències, utilitzen paraules com "cedir" o "sentir-se obligada", que són paraules que potser pues no tenen molt trasllat en l'àmbit jurídic, o més en sentit en termes de consentiment.

E1: Emmm, això és lo que s'utilitza per part dels advocats defensors per debilitar la posició de la víctima. Va consentir, encara que no li agradés, va consentir, m'entens? Però bueno, jo crec que això tampoc, ehh... si tu has arribat a denunciar és que estàs ehh.. absolutament convençuda de que... *bueno*, convençuda, vull dir que ha passat lo que ha passat i que tu saps que havies dit que no... I que... i que va ser, encara que tu diguessis que no.

Meritxell: I llavors per l'advocat de l'acusació com es debat, això?

E1: Ehh, pues això: "Bueno pero usted consentia", perquè... *Bueno* pues ehh... M'entens?

Meritxell: *Vale*, llavors... ara anem a un altre tema. En la teva experiència és freqüent que les dones s'acullin a la dispensa de l'obligació de no declarar? Sé que ara en els últims anys s'ha eliminat la dispensa en l'acusació particular i en cas de que haguessis declarat prèviament en el procediment, però...

E1: Encara i així, és molt habitual... Aquest procediment, és molt habitual. "Es el padre de mis hijos, jo no vull fer-li mal, vull donar-li una altra oportunitat"... sí, és molt habitual. Continua sent habitual, si ara tenen que declarar pues... com diria jo, *dulcifican*, com es diu en català?

Meritxell: Emm, sí bueno, ja ho entenc.

E1: *dulcifican*, atenuen la importància de... de... bueno de la gravetat o de lo que han fet ells, m'entens? Per ajudar-li i per no... i perquè no se li condemni, o sigui que sí, és molt habitual. I a més és una cosa que enfada moltíssim als jutges, tampoc ho entenen. Els enfada perquè clar, jo he escoltat a un judici "¿Usted sabe cuánto dinero ha costado llegar aquí? Estamos gastando 700 o 800€ del estado y ¿usted ahora me dice que no quiere declarar?" Bueno, jo d'aquestes he vist unes quantes. Depèn del tarannà del jutge eh? Hi ha jutges que diu *bueno* pues no vol declarar doncs no vol declarar, però ara ja li diuen, té que declarar. Té que declarar si continua en... O sigui, si va atendre en algun moment l'acusació particular o continua en l'acusació particular. O sigui tu per exemple vas a comissaria i denúncies i quan arribes al jutjat i denúncies sense advocat, i quan arribes al jutjat en aquell moment del judici ràpid dius que no vols continuar, i no tens advocat particular. No ho has tingut a comissaria ni ho tens en aquell moment que estàs dient això, el jutjat de violència. Això s'arxiva i no passa res, o sigui no tens que declarar. O si continues cap endavant però sense advocat, sí que pots acollir-te a la dispensa, però no pots tindre acusació particular en cap moment del.... O sigui advocat defensor o advocada defensora.

Meritxell: Llavors si continues en el procediment fins el judici oral i... prèviament al 2020 t'acabes acollint a l'obligació de no declarar, que implica, això? Acaba en una sentència absolutòria... sempre? O..?

E1: Sempre. Es queden sense proves, perquè lo principal és la declaració d'ella. Encara que tingui lesions, encara que n'hi hagi testimoni de... de mossos que estaven allà quan ell li va donar...

Meritxell: I encara que hi hagi corroboracions perifèriques d'informes pericials, etcètera...?

E1: [assenteix]

D'acord. I com afecta en el procés de recuperació, no només en l'àmbit penal, sinó em refereixo psicològicament el fet de declarar o no en el judici?

E1: Com afecta...?

Meritxell: Psicològicament a la víctima, el fet de declarar o no?

E1: Bueno, això també és.. des de tots els SIEs de Catalunya i de tots els serveis que ens dediquem a això, lo que intentem evitar és la revictimització. I declarar com hi seria? Declarar al jutjat, declarar a l'EAT i declarar al judici lo que fa es revictimitzar moltíssim. *Llavors*, de moment no hi ha solució. En els menors estem millor, perquè els menors poden fer una prova preconstituïda en l'EAT penal, en el servei que jo et deia de que està escrit en els jutjats penals. Però en les persones majors de 18 anys, ehh, declaren una vegada, una altra i una altra i clar, és com retrocedir no? Cada vegada que tenen que declarar és com *revivir*... i això ho treballem molt aquí però *bueno*, per molt que demanem que no... o que fem escrits dient que... jo que sé que es faci una única vegada com a prova preconstituïda. Es que això de moment... lo que diu la llei processal és que, és important... o sigui que tot lo que té que sortir en un judici té que sortir en el judici oral, que tot lo anterior és com una preparació del judici oral. I *llavors* vist això, considerat això per la llei processal, lo que no poden fer els magistrats és dir que no vingui de nou, perquè si una de les parts vol que vingui de nou a declarar aquella senyora... té que anar perquè sinó s'exposen a que facin recurs i que *bueno*, que no consti provat que realment això va passar i que aquest fet delictiu queda sense càstig.

Meritxell: Llavors, la prova preconstituïda tu la veuries possible d'aplicar-la en aquest àmbit de violència de gènere?

E1: Home, seria *estupendo*.

Meritxell: Per evitar la violència secundària. Emmm, també has dit que feies assessorament legal, llavors totes aquestes qüestions de és possible que et facin preguntes, no sé, preguntant-te sobre les teves... els mòbils espuris, sobre qüestions molt invasives a la víctima, tot això se'ls hi ha d'explicar prèviament?

E1: Tot això s'explica a la gent. De tota manera, quan jo vaig començar a treballar això era terrible, perquè... però vostè va amb minifalda i *llavorans* com va amb minifalda que li fiquin la mà per baix pues és normal no? O... vostè... vostè era verge? Ah, no era verge? I llavors si no era verge és com que... no sé que no era una dona...

Meritxell: De bien?

E1: Digna, honesta, *bueno* honesta, com hauria de ser no?

E1: Ara ja no és tan així, però encara i així pues... sí. Lo que passa que *bueno*, els jutges tenen la possibilitat de tallar els advocats si estan fent preguntes que no venen al cas. Vostè amb quants nois ha sortit abans de viure amb aquet senyor? I a vostè que l'importa? És que determina alguna cosa que jo hagi tingut vint relacions abans d'estar amb aquest senyor? No té perquè... cap història, no? Llavors això jo crec que està funcionant millor però encara i així lo que diem és que el sistema judicial maltracta i que tenen que saber això ehh, per... Bueno per...

Meritxell: Venir mentalitzades també.

E1: Per contro... o sigui per decidir si continuen endavant o no... perquè hi ha dones que continuen endavant i estar sotmeses a tot això no és bo per la seva recuperació, i n'hi ha altres que necessiten denunciar com un pas fonamental per la seva recuperació. N'hi ha de tot, però sí que es diu, eh. Sí que es diu, mira que...

Meritxell: *Vale*. Emm, i ara per acabar, a la jurisprudència estableixen tres criteris no, per valorar la declaració a la víctima? Que és l'absència d'incredibilitat subjectiva...

E1: [assenteix] Falta de.. Mmhh...

Meritxell: Creus que aquests criteris s'haurien de canviar per adaptar-se a les particularitat que té l'agressor sexual a la parella *bueno* i en general la violència de gènere, i per evitar la victimització secundària?

E1: Pues no ho he analitzat. Un era...

Meritxell: Falta d'absència d'incredibilitat subjectiva.. que és lo dels mòbils espuris i qüestions psicològiques.

E1: Però és que si n'hi ha mòbils espuris ja s'encarreguen de manifestar-ho i no té perquè haver-hi, mòbils espuris. Jo en principi és que no m'he parat a pensar eh, perquè ho tinc aquí mamat de pau des de fa anys i no em sembla malament però *bueno*, no podria contestar-te perquè m'ho miraré i diré hi ha alguna cosa que es podria canviar? De tota manera, el Tribunal Suprem és lo més... ai, no sé com dir-te eh, perquè et diria carca, mm, però... [riu]

Meritxell: [riu] Ja.

E1: Perquè m'entenguis, no? Però és molt molt.... és, eh, retrograda i conservador i... llavors jo, mmm, moure... això és com un principi bàsic de lo que té que tindre una declaració per ser considerada vàlida, no? I jo en principi ja et dic, no veig problema, però m'ho pensaré, tornaré a llegir i *bueno*, com tal criteri jurisprudencial pot canviar, igual que la llei pot canviar.

Meritxell: D'acord. Creus que s'haurien de produir canvis en el sistema judicial perquè sigui un sistema més centrat en el benestar de la víctima però òbviament sense perdre... sense vulnerar el dret a la presumpció d'innocència?

E1: Clar, clar que crec, però això trigarà.

Meritxell: I quin tipus de canvis?

E1: Ara tenim una llei de la víctima, perquè fa anys no tenien res de res, i tenim un servei d'atenció a la víctima de la Generalitat i tenim serveis d'atenció a la víctima als jutjats amb els mossos i tal, però *bueno*, mmm, sí, hauria de canviar més. Per exemple, indemnitzacions civils, execucions. L'execució és el *pariente* pobre de la justícia o sigui, emmm, si tu vas a la ciutat judicial als jutjats tu ehh, et recomano que vagis i que miris i tan sols veure ehh, les piles d'expedients, n'hi ha.... igual són jutjats que n'hi ha igual de funcionaris... trenta funcionaris, perquè *bueno*... fan les execucions de tots els jutjats penals, però és que no tenen mitjans econòmics per funcionar bé. *Llavorans*, una indemnització, mmm, el condemnen, indemnització de, mmm, no sé, 20.000€. Si això no... si no busquen i no estan a sobre i si no ho fa l'advocat el jutjat se n'oblida, no treballa perquè aquella persona sigui recompensada pel mal que ha patit. No tan sols són això eh, en tot en general. Les execucions estan molt mal... i això repercuteix amb una deficient indemnització moral i monetària per la víctima. Sí. Jo crec que s'haurien de dedicar molt més diners per l'atenció a la víctima. Ja no et dic, jo que sé... pues la llei preveu que un testimoni que... *bueno* i ara hi ha els vídeos i les videoconferències ja res, no? Però, abans es tenia que desplaçar des de Madrid i era un judici important,

bueno pues es desplaçava des de Madrid. Per cobrar la indemnització per tindre que vindre al judici, *bueno*, podien passar anys. O sigui que no, no es presta atenció a això.

Meritxell: *Vale*, doncs ja estaria, moltes gràcies.

7.3.2. Entrevista 2

[Explicació del contingut del treball i signatura del consentiment informat abans d'iniciar la gravació]

Meritxell: Començo amb les preguntes de l'entrevista. Primer, com per fer una mica de classificació per a les persones que entrevisto, ... voldria saber l'edat, quants anys portes exercint, ...

E2: Doncs tinc 44 anys i porto 8 anys exercint full time i uns 2-3 més, part time, així que portaria uns 10 anys exercint, més o menys.

Meritxell: En primer lloc quina és la teva experiència professional en general amb les agressions sexuals en la parella? Quines impressions tens?

E2: *Bueno* les impressions, ... clar, molts dels casos que portem al despatx està present la violència sexual... perquè és habitual, no sempre eh, almenys no sempre el que les dones relaten, però és habitual que en un context de molta violència i, no?, i de un deteriorament de la relació gran degut a aquesta violència i amb els conflictes que suposen, la violència sexual està molt present en molts casos. Però no en tots, cosa que a mi també m'estranya, perquè a vegades jo faig la pregunta molt clarament "i en el tema del sexe, forçar per el tema del sexe?", "no, esto no", i jo "joder, con todo lo que me cuentas, no?". Però clar, jo no soc ningú, si la dona no... no ho identifica i no m'ho diu... doncs serà que no, no ho sé. Pot ser que no ho identifiqui, o molt, o gaire o ho identifiqui més tard, ... Però en molts casos diuen que no, i en molts d'altres sí. Això és una... el moment en que es comença a tractar d'una manera absolutament irrespectuosa com un cos la... la teva parella, la teva relació amb aquella dona, la sexual és una cosa més. I més que no que els homes tenen molt integrat en la seva masculinitat hegemònica la qüestió del desig, i el desig és que "que o me lo das tú, o me lo voy a buscar fuera". Vull dir que... que sí, que en un quadre de violència habitual és comú.

Meritxell: En relació amb els tres criteris que estableix la jurisprudència per valorar la declaració de la víctima, en la teva experiència hi ha algun dels tres que resulti especialment difícil de provar?

E2: La persistència i la coherència per mi són els que ... no? les que són, diríem, les més fàcils de provar, són els més objectius, no?. És veritat que ens va bé quan aquesta verosimilitud ve corroborada per qüestions perifèriques. Clar, a vegades no tenim res perifèric i és això el que diem, només amb el testimoni pura i dura, i mai li va dir a la seva mare, a la seva amiga, no li va dir al seu psiquiatre... per dir alguna cosa, que mentre feia teràpia, no li va dir res mai? res mai? Clar al final, vull dir, que si hi ha alguna prova perifèrica que correbori, no? vull dir ajuda. On hi ha més dificultats hi ha al final és la qüestió, jo crec, en la valoració de la prova més subjectiva, el tema de la, no de la... d'aquest ànim espuri per denunciar això, vinculat a que no hi ha proves d'abans. Clar, la dificultat també, i potser m'avanço a preguntes teves, amb la denúncia de violència sexual en temes de parella, és que es denuncia també molt més tard de quan ha ocorregut en general. Clar, una relació sexual, ... les denúncies d'agressions sexuals són molt complicades totes i, *bueno*, hi ha molta poca denúncia i ja ho sabem, eh. Però és molt més fàcil i molt més probable que una agressió sexual en una discoteca per un descongut o per el *rollo d'una nit* i tal, hi hagi una denúncia en les pròximes hores i que es vagi al clínic, que no quan denunciem violència sexual en la parella que el final el que fa denunciar és l'última empenta que et fa davant del nen i el nen et diu "mama que no te pegue más". Això a la dona la desmonta i fa que digui "no puc més, vaig amb la meva mare, la meva germana, la meva amiga, vaig a mossos i denuncio". I denuncia l'empremta aquesta última que és *lo* de menys i quan s'estira del fil apareix la violència sexual de quan estava embarassada, de quan estava en no sé que... i clar, ha passat molt de temps des dels fets. I... aquesta és una de les resistències al sistema que dius... el delictes no està prescrit, el delictes no està prescrit, però sembla que si ha passat temps des que va passar, sembla que va perdent... va perdent perseguibilitat, tu... que no és així, però sembla que va perdent perseguibilitat. I... i per tant l'ànim espuri, clar, vinculat a que això, que fa molt temps que van passar aquells fets, que no hi ha proves, ja que fa tant de temps també, no hi ha el que pot haver en una agressió sexual... que el sistema veu millor quan s'ha anat al clínic, o així. Per això és tant important les perícies psicològiques, perquè d'una manera s'avalii aquella versió dels fets i d'aquell relat.

Meritxell: I les perícies psicològiques en quina mesura són útils per atribuir major credibilitat al testimoni de la víctima?

E2: Clar, tot sovint és per buscar en què puc, en què puc, no? en què podem engrossar no? perquè sinó pes això la decisió queda potser queda poc, no?, poc en el sentit que hi ha molta impunitat perquè se sobreseeix i ens quedem així. I com que la immensa majoria dels casos o que tenim més la declaració de la víctima tan sols, una prova doncs útil per les acusacions sol ser aquests tipus de perícies. O la de l'equip tècnic penal,

no? perquè analitza la credibilitat de la víctima, ... que molt de compte amb això perquè quan són adultes tot sovint el tribunal després diu que no vol que hi hagi cap tipus d'anàlisi de credibilitat perquè qui ha de valorar la credibilitat amb el principi de la mediació és el tribunal mateix. Però en tot cas dona un suport, ja que llavors no és el relat de la dona sola, sinó que és el relat de la dona més una valoració positiva per part de l'equip tècnic penal. Mmm positiva i que pot ser negativa, per això també la importància de veure què diu. Perquè si el tècnic penal fa una valoració posant en dubte la simptomatologia, no? fent referència a que té tendència a la fabulació, o bueno que té discurs poc coherent o tal. Nos lo tira por tierra, no? O que directament no és creïble, però sovint, com que les dones no ens ho inventem, no? l'equip tècnic penal dona unes eines per acusar i reforça com a prova, reforça la... acerbo probatorio, respecte el que *conta* l'acusació. En aquest sentit ho deia, i després, l'equip tècnic penal pot fer exploració, no? i valoració de credibilitat, encara que això amb interrogant perquè molts tribunals no ho accepten després com a prova, i simptomatologia, no? Pot fer una valoració psicològica de la víctima i de la seva simptomatologia, i de les seves seqüeles i si és compatible amb una altra palabreja, és l'estrès post traumàtic, no? Si presenta o no síndrome d'estrès post traumàtic i si és compatible aquest símptoma que presenta o els símptomes amb els fets relatats. Quan ens diuen que no, clar, a les proves en instrucció, perquè això s'ha de fer en instrucció, emm, les acorda el jutge o l'autoritat judicial. I quan el jutge o autoritat judicial doncs ens diu que no doncs poca cosa podem fer, no? perquè no tenim un dret a la prova il·limitat, que això també després ho diu molt l'audiència, no pots recórrer perquè sempre et diuen que no. Que si ho ha valorat el jutge d'instància, doncs... Aleshores també podem contactar també amb pericials privades de psicòlogues privades, de psicòlogues privades que són pèrites que fan el mateix que l'equip tècnic penal però de part, clar, perquè valorin a la dona. Té menys força però sempre és millor aportar això qui té diners, perquè això val molts diners, però sempre és millor portar això que no portar res. En aquest sentit ho deia, no? com un més a més, no? en la valoració. Aleshores el tècnic penal és gratuït perquè és públic, clar, perquè és del departament de justícia però l'ha d'acordar el jutge o la jutgessa. Sovint si té prou indicis no?, et diu que directament no, que no vol res més i que ja va a judici oral i que la prova és el judici oral. I per tant queda després la pericial privada que sí, que bàsicament és de pagament i que pot oscil·lar entre 3.500 i 2.500 euros. Clar, per la dona és moltíssim, no? I *bueno*, era aquesta la idea. En tot cas per nosaltres, les acusacions particulars són molt importants, no, clar. Home, jo prefereixo anar amb una pericial privada que anar sense res, perquè després per exemple quan hi ha... quan els fets han passat fa molts anys, o així, que la dona diu "no me acuerdo, no me acuerdo" no? que les defenses després diuen "no se acuerda, pues vaya relato, que hace

aguas...". L'equip tècnic penal defensa molt bé això, per exemple com funciona la memòria, inclús quan la memòria es bloqueja, hi ha oblit i hi ha amnèsia com una estratègia de supervivència de fets molt traumàtics i molt forts. O com sense que arribin a ser així de traumàtics i que hi hagi amnèsia s'obliden algunes coses perquè la memòria... la funció de la memòria és l'oblit, la memòria està feta per oblidar-se i el que no s'oblida és el que per la dona té certa rellevància, i que a vegades no és tant el fet sinó l'olor que feia per dir *algo* però no podem saber per quina porta va entrar o quin braç va agafar primer, això no ho recorda la víctima, però recorda l'olor, recorda la posició, recorda que tenia barba però no recorda la cara, ... *bueno*, la memòria fixa coses, però oblida moltes i l'oblit precisament doncs té sentit i dona credibilitat perquè ... perquè la memòria està fet per oblidar-se. Que si tu tens un psicòleg així que t'he explica i que creu amb la víctima ja no vas sola com la una, allí a defender, saps? És que sinó sense testimonis és el relat d'ella.

Meritxell: *Vale*, emm... i consideres que en si el judici oral és un espai hostil per la dona?

E2: Sí, absolutament, sí. Sí, absolutament, sí. Mmm... Clarament, sí. És veritat que hi ha un nivell d'hostilitat... no? que seria difícil de solucionar, vull dir que al final, emm, és veritat que el procediment penal tal i com el pensem i l'hem concebut segueix un, no? un ritme molt marcat, unes formalitats marcades, amb unes garanties, no? I que, *bueno*, això significa que s'hagin de provar els fets per la presumpció d'innocència, que totes les parts estiguin presents per poder-se defensar... No sé, coses que seria difícil d'evitar per reduir aquesta hostilitat. D'altres no, d'altres es podrien... remediari molt, no? des de la jerarquia que marquen les togues, que ara sembla que tornen, fins al salt a l'estrada, fins a la... a la fredor, no? amb el distanciament amb el que es pregunta, la manca d'humanitat sovint, per no entrar ja amb les típiques qüestions que ja coneixem del qüestionament de la víctima, de preguntes sobre la seva vida sexual, de permetre que la defensa faci preguntes impertinents que assetgin a la víctima amb preguntes sense acabar de deixar de resposta... de tot això. Continua passant, he de dir que menys. Menys. Mira que jo no porto segles ... exercint, però he vist una evolució i un canvi, des de la llei de l'estatut penal de la víctima hi ha hagut un canvi i veig en jutges i jutgesses que en judici oral paren més els peus a la defensa. Però la defensa vol, no? contrastar contradiccions que potser veu que està havent-hi... el jutge i la jutgessa diu "això m'ho diu vostè o m'informa? valora les proves en informe, la dona ja ha contestat, ja ha dit que no ho recorda o ja ha dit que tal. Ho ha contestat, s'ha acabat". I, mmm, veig més parar els peus que abans, igualment, la... no? la pluralitat de situacions és tan gran, cada jutjat és tan diferent, hi ha tanta discrecionalitat, no? sovint arbitrarietat dins de la sala que cada jutge i jutgessa fa el que vol. Tu pots protestar "señoría, esta pregunta la

veo impertinente” “cállese letrada, deje preguntar a su compañero, no voy a tolerar más interrupciones como esta”. I, i, i, la por de l’assetjar saps, o d’altres jutjats més primmirats, però en definitiva crec que hi ha una evolució positiva encara que la dona segueix sent molt jutjada, tenim la càrrega de la prova i això és fotut. Clar si només tenim la nostra, el nostre relat per condemnar, ... la defensa qüestiona el nostre relat, per tant es qüestiona a nosaltres, és la defensa que té. És veritat que es pot fer amb major respecte per les persones o menys, això està clar eh, i amb major deontologia o més, però clar qüestionar el relat de la víctima és l’estratègia de defensa, sovint només es té aquella prova.

Meritxell: Hi ha algunes autores que mencionen que, emm, en si, la valoració de la declaració de la prova acaba sent més provar la comissió del fet delictiu que no pas provar que el testimoni de la víctima és versemblant i que és creïble, estaries d’acord amb això? o per la teva experiència, ...

E2: Sí, sí, sí. Clarament. Clarament estic d’acord. Emm, i el que puc veure és que moltes vegades, segons els fets com siguin i segons del prejudici que ja tinguin, la interpretació que es fa del relat és precisament perquè no queda prou provada la... vull dir que ja la predisposició és de desmuntar de principi a final el relat perquè prefereixo crear un relat que no ha existit o que vull creure que no ha existit o em sembla que algunes coses fan aigües... per tant, sí, sí. Els agents estan, no? treballant, no només per veure si és coherent o no sinó per dir “no, no, és que és mentida, del principi al final, no és prova suficient i és mentida”.

Meritxell: A l’hora de tenir una sentència condemnatòria, notes que hi ha diferències de si es tracta d’una agressió sexual en un context de violència de gènere amb maltractament habitual o no? O si diguem que és un cas aïllat.

E2: Sí, hi ha diferències primer que en cas de quan està vinculat a violència habitual o en un cas d’una violència més enquistada, no? física, ... emm, costa molt que la violència sexual arribi a judici, costa molt que arribi a judici, i quan arriba a judici, jo crec, i parlo de la meua experiència no tinc les dades estadístiques i no crec tampoc que les puguis tenir tu perquè no crec que estiguin recollides d’aquesta manera, però jo crec que el número d’absolucions respecte la violència sexual és major, també pel que hem comentat abans de que precisament, tal i com es denuncia la violència sexual en la parella, temps després de que hagi passat l’agressió sexual, no? molt vinculat a un moment de separació, temps després, ... fa que hi hagi molta menys prova. Per tant, si s’aconsegueix, una cosa és prova la violència habitual, costa molt provar la violència sexual... també, com que no hi ha fets no? diríem no hi ha prova i va passar fa temps

costa fins i tot individualitzar els episodis de per si. Clar, la dona té molt clar que tantes vegades ell l'ha forçat o que tantes vegades ell es va posar a sobre, la va despertar sense ni preguntar-li, tantes vegades que ella li va dir "que no, que està el nen dormint al costat"... però tampoc, pot dir "sí, el 23 de marzo, a las 12, 12:30, sucedió...". Clar, quan és un fet aïllat, únic, és molt més fàcil d'identificar així, quan és un continu de violència, proves la violència habitual amb sort, però no es poden ni individualitzar els fets, tampoc els de violència sexual i per això és absolut. Clar, parla de condemna de violència sexual és evidentment molt més alta i el plus de prova de càrrega que requereixen els tribunals acaba sent més, l'audiència necessita més prova per condemnar de violència sexual, clar, el tio entra a presó segur. Clar, amb l'altra violència, bueno, per mi l'estàndard de prova que necessiten és més baix. I a vegades dona la sensació que diuen, "bueno, por algo le vamos a condenar a este tio perquè està claro que ha fet coses, no?" però clar, de violència habitual tenim proves d'aquell moment d'agressió física, tenim un part de lesions, ... bueno, per això és evident que sí acabarem condemnant amb un relat més o menys coherent tatata amb un part de lesions pel 153.1 no? condemnarem. Violència sexual? això ja és que... me'ls imagino, quan pondera el tribunal, "però és que això... wow, no? necessitem com un plus de prova realment que quedi la cosa i... i no és suficient per superar la presumpció d'innocència... per tant com que condemnem pel que és menos, queda la violència sexual. Quan hi ha, sí, si en la violència sexual s'arriba a judici, individual eh, amb un estrany, no vinculat amb una relació de parella, la meva experiència és que és més fàcil obtenir condemna. Si hem arribat a judici eh? A Barcelona eh? Que també és diferent als llocs. A l'Audiència de Barcelona. A l'Audiència Provincial de Cuenca... que només tenim un cas eh però tela quin cas, emm, seria més difícil. Però Barcelona ciutat a l'Audiència Provincial de Barcelona si amb una agressió sexual d'un desconegut hi ha indicis suficients, s'ha fet una bona instrucció, i arribem a judici és més fàcil obtenir condemna per violència sexual que no en un tema de VIGE de violència de gènere on hi ha altres denúncies d'amenaques, de vexacions, de un no? delictes de violència habitual o de violència habitual, i, a més a més, violència sexual. I el que també planeja és que també clar, no s'ho creuen, la violència sexual no se l'acaben de creure i està molt vinculat amb el que tu treballes del debit conjugal. "Bueno..." Tampoc t'ho diran així, el debit conyugal, però diuen "bueno, ja s'entén que han de tenir relacions sexuals, bueno pot ser que moltes vegades no tenia ganes però com que ja se da por hecho que follar sense ganes forma part de un poco de la historia"... ara diu que tal, en el seu moment no va dir res... ara diu que no volia... ara sí, ara diu que no volia amb 0 proves. Ara diu que no volia amb 0 proves, 3 anys després... I que... sí, és més fàcil aconseguir una condemna ja en fase de judici oral en casos de violència sexual per un desconegut o un tema aïllat.

Meritxell: Per tant, quan sol haver-hi una denúncia d'agressions sexuals continuades, no sol acabar prosperant? Conforme el que m'has dit.

E2: No prosperen gaire, no... clar jo tinc la, no? el número de casos que jo controlo, no? clar, no del todo, però sí, no... tot sovint a la instrucció la violència sexual se queda al cajón, la dona ho diu a mossos i la violència sexual a la instrucció es queda al calaix, no acaba prosperant... a vegades no tens ni un auto de sobreseimiento com a tal, simplement quan et fan el PA quan et passen a sumario, quan fa el auto de PA queda la violència física, habitual, les amenaces, les vexacions, no sé què, i la violència sexual ja no està. I pots recórrer, intentar incloure els altres fets, ... i al final si generalment, si... si el jutge de primera instància, no d'instrucció, eh, si el jutge de primera instància no veu indicis l'audiència no canviarà d'opinió, ha de ser una cosa molt evident. Si tingués un part de lesions amb un desgarró vaginal llavors clar, sí, i... però la immensa majoria dels casos... perquè a part, també el que passa és que la violència sexual en la parella, en relacions de parella heterosexuales... poques vegades deixen també lesions físiques, perquè la resistència de la dona és diferent, passa per uns altres, uns altres, no? mecanismes, no? al final ja coneixes molt a al teva parella, no? per tant la final acabes, encara que sigui, amb ganes de cortarle la cabeza o de vomitar, acabes deixant que acabi, no tot és agressió físicamente, no vol dir que vulguis, li has dit que no, però ... per tant, no deixa generalment això, lesions, i si les va deixa, com que generalment no es va a l'hospital... clar, casos n'hi ha molts eh? potser una relació sexual i física brutal que la dona és el clic i és el dia que surt corrents amb la veïna i van a Mossos i des d'allà la porten al clínic, no? pot passar, però no és la forma, no és l'habitual. L'habitual és denunciar tota una història i l'habitual és que... després d'anar al SIE de no? identificar que hi ha violència sexual amb uns consentiments no prestats de manera vàlida però que tampoc és violència física o coerció física, que sí psicològica, per evitar que s'enfadi... molt, per evitar que s'enfadi, ho diuen molt això... no? "estava la cosa millor si jo el tenia content, i si el tenia content li deixava tenir sexe" Saber que als nens els *machacaria* menys l'endemà o... sí.

Meritxell: I en quan a això que estàs dient ara al que és més tipus cedir o sentir-se obligada, totes aquestes... tot aquest discurs de la víctima, com es trasllada després en aquest àmbit jurídic?

E2: Clar això... No, s'ha de preparar molt a la dona, perquè clar si diu "no em va forçar però jo al final vaig acceptar" clar, al final "esto no es violencia", saps? això no és violència sexual pel sistema. O sigui aquí és dir "le dije que no, me resistí, él se puso encima..." encara que no hi hagi una resistència física de violència física d'ella, però...

en els casos que jo he treballat que quedi clar que tu no tenies una altra opció que deixar-te fer, perquè ell amb el seu cos que és molt més gran que tu es posa a sobre i amb les cames, no? amb les seves cames i t'immobilitza amb els braços i no et deixa bellugar-te... ha de quedar clar aquesta, aquesta part, perquè la intimidació és molt més difícil... dic en el sistema anterior d'abús i agressió, al final la violència física és la que era molt més fàcil o el que és molt més fàcil de provar per justificar que ella no volia, i que ella havia prestat un no i ell força i obté un sí per la força encara que no hi hagi lesió de pagar-la però la immobilitza amb el seu cos a sobre i ella no té més remei que cedir... si comencem a dir, "bueno, yo no quería, él lo sabía, pero me dejaba hacer..." pues no, esto no... clar, hi ha una distància molt gran entre el que, i la llei ho ha intentat millorar, una distància molt gran entre el que nosaltres considerem consentiment, nosaltres volem dir les dones o el feminisme, consentiment per consentir relacions sexuals i el que es considera delictu, que dir que la nova llei, la llei Montero, que no l'última, ha intentat reduir aquesta distància, però encara i així s'ha de poder provar que clar, el consentiment no estava prestat i que hi havia aquesta, aquesta força, encara que no fos violència física, però sí violència física, per mi és el que resulta millor per acreditar que no hi havia consentiment.

Meritxell: *Vale*, i ara canviant una mica de tema, en la teva experiència, és freqüent que les dones s'acullin a la dispensa en l'obligació de declarar? Que soc conscient que des del 2020 s'ha començat, s'ha eliminat bastant en els casos de violència de gènere... però tenint en compte prèviament...

E2: Sí, sobretot, a veure, clar, hi ha diferents coses, s'acullen a la dispensa de no declarar a la instrucció quan no són elles les que denuncien habitualment, quan és el part de lesions, no amb violència sexual que han de denunciar elles clar, però, sí, sí, que és violència o maltractament d'un cop i així que arriba a Mossos amb part de lesions, que Mossos activa o que el CAP activa i per una altra banda ella és citada a declarar i temps després, ja que si no ha sol·licitat ordre no són 72 hores, potser són mesos, i aquí s'acullen al seu dret de no declarar. Això passa... per què? Perquè ella no ha decidit denunciar i perquè ella no ha decidit trencar la relació. Si és ella la que denuncia, no és tan comú, passa, però no és tan comú que després no vulgui continuar endavant, això en seu d'instrucció. I el que sí que passa sovint és que en violència que no són molt greus, entén-me "molt greus"... potser continuades o de baixa intensitat, molt vinculades al masclisme en les relacions heterosexuales i a la... al deteriorament de la relació abans de la ruptura i així... per les dones pot ser útil i moltes dones al moment del judici oral com que poden passar mesos o sinó anys, un any i *algo* és molt viable que hagi passat des de la denúncia inicial, pot ser que hagin canviat molt les coses i que allà és on

vulguin que no continuï perquè no acabi condemnat perquè potser elles *poniendo el cuerpo* perquè no és el sistema que no els ha ajudat gaire, *bueno* a vegades la denúncia ajuda en si, el fet que un procés penal ajuda *algo*... Però bàsicament elles *poniendo el cuerpo* i *renegociando*, no? les qüestions amb la seva exparella, potser amb criatures tatatat hi ha un cert equilibri en el moment del judici oral que no vol trencar. “Clar si ara vaig a declarar i el condemnen, s’enfadarà” normal, por otro lado, ... no? “no estaremos en este equilibrio que estem tenint i no m’interessa. A mi un any i mig després ja no m’interessa. A mi la denúncia em va servir doncs per intentar recol·locar les coses, intentar renegociar els pactes que teníem, per empoderar-me davant d’ell i dir ojo que te vuelvo a denunciar... ell va parar de fer algunes coses, segueix sent un no sé qué i un no sé quantos, que si masculista que si l’altre y esto no va a cambiar,... però hi ha una sèrie de coses que no fa i que tenim una mena d’equilibri.” El que sí que jo veig més amb les nostres clientes és que al moment del judici oral han renegociat una mica la seva relació i sovint no els interessa que quedi condemnat perquè tornarà a empitjorar, i tenen criatures en comú tot sovint, però aleshores ara amb la modificació amb la LECrim i abans amb la jurisprudència que havia estat molt canviant, han de declarar i no tenen aquesta capacitat de decisió sobre el seu procés, que jo crec que és un error. Ho fan per evitar, diuen, pressions... que como las víctimas somos tan víctimas siempre nos presionan todo el rato, no? ... és una visió molt victimista de nosaltres, no? que no dic que no pressionin eh?, però... i aleshores és la... hem perdut aquesta possibilitat d’agència que al final era una cosa com per negociar, que et donava poder per a negociar. “Vale, pues cerramos el acuerdo de divorcio y separación amb el tema dels nens amb el tema tatata y yo no subo a declarar”. Pues coño te da más fuerza para obtener mejores condiciones en otras cosas però això és el que ara no pot ser. I sí sí, fan declarar, y pobres que no declaren bien. Perquè es fan denúncies de fals testimoni i així hi ha coses, no molt però alguna cosa he vist.

Meritxell: I a la pràctica, en cas de què s’acullin a aquesta dispensa què implica pel procediment penal i per vosaltres per la prova?

E2: Si la dispensa és en instrucció el procediment s’arxiva, excepte coses molt greus que hi hagi molta prova, eh? objectiva, que el Ministeri Fiscal acusi de temptativa d’homicidi, jo que sé, sabes?, coses molt bèsties... sinó, s’arxiva per sistema i definició, si la dona en instrucció no declara s’arxiva, sí. Sobreseïment provisional. Ojo que la violència sexual no eh, que ja sabem que la violència sexual requereix de la denúncia de la dona eh... Sí, s’arxiva. Si és en judici oral, lo que fan quan s’acullen al dret de no declarar el primer de tot que fan, i això sí que poden és retirar l’acusació particular, que ara és l’única cosa que és disponible per la dona, “bueno hauré de declarar igual pero

quito la abogada, que no va a estar apretando”, i generalment els escrits d’acusació particular són més forts i per tant, “bueno quito esa acusación”. Això és el que pot fer la dona perquè declarar ha de declarar igual. Llavors clar, nosaltres desapareixiem del mapa i fiscalia té... la declaració de la dona que l’obliguen a declarar però sempre feta amb la boca petita... Clar, segur que augmenten les possibilitats d’absolució, encara que no la garanteixen eh? No la garanteixen. L’absolució dic.

Meritxell: Emm, i a la pràctica consideres que hi ha molts sobreseïments de violència sexual? Quina és la teva impressió, diguem?

E2: Sí, la meva impressió és que hi ha molts sobreseïments, sí. Mmm. A vegades costa també, quan no és en la parella, costa identificar a l’agressor... després, tot el tema de la submissió química, que no necessàriament ha de ser perquè donen unes substàncies fetes no? per... perquè oblidis i perquè el teu cos sigui dòcil, no? i poder-te agredir, que passa però que tampoc són tants tants casos que hagin sortit, no? denúncies i informació de les denúncies a policia, a Mossos, que deixa veure que no són tants els casos de la... potser això també podries consultar aquestes dades, potser. Sinó que el més habitual és que en un context de consum d’alcohol o de consum de drogues voluntària i que estàs molt col·locada i muy ida, pos l’altre *suda* de tu consentimiento. No? I té relacions sexuals amb tu que no estan consentides perquè no, no, no estàs en condicions per fer-ho. Però clar, això fa que no hi hagi molt control del relat, perquè hi ha coses que no ens en recordem, perquè a vegades no recordem qui, o recordem amb qui marxem però no recordem si és qui ens introdueix després no sé què el penis o no sé què, si és el mateix tio, perquè no recordem, no, si és que aquell tenia barba o no perquè estaves super *taja* o super *mal*. Clar, això no és en la parella però vull dir que clar, hi ha moltes situacions que fan que hi hagi poca prova inclús manca de relato i manca d’identificació de l’agressor i això és arxiu directe. Encara que s’ha millorat molt, però molt eh. El que devia ser això fa 40 anys...

Meritxell: I ara, per acabar, consideres que els criteris de valoració de la declaració de la víctima en els casos de violència de gènere en general i de la declaració en violència sexual en concret haurien de canviar per potser adaptar-se a les particularitats que té la violència de gènere i per evitar la victimització secundària?

E2: Sí, a mi tota la credibilitat subjectiva té, eh, si el tribunal superior tingués un mínim de perspectiva feminista, que està a anys llum, eliminaria aquest criteri, eliminaria aquest criteri. Haver d’entrar a valorar si la dona té un ànim espuri per denunciar o no uns fets amb una violència quan de vegades tens prova per un tubo i que la noia està al borde de suïcidar-se i acreditadíssim... no? i què ànim espuri? què m’han de valorar això?

perquè després acabin dient que no té ànim espuri perquè ha renunciat inclús a la indemnització que li correspondria. Vull dir, jo crec que no s'hauria d'analitzar el tema de l'ànim espuri... Si hi ha prou proves o no, si la declaració compleix una serie de coherències, té algunes corroboracions perifèriques, clar, és que és prova, s'ha de mirar la prova i s'ha d'analitzar la prova. Lo de la credibilitat subjectiva per mi és l'entrada absoluta a les valoracions misògines de que les dones estem mentint per aconseguir algo. I ens obliga a defensar-nos d'això. Crec que s'hauria d'eliminar aquest criteri. És la veritat.

Meritxell: Val, perfecte, doncs ja està.

E2: Molt bé, *estupendo*.

7.3.3. Entrevista 3

[Explicació del contingut del treball i signatura del consentiment informat abans d'iniciar la gravació]

Meritxell: Doncs, per començar, em podries dir la teva edat i quant de temps portes exercint?

E3: Sí, mira jo tinc 48 anys, porto exercint 24 anys sempre en l'àmbit del dret penal, primer per compte aliena i ara fa 15 anys per compta pròpia.

Meritxell: *Vale*. I ara per començar a entrar en temàtica m'agradaria que m'expliquessis una mica la teva experiència professional en relació a les agressions sexuals en la parella. És a dir quines són les teves impressions o que penses directament quan et dic el tema del meu treball?

E3: *Bueno*, a veure, és un tema que sempre ha estat molt complicat de prova, al principi era fins i tot complicat en quant a interpretació, no? Perquè va costar que s'admetés que era possible, però *bueno*, ara això sí que ja està superat. El que succeeix és que al final moltes vegades no tens més prova que la declaració de la víctima, no? De la... de la dona, llavors, ehh, *bueno*, sempre és difícil en aquest sentit, no? Perquè a més a més al ser en l'àmbit de la parella, doncs com que s'han de seguir per poder donar la prova com a vàlida els criteris del Tribunal Suprem i en aquest sentit doncs, ehh, és fàcil que les defenses utilitzin si hi pot haver algun tipus d'ànim espuri pel fet de que, clar, no són dos que no es coneixen de res, sinó que tenen una relació en comú i potser s'estan divorciant o separant o tenen discussions econòmiques per la custòdia dels menors o el

que sigui, llavors això dificulta més que es cregui a la dona quan fa aquest tipus de manifestacions que normalment les fas moltes vegades en un període de trencament o de ruptura no les sols fer durant... no? És difícil que les dones mentre estan dintre de la relació denunciïn aquests fets. I clar surten a vegades molts anys després, no hi ha vestigis objectius, no hi ha corroboracions tampoc ara en els criteris del suprem objectives perifèriques de cap tipus, i per tant és la paraula d'un contra la de l'altra, no?

Meritxell: I en quant als teus criteris de valoració de la declaració a la víctima hi ha algun que creguis que és particularment difícil de provar? En aquests casos en concret?

E3: Ehh, *bueno* potser més, clar el tema aquest de... de desvirtuar, no? Per exemple, ahir vaig anar a una xerrada amb una magistrada i deia, que ho vull buscar que hi havia una sentència recent del Tribunal Suprem que destriava el que era l'ànima espuri del que era estar enfadada. Perquè clar, tu pots estar enfadada amb la teva ex parella i això no vol dir que estiguis mentint. L'ànima espuri és una altra cosa, no? És que tu estàs intentant treure algun tipus de benefici, però moltes vegades es confon perquè si hi ha conflictes entre ells dos ja es pensa que ella pot mentir per aquest ànima espuri i això no és veritat. O si se la veu enfadada amb ell per coses, i? I que destria perquè jo crec que aquest es el tema difícil, no? Quan hi ha un conflicte sempre tendim a pensar... els jutges, eh? Tendeixen a interpretar com que *bueno*, pot ser que estigui enfadada i que per això menteixi i no és el tema, tu pots estar enfadada i dir la veritat, no? Llavors aquest crec que és el més difícil de provar de tots, perquè al final la persistència es tracta d'intentar si ella té una bona.. un bon assessorament jurídic des del principi, intentar en la mesura que sigui possible que no tingui contradiccions i que no expliqui unes vegades unes coses d'una manera o duna altra. I en les corroboracions és el que et dic, és que moltes vegades en els temes sexuals no existeixen, fins i tot ni que hi hagués més immediatesa, moltes vegades no hi ha corroboracions més enllà. Perquè si algú et diu que és una relació consentida ja no et serveix ni ADN ni et serveix res, o sigui es tracta només de saber si ella en aquell moment consentia o no consentia, i per tant això al final només és a través de les declaracions d'ells dos.

Meritxell: I en aquests casos on no hi ha corroboracions objectives, si es compleixen els altres dos criteris, és habitual que pugui acabar sent una sentència condemnatòria o...?

E3: Sí, jo crec que sí que n'hi ha, també n'hi ha que no, eh. Però jo crec que si i ara crec que es un moment hi ha més sensibilitat amb aquests temes i és molt possible no? Perquè... per exemple, la magistrada aquesta que et comento és la presidenta de la sala penal del Tribunal Superior de Justícia i explicava que ells havien decretat absolucions perquè no hi havia corroboracions i que el Tribunal Suprem els hi havia tombat dient que

els anul·lava la sentència que la tornessin a fer amb perspectiva de gènere. Que ella deia *bueno* perspectiva de gènere també vol dir en el fons... Hem de tenir en compte, no vol dir condemnar a algú sense proves, hem de tenir en compte l'in dubio pro reo. Sí, però *bueno* has de valorar que moltes vegades, és que sinó en moltes de les violacions, ja et dic, no... no condemnaries a ningú perquè les corroboracions perifèriques objectives no existeixen. Una altra cosa són unes lesions, no? Algú et diu em va clavar un cop de puny. Clar aquí si no tens un parte metge que si que l'haguessis pogut tenir, però amb aquests temes és més complicat perquè moltes vegades, ja et dic fins i tot en el moment no hi ha cap tipus de lesió de cap mena. Llavors tot està en lo que diu un i en lo que diu l'altre, no?

Meritxell: I les corroboracions objectives, quines soles ser les que més se solen al·legar i quines són les que creu que el tribunal valora més positivament, diguem? Per desvirtuar la presumpció d'innocència?

E3: Les lesions físiques. Clar, per exemple hi ha un tipus de lesions físiques que són molt característiques de...de les violacions o de les agressions que són de...

Meritxell: Abrasions genitals i això?

E3: Clar, a les cames, i llavors... però clar això moltes vegades no existeix, entre altres coses perquè... ara que hi comencen a haver tots aquests estudis de la paralyzació de les dones en estat de xoc en segons quins moments, no? Llavors és molt difícil, clar si tens això és ideal, sinó... no ho sé a vegades, clar hi poden haver algun tipus de missatges que s'hagin enviat però ara, ehh, és difícil per exemple, la magistrada aquesta ahir comentava que ells valoraven molt poc els missatges aquests de la noia a les amigues. Aquí no seria potser tant en l'àmbit de la parella, eh? Però de... "me ha violado", vale? Perquè no deixen de ser uns testimonis de referència de lo que diu ella, per tant només és la versió d'ella. Sí, però hi ha uns elements objectius és que això ho envia aquella nit a aquella hora, i posa la denúncia després. Per tant, que allà ja estigués preparant de "le voy a denunciar y ahora preconstruyo la prueba". És molt... no? Vull dir que per mi l'element objectiu és el... el moment que ho fa, no? Bàsicament el moment cronològic que ho fa té la seva importància. No és només que després de poner la denuncia le has contado a la amiga mira que me ha hecho, no, és que en aquell moment de desesperació tu escrius això. Llavors pressuposar que ella ja ho esta planificant tot em sembla anar molt enllà, no? Jo crec que aquí sí que, encara que sigui un petit indici algo et dona no? Per exemple jo tinc un tema de.. que també no és en l'àmbit de la parella, eh? Però de submissió química i la noia... que se l'emporten i ella no sap ni on està, un domicili per allà a Colon o per allà, ella envia un missatge a l'amiga dient "estos

putos italianos me han violado". Clar, a aquella hora que ella envià això, per mi és un indicatiu de que això ha succeït.. de que... perquè ells admeten la relació però diuen que és consentida. Llavors, *bueno* no ho sé, jo crec que aquests elements sí que els hem d'intentar incorporar. Els hi donaran més valor o menys però et situen en un context... i que és algo més perquè de vegades com que no tens més que la declaració d'ella doncs com a mínim tots aquests petits detalls s'han d'intentar incorporar saps?

Meritxell: I les pericials psicològiques, tant les de l'equip tècnic penal i les privades?

E3: Si és un tema complicat també. Jo crec que cada vegada anirem millorant. A nivell de... judicial ara s'estan fent pericials entre forenses i psicòlegs o psicòlogues conjuntament. El que passa és que el servei com sempre pues està molt desbordat i tarden molts mesos i de vegades també valorem, primera que no sabem que posar perquè no t'acabes de fiar del tot segons qui acabarà valorant-ho. Segona, que si ha de tardar molts mesos a vegades la càrrega del procediment per les noies és molt dura, no? Eh, però *bueno* jo crec que estem en una via de millora i... a nivell privat sí perquè cada vegada hi ha gent més especialitzada doncs amb aquests temes, no? I en poder plasmar pues això... el xoc o la paralització de la conducta d'aquella noia en aquell moment que pugui ser valorada com una negativa o bé el tema de les seqüeles posteriors, no? Que... tenint ella estrès posttraumàtic i que ve derivat de que aquest fet ha succeït, no? Que pot ser un indicatiu més de que aquest fet ha succeït. Perquè sinó pues, si és una persona que no té altres causes com perquè tingui aquelles reaccions que està tenint somatitzant doncs un fet traumàtic. Doncs no, tot això, sí que cada cop doncs *bueno* ho intentem plasmar perquè ens pot servir d'indici. A part de després valorar o quantificar si és que es reclama algun tipus d'indemnització o responsabilitat civil.

Meritxell: Vale. I consideres que el judici oral pot arribar a ser un espai hostil per la dona?

E3: Oh i tant. *Bueno* per la dona i per tothom, però per la dona més perquè en aquests casos vas a parlar de coses molt íntimes que et fan molta vergonya. Llavors jo crec que els operadors jurídics tenen molt normalitzat l'espai i a vegades no se n'adonen que pregunten amb molt poca sensibilitat. Per fer la seva feina, però *bueno* les preguntes es poden fer de moltes maneres, es poden fer més agressives o molt més... amables. Llavors clar, sí que és cert que per fer la seva feina la defensa ha d'interrogar i ha d'apretar, no? Fins a cert punt, a la testimoni llavors per algú que ha patit molt i que és un tema especialment sensible doncs és molt dur i és molt traumàtic. Llavors ara per exemple la llei de sí és sí ha posat per primera vegada lo de que no es poden fer preguntes que siguin ehh, improcedents o impertinents o que afectin a la intimitat i que

no afectin als fets. Que no hauria de fer falta que ho digués però mmm, ho diu perquè es produeix, no? Perquè al final tot queda en mans del jutge o la jutgessa que estigui dirigint el debat de que això ja ho hauria d'haver parat. Perquè... perquè no és que no es pugui fer ara és que no s'han d'haver pogut fer mai. Però clar en funció de qui tinguis pensarà que... tindrà la màniga més ampla i pensarà que és més normal preguntar o realment sí que limitarà, no? Perquè una cosa és que tu situïs el context d'aquell dia, i l'altra cosa és que et remuntis a totes les relacions sexuals d'aquesta noia des del primer moment, que no tenen res a veure amb el fet aquell concret, no?

Meritxell: *Vale*, i a l'hora d'obtenir una sentència condemnatòria notes si hi ha diferències entre si es tracta d'una agressió sexual que es produeix juntament amb maltractament habitual lesions, amenaces, coaccions o si és una agressió sexual aïllada diguem, que només es denuncia?

E3: Sí, o sigui és molt més fàcil. Tot el que va aquí amb... junt amb violència física que s'hagi pogut constatar és molt més fàcil. Perquè llavors ja creuen que si es agressiu per pegar-la segurament també és agressiu per violar-la, no? Si només tens la violació hi ha més marge de dubte i costa més. *Bueno* una altra vegada pel mateix, per l'absència de corroboracions objectives perifèriques.

Meritxell: I en quant a les agressions continuades i les aïllades?

E3: Què és més fàcil de provar vols dir?

Meritxell: Sí.

E3: Clar el problema hauria de semblar que les continuades és més fàcil, però el problema de les continuades és que són les que es denuncien quan ha passat molt de temps, saps? I llavors tens menys prova. I llavors si tu dius "es que hace 5 años, *bueno* o 4, eh", per no posar-nos ja... en territori de prescripció. "Es que hace 4 años me pegó un puñetazo" i no tens parte, no vas anar enlloc, mmm, no t'ho valoraran. En canvi "la de ayer", que és aïllada "pero tiene el parte medico", aquesta sí que te la valoraran, saps? Costa molt més, aquestes... encara que siguin agressions físiques però que són continuades però que són de fa molt temps, perquè falten més proves. Si es poden provar encara que no sigui amb el parte, amb un testimoni pues això, si en aquell moment es va enviar un missatge o es va explicar a algú, o algú va veure el morat i... encara que sigui "pero me dijo que se cayó, pero yo lo vi". *Bueno*, pot ser eh, perquè jo també he vist condemnes en aquests temes, eh. Però realment s'ha de poder acreditar alguna cosa d'alguna manera, no?

Meritxell: *Vale*. I hi ha algunes autores que consideren que el concepte de dèbit conjugal encara, *bueno* encara que segons el Tribunal Suprem no existeixi aquesta prestació sexual en la parella, tot i així és un concepte que segueix estant... una creença que segueix estant molt vigent tant en la nostra societat com en el propi imaginari de les víctimes i del sistema penal. Tu creus que seria així?

E3: Pues, segurament perquè en el fons encara, mmm, potser les pròximes generacions sereu diferents, eh? Però suposo que encara hi ha molta gent educada amb aquest sistema tan patriarcal i... i en què realment.. clar perquè jo penso en la generació dels meus pares, no? Que ni tan sols eren capaços d'imaginar un divorci. Clar ara tot això ha canviat molt, no? L'obligació aquesta suposo que sí que seguia vigent. Jo vull pensar que això ara amb les noves generacions ha de desaparèixer. A nivell de judicatura, clar, ja hi ha sentències que diu que "esto no es así". És una mica com també lo de... va costar molt el tema del dret de correcció de pares a fills, però els teus fills els has d'educar sense... o sigui sent capaç de no utilitzar la violència, si els pegues és un delicte. Però clar recordo jo gent que et venia i et deia però és que jo he d'educar el meu fill, li he donat dues bufetades i m'ha denunciat. Clar, és que és un delicte, no? Això és una mica el mateix... encara hi haurà gent que li costarà fer aquest canvi, però jo vull pensar que cada vegada menys. El que passa que de vegades el subconscient et traeix, no? Perquè fa que pensis, *bueno* "pues no hay para tanto". Si és dintre del matrimoni "no hay para tanto, ¿no?", si és un del carrer sí. I clar, no [riu]. O sigui és un no per tothom, no? Però sí que és cert que encara potser els magistrats més grans... jo crec que ara són molt conscients que això no és políticament correcte per tant no ho plasmaran mai per escrit, però en el subconscient pot ser que tingui algun efecte a l'hora d'aquest in dubio pro reo, per exemple. És la paraula d'un i la de l'altra, *bueno* "y si pasó pues tampoco es para tanto porque es su marido". Però ells no t'ho posaran això a la sentència, no ho tindràs per escrit, no? Però *bueno* vull pensar això, que amb les noves generacions aquests valors canviïn i es tinguin clares més coses, però *bueno*. Aquí es barregen coses, no? Es barregen les religions també, que cada vegada en certs sectors tenen menys pes, no?

Meritxell: I llavors les relacions sexuals en la parella que es produeixen més per coaccions, per pressió psicològica, que potser que la víctima utilitzi les paraules de vaig cedir o em vaig sentir obligada. Com es trasllada tot això en l'àmbit jurídic en termes de consentiment?

E3: Costa. Jo crec també que cada vegada hi ha un canvi més gran, de la mateixa manera com ja ha estat per exemple, seria també una mica equiparable el tema de

l'assetjament sexual en la feina, no? Perquè clar la víctima cedeix però cedeix perquè si no la foten al carrer, la fan fora. Llavors en aquest sentit no és perquè et facin fora, però lògicament la vinculació que tens amb aquella persona o si tens por d'altres coses, doncs fa que acabis cedint. Això no és un consentiment, és un consentiment viciat, no? Perquè hi ha una intimidació, o hi ha una coacció, per tant no és un consentiment vàlid. Per mi és una agressió sexual, de la mateixa manera com avui en dia ja no ens ho plantejem en l'àmbit laboral, al principi sí perquè clar, "ya pero ella consentió", sí clar va consentir perquè sinó es queda sense sou i no té què donar els seus fills de menjar vull dir que... saps? És una mica el mateix concepte que no és la... no és la violació clàssica que... t'agafa pel carrer, no té res a veure. És un consentiment viciat en aquest sentit, no? *Bueno*, al final dona igual que t'apunten amb un ganivet o que tu tinguis la por de que et quedaràs sense menjar, perquè no deixen... a veure la intimidació pot ser més greu o menys greu eh, però no deixa de ser una intimidació.

Meritxell: Llavors en aquests casos que... potser com que no són agressions sexuals tan evidents de que hi ha hagut una resistència i una violència física, emmm, creus que els tribunals solen ser una mica més reticents a valorar si hi ha hagut o no hi ha hagut consentiment?

E3: Sí, sí, sí. Seran més reticents i, clar sempre pesarà més en l'in dubio pro reo. O sigui, davant del dubte sempre provocarà més l'absolució que la condemna. Entre altres coses, perquè les penes d'aquests delictes són molt altes, i llavors és el tot o res de... si a aquest noi ara li he de posar deu anys de presó o 9, els que sigui, eh? I... desgraciari-li tota la vida i no acabo de veure clar el que va passar, sempre tendiran més cap a l'absolució. Que si fossin 2 o 3 anys, igual hi hauria més condemnes, saps? Perquè potser si entres dins del període de suspensió diuen *bueno pues* que escarmenti, que tingui clar que no ho pot tornar a fer perquè sinó sí que ingressarà i que aprengui d'això, potser s'ho plantejarien més... llavors a vegades el tema de les penes també s'ha de pensar... no es pot pensar en calent, no? Perquè en calent lògicament la gent el que vol és que segons qui el tanquin [riu] molt temps, però jo crec que com a societat no hem de funcionar així, hem de pensar al final que comportarà una major resocialització, no? Perquè no reincideixin, perquè... al final acabarem tenint noves víctimes després quan acabin sortint.

Meritxell: I tens la percepció de que el número de sobreseïments en aquest casos és alt? En agressions sexuals en l'àmbit de la parella?

E3: No tant. Jo crec que el que passa és... o sigui el número d'absolucions és alt. El que passa moltes vegades amb els temes sexuals és que el jutge que instrueix com que té

la paraula de l'un i la de l'altre prefereix no mullar-se i passar-ho a un altre jutge o una sala de l'audiència que sigui la que jutgi i decideixi, eh. Sí que hi ha sobreseïments eh, no et diré que no i més en l'àmbit de la parella sobretot si hi ha temes d'aquests temes que et deia de controvèrsies, doncs del divorci i tot això. Però moltes vegades els és més fàcil tirar la pilota cap endavant, portar-ho a judici i que sigui allà on es decideixi. Llavors el que és elevat és el número d'absolucions, perquè llavors sí que si no hi ha prova, aquest *in dubio pro reo* pesa. Però que ells es mullin a valorar molt la prova, que no és ni prova que són només diligències durant la instrucció... és algú que es veu molt clar, no? Que... no se la creuen per altres motius, o sinó, *bueno* t'ho dic així però no he vist la estadística i potser m'equivoco, no sé li les tens tu, eh?

Meritxell: No, és que estadístiques tan segregades no estan, és a dir puc veure els sobreseïments per violència de gènere però no puc veure per cadascun dels delictes.

E3: Ah clar ja no pots ni veure això, imagina't, i a sobre d'allà saber els que són de parella i els que no, no? Clar, clar. I hi ha més sobreseïments per violèn... però clar pot venir en donat per moltes causes, perquè per violència de gènere pots tenir moltes dones no declarant, per exemple.

Meritxell: Ja.

E3: Que s'acullin al dret de no declarar. Per tant, tampoc t'indica quins són perquè el jutge hagi desacreditat la versió de la dona, no?

Meritxell: Sí, vull dir... és que les dades que estan al Consell General de Poder Judicial tampoc és que siguin molt molt concretes. O sigui és això que, veus els sobreseïments provisionals i lliures de jutjats de violència contra la dona però tampoc saps exactament per què és cadascun. Llavors *bueno*, per interpretar els dades doncs no ho sé.

E3: Ja, sí.

Meritxell: Bueno i ara canviant una mica de tema, sobre el que acabes de dir de la dispensa a no declarar. En la teva experiència és freqüent que les dones s'acullin a la dispensa, tenint en compte que des del 2020 s'ha com eliminat una miqueta en els casos de violència de gènere?

E3: Fins la reforma era mot freqüent. Clar, ara és més complicat, perquè te la jugues molt més, llavors el que passa... jo mai vaig ser partidària eh, d'aquesta reforma perquè el problema és que les posem a elles entre l'espasa i la paret. Llavors el que succeeix és que puguin tenir més tendència a mentir, si realment veuen que han de declarar. I mentir ens pot posar en una situació de que ens dedueixin testimoni per fals testimoni i

és més difícil. Llavors *bueno*, hi ha de tot, però generalment ara estan més forçades a declarar. El que passa clar, ja porten prou pes com perquè a sobre acabin portant... però abans sí que era molt habitual, perquè entre... clar passa tant de temps fins que es produeix el fet fins que hi ha el judici, que vulguis o no per moltíssimes raons doncs ja estan en una altra situació, no? Igual s'han divorciat, igual depenen de la pensió que els hi passa ell, igual sí que li tenen por o vulguis o no tenen fills en comú i ara com que ja no es veuen només pels fills doncs no vol més mal rotllos, llavors hi ha molts motius que les portava a no declarar... i sobretot si havien pogut també no... o per por o bé han pogut separar la situació. Clar, ara, *bueno*, jo ja ho entenc eh, perquè sinó... o sigui, el nivell d'absolucions, clar, era molt alt, però a vegades no és l'únic important també, no? El punt d'anar a més coses, de com estan elles i de com s'ha resolt el conflicte aquest, no?

Meritxell: Llavors, acollir-se a la dispensa de no declarar que implica pel procediment, sobretot en els casos d'agressió sexual en la parella?

E3: Doncs, l'absolució, perquè és això, que com que no n'hi ha altres... perquè mira amb les agressions físiques encara pot ser que si ha passat al carrer tinguis un testimoni que ho ha vist, però en les sexuals el que dèiem, si no hi ha aquestes corroboracions perifèriques objectives i a sobre no tens la declaració d'ella, és una absolució segura.

Meritxell: Ni tan sols per proves iniciaries ni res?

E3: Hauries de tenir les proves aquestes que dèiem, molt clares mèdiques, no? De la resistència en aquell moment, això pot ser sí que et podria ajudar si tinguessis això. Però és que sinó, quines altres proves, no? Quan no tens cap testimoni directe és molt difícil.

Meritxell: *Vale*, i ara per acabar, creus que els criteris de valoració de la víctima en casos d'agressió sexual i de violència de gènere en general s'haurien de modificar per adaptar-se a la victimització secundària i a les particularitats que tenen aquests delictes que són en l'espai privat?

E3: Més que els criteris de valoració jo crec que el que s'hauria de fer és fer més bé les investigacions i les instruccions per tal de poder *recabar* tots els indicis que no depenguin de la dona i no posar-la tant en el focus, tot i que moltes vegades serà bastant inevitable. I després per evitar la revictimització secundària una cosa clau que diu la llei del sí és sí però no ho resol, i *bueno* està clar que no ho resoldrà perquè els jutges ja s'han pronunciat en aquest sentit, és el tema de la prova anticipada o preconstituïda, no? Perquè si es fes com en els menors que declaren instrucció, es grava amb contradicció de totes les parts i allò es visiona a judici i evites que ella vagi peregrinant i

vagi havent de repetir el mateix una vegada i una altra, això a ella li evita molt trauma i la prova la tens. Què passa? Que clar, com més vegades declari per les defenses, més possible d'enganxar-la amb contradiccions perquè al final hi ha coses que no les recordes, no? Però *buena* també vas a la defensa a augmentar el sofriment de la víctima *pues* és revictimitzar. Per tant, al final si es fa amb els menors també es podria fer amb les adultes. Què ha passat amb la llei de sí és sí? Que posa que això es podrà fer, però no ho estableix com a obligació. Com que posa que es podrà fer i fins ara la jurisprudència del Tribunal d'Estrasburg, del Tribunal Europeu de Drets Humans, ha estat molt restrictiva en què la prova vàlida és la prova que es practica el dia del judici i per tant s'ha de reproduir, s'ha obert una mica en permetre la dels menors que durant molts anys no les havia permès tampoc, clar, què els hi fa por als magistrats i magistrades? Que si fan aquesta prova i després es recorre fins a Estrasburg, que els anul·lin tot igualment. Per tant que és el més fàcil? Tornar a fer anar a la dona i que torni a declarar. Potser, a veure que la llei ens ho hagués dit no ens salva d'Estrasburg, però jo crec que d'alguna manera hem de començar el camí com va passar amb els menors, no? Que vam començar el camí fins que al final Estrasburg s'ha adonat que els perjudicis que es causa en els menors d'haver-l'hi d'anar repetint el mateix són molt més greus i la prova la tens i el dret de defensa el tens cobert perquè tens un advocat o advocada en aquella prova interrogant tot el que vol al... al menor o a la dona víctima, no? Per tant jo crec que s'hauria d'anar cap aquí. És la meva opinió perquè és el més clar, no? De revictimitzar, que cada vegada ja s'està intentant que en aquest tema de... de les pericials psicològiques i forenses es faci en unitat perquè no ho hagi d'anar explicant moltes vegades, no? Reduir totes les intervencions que hagi de tenir ella, doncs home, perquè fer-la declarar una altra vegada, no?

Meritxell: *Vale*, moltes gràcies.

7.3.4. Entrevista 4

[Explicació del contingut del treball i signatura del consentiment informat abans d'iniciar la gravació]

Meritxell: *Vale* doncs per començar em podries dir la teva edat i quant de temps portes exercint?

E4: *Vale*. Jo tinc 39 anys i exercint porto més de deu anys. Com a advocada i al SIE porto gairebé un any.

Meritxell: *Vale*. I ara per començar i entrar en matèria, m'agradaria que em diguessis així de forma general, quina és la teva experiència professional amb les agressions sexuals en la parella i quines són les teves impressions al voltant d'aquest delictes?

E4: Bueno jo crec que com tot a nivell penal és el tema de la prova, *vale*? Que a vegades és molt difícil demostrar-ho... si la persona abans no ha anat a un metge forense, val? I.... crec que la dificultat sobretot és amb el tema de la prova i com ehh, com demostrar que no hi ha hagut consentiment. Llavors, ehh, si existeix molta dificultat per aquestes dues qüestions. Mmm, la meva experiència és que jo per exemple... parlo més en el SIE perquè crec que és un àmbit que ho recull tot perquè com treballem molt violència masculista i la violència sexual és un àmbit, no? De la violència... moltes vegades moltes dones quan denunciïn, denunciïn varis delictes, entre ells travessen la violència sexual, però com tot és lo que parlem, és el tema de la prova. També moltes vegades és la consciència de pensar i que la dona pensi que no hi ha hagut consentiment, que moltes vegades el fet de tenir parella d'alguna manera és com que tu mateixa t'ho auto imposes.

Meritxell: Llavors, això que acabes de mencionar, en aquests casos on potser les agressions sexuals es donen més per coaccions o per pressions psicològiques, clar llavors això com es trasllada a l'àmbit jurídic en termes de consentiment? Presenta una problemàtica afegida diguem, el fet de que no sigui tan clar pels operadors jurídic perquè no hi ha hagut violència, no hi hagut intimidació així de manera clara diguem, una resistència, perquè es produeix en l'àmbit de parella i per tant, és una dinàmica diferent?

E4: És que és complicat perquè... és a dir això sempre ho porten els Jutjats de Violència Sobre la Dona i crec que també cal veure's la sensibilitat de cada jutjat i també de com s'interposa la denúncia i quines proves hi ha. Perquè a vegades amb un relat de la dona prou coherent el poden condemnar per una agressió sexual. Però crec que és més en cada cas en concret, no? Em fa cosa donar-te afirmacions categòriques perquè cada cas té les seves problemàtiques i són procediments, la veritat, molt difícils, perquè al final la dona sempre ha de demostrar aquell fet amb les proves. I el tema del consentiment clar *pues, bueno*, ha donat molta problemàtica, no? I molta confusió de cara als jutjats, no? Si hi ha o no hi ha consentiment?

Meritxell: *Vale*. I en quant als tres criteris que estableix la jurisprudència per valorar la declaració a al víctima, consideres que hi ha algun d'aquests tres criteris que sigui particularment difícil de provar?

E4: Mmm, jo crec que difícils no, és que jo crec que la importància és que el jutge els entengui com a tal, perquè moltes vegades els jutges estan en total desconexió amb

la realitat, i... i jo crec que la justícia no és tan objectiva com es diu, perquè els jutges al final són persones i jutgen moltes vegades segons la seva ideologia i això ho hem de tenir present. Per molts avançaments que hi hagi en la llei del sí és sí, si els jutges sempre qüestionen el... la declaració de la dona, si hi ha un mòbil espuri, és a dir la terminologia és aquesta, "del siglo barroco". Llavors si sempre hi hagut un qüestionament és difícil que puguin complir aquests tres criteris com a tals, però que ho compleixen sí.

Meritxell: *Vale*. I en quant als mòbils espuris que acabes de mencionar, quins tens la percepció de que són els principals motius espuris que se solen al·legar?

E4: Sí, jo crec que aquesta ho utilitzen molt, però *bueno* també és cada cas, eh. Jo crec que lo que passa és que hem de tenir clar que si el jutge no ho veu clar que hi ha una prova i que el seu testimoni no és suficient clar no ho condemnarà perquè sap que ell després ho recorrerà. Hi ha una cosa també que també al final a nivell legal sempre prima el dret a la presumpció d'innocència, llavors com que sempre s'ha de mirar aquest principi i també el principi acusatori, no? Del delictes, però sí. *Bueno* per mi, penso que és molt difícil demostrar-ho, perquè al final hem de pensar que passa en un espai íntim, privat... que al final hi ha coses que tu tampoc les pots provar perquè és la teva vida i la justícia moltes vegades està lluny de la realitat i de la problemàtica de les violències.

Meritxell: *Vale*, i en quant a l'existència de contradiccions en la declaració a la víctima tenint en compte que les va fent durant diferents fases del procés, com les sol valorar el tribunal? Diries que sol ser més permissiu o no?

E4: Com? És que no ho he entès perdona.

Meritxell: Que si tendeix a ser més permissiu últimament o no, en quant a les contradiccions de la declaració de la víctima durant les diferents fases del procés.

E4: Doncs no et sé que dir, és a dir perquè... entre que els procediments legals van tan lents, no sé com estan aplicant... és a dir no sé com estan aplicant ara per ara en la llei del sí és sí. També crec que això afectarà, però clar també hi ha d'haver un... com un coneixement per part dels jutjats i jurisprudència que es faci després del Tribunal Suprem, de com s'interpreten, no? Serà molt important després com es parli de... com s'interpreta el consentiment, perquè la Llei Catalana de Violència Masclista parla molt més del consentiment i ho pot... no donar més claredat que la Llei del sí és sí.

Meritxell: *Vale*. I en vistes d'això que estàs dient, consideres que el judici oral és un espai hostil per la dona?

E4: *Bueno* jo crec que el procediment penal és hostil per la dona pels dos cantons, no només el judici oral, perquè si penses que al final la dona ha de declarar tres vegades el mateix: els mossos d'esquadra, la declaració després al jutjat, si no va al jutjat d'instrucció o al jutjat de violència, no? Si demana una ordre de protecció ha de fer una compareixença a les 72 hores i després al llarg del temps quan es faci el procediment de judici ràpid o procediment abreujat quan hi ha varis delictes, no? Que al final és un procediment molt més llarg, no és un judici ràpid que s'ha celebrar amb celeritat, és que poden trigar dos o tres anys, llavors al final és un procés molt desgastant. I has de sostenir tu en el temps en situacions que moltes vegades no vols recordar, llavors no és un tràmit molt reparador la veritat, per la dona. Clar que és hostil, perquè al final també es parla en un llenguatge que elles no... és a dir que la gent normal no parla... els termes jurídics, tu i jo ho sabem perquè hem estudiat això i d'alguna manera ens agrada entendre aquets llenguatge, però a la gent en general no els interessa. I no hi ha molta cura tampoc des dels jutjats, saps? No és un espai de cura. Està molt bé que hi ha l'oficina d'atenció a la víctima, que jo crec que això és lo millor a l'hora de poder fer un acompanyament en tots aquest processos de declaracions i de judicis, això està molt bé i crec que és bastant important per les dones que es sentin acompanyades perquè des dels operadors jurídics no ho fan. És a dir, els funcionaris prenen declaració, el jutge escolta la declaració i si hi ha fiscal també, però no intervenen amb una intenció d'escoltar-la i d'acompanyar-la. Ells van per observar si hi ha hagut delicte o no, i valorar-ho. Llavors clar, per sort l'oficina d'atenció a la víctima.

Meritxell: *Vale*, i tens la percepció de que el número de sobreseïments és alt en els casos d'agressions sexuals en la parella? Perquè clar evidentment no hi ha dades segregades diguem, tant de sobreseïments per violència de gènere però a més a més dins d'agressions sexuals, delictes contra la llibertat sexual en general?

E4: És que jo crec que hi ha molts sobreseïments en general. Sobre aquest fet potser sí perquè si hi ha manca de proves, si no es pot demostrar l'agressió ho sobreseuran. Però això passa tant en els abusos de la parella com els abusos infantils perquè el tema dels abusos, ehh, és un tema molt tabú i en els jutjats o tenen proves molt clares o ells arxiven.

Meritxell: I en quant a proves clares a què et refereixes? A informes mèdics?

E4: Clar, exploracions mèdiques que ho acreditin, però hi ha també determinats espais que tampoc ho acreditin, no? Com les queixes que té l'hospital de Sant Joan de Déu. Llavors és un tabú en aquesta societat els abusos sexuals, tant infantils com a nivell de parella. Perquè això, és un tema tan privat de l'àmbit familiar, es considera, no? Que

ningú vol intervenir. I al final sempre es qüestiona el relat tant de la dona com la del fill, perquè al final pensen que la dona està manipulant el fill. Llavors és un tema molt complexa que intervenen molts factors i també la ideologia i la societat masclista també contribueix una mica, no? A que també es continui perpetrant, aquesta violència.

Meritxell: I a l'hora de provar-ho, les pericials psicològiques que no només vegin, diguem que hi ha un estrès posttraumàtic, per exemple, sinó que la víctima és creïble o no, si tendeix a dir la veritat o no, creus que el tribunal les valora positivament o sol ser més reticent a acceptar-les com a prova?

E4: No, sí que les accepta, les pericials. Però jo crec que també sempre hem de distingir si és una pericial pública o privada. Crec que les privades els jutjats sempre les miren amb una mica més de reticència, ja sigui dels jutjats o d'un servei públic com el... no? A veure el SIE no fem pericial però podem fer informes sobre la situació de la dona, no? A nivell psicològic. Llavors, crec que des d'un servei públic els jutjats ho veuen d'una altra manera que si és privat. Sempre i així ho accepten, una altra cosa és que li donin més o menys pes.

Meritxell: *Vale*, i a l'hora d'obtenir una sentència condemnatòria notes que hi ha diferències entre si es tracta d'una agressió sexual en un context de violència de gènere, és a dir *pues* que tenim maltractament habitual, lesions, amenaces, etc. i també una agressió sexual o si és un cas aïllat on només es denuncia agressió sexual en l'àmbit de la parella?

E4: *Pues* no sé que dir-te eh, la veritat. Perquè crec que depèn de cada cas en concret i com penses el tema de la prova, si es pot acreditar cada delictes. Si els pots acreditar, ja sigui amb missatges, no? D'una amenaça o amb una pericial *pues* el condemnaran. Lo que passa és que el tema de les agressions *pues* és lo que passa que a vegades és difícil obtenir una prova, però si la tens clar que l'han de condemnar perquè al final és lo que prima, que tu puguis demostrar aquest fet.

Meritxell: *Vale*. I en quant a les agressions sexuals continuades i les aïllades?

E4: Sí, lo que passa és que... clar tot ha de quedar ben recollit en la denúncia i moltes vegades en les denúncies no es recull tot, i tu després no pots introduir més proves, ai més fets. Clar lo que... jo veig és la dificultat de poder demostrar-ho.

Meritxell: De poder diguem individualitzar cadascun dels fets?

E4: Sí. Sí i que els entenguin com a tal, no? Que és un delictes continuat.

Meritxell: *Vale*, hi ha algunes autores que consideren que el concepte de dèbit conjugal encara que segons el tribunal suprem no existeix aquesta prestació sexual en la parella, és una creença que encara segueix influint tant als judicis com en l'imaginari del consentiment que té la pròpia víctima, o dins de l'àmbit de la parella. Segons la teva experiència això seria així?

E4: Quin concepte? És que no ho he entès al principi.

Meritxell: El concepte de dèbit conjugal, segons el qual l'home té dret al cos de la dona i la dona té l'obligació de sotmetre's al seu desig sexual.

E4: Jo això no ho he vist, eh. Bueno, jo a nivell judicial no he vist cap sentència que parli d'això. Perquè hi ha jurisprudència que parla d'això?

Meritxell: Fins el 2019, hi ha gent que, *bueno* que al·legues un error de prohibició, no? perquè ets l'home i pensaves que la teva parella se sotmeti al teu desig sexual és normal i acceptat en la relació, per tant. O sigui sí que hi ha sentències del tribunal suprem dient no existeix dret a la prestació sexual.

E4: Ja, ja *bueno*, així està el masclisme avui en dia.

Meritxell: I ara canviant una mica de tema, en la teva experiència és freqüent que les dones s'acullin a la dispensa de l'obligació de declarar? Sé que ara des del 2020 s'ha eliminat bastant en els casos de violència de gènere, però tenint en compte abans?

E4: Sí, sí que m'he trobat. Jo també els assessoro una mica que significa això, no? I que sàpiguen quina és la repercussió. Perquè moltes vegades diuen "tiene usted el derecho a no declarar" llavors es queden igual, llavors jo sempre assessoro lo que vol dir, no? *Pues* si tu no declares a ell l'absoldran, tindrà una sentència absolutòria, tu no tindràs protecció, no? Perquè moltes vegades són dones que tenen una ordre de protecció mentre esperen el judici, llavors clar, si no hi ha res es perdrà l'ordre de protecció. Llavors jo els hi explico, que elles han de valorar totes aquestes circumstàncies.

Meritxell: I llavors això quines conseqüències sol tenir pel procediment penal, sempre sol ser absolució o a vegades per proves iniciaries?

E4: Si hi ha altres proves com sigui algun testimoni, crec que si hi ha testimonis hi haurà condemna, però si no hi ha cap testimoni i és un afer privat a ell l'absoldran perquè és que no hi ha prova. I si no hi ha cap parte de lesions *pues* tampoc.

Meritxell: *Vale*. I tenint en compte que treballes en un SIE i per tant tens com una experiència més... *Bueno*, una idea més perifèrica del procés, com afecta el fet de declarar o no en el procés de recuperació de la dona?

E4: *Pues*... és un mal rotllo, perquè al final són dones que volen sortir d'aquesta situació, no? I de la violència i al final han de tornar a revivre la violència i... no, al final totes diuen "tengo ganas de que se acabe ya, que pase ya", no és un espai bonic. No, no ajuda però *bueno*, està bé perquè al final des dels serveis com també del SIE o des de l'oficina d'atenció a la víctima s'intenta donar un acompanyament, no? En aquests moments. Jo com a jurista *pues* intento prepara els judicis una mica, *pues* que estiguin tranquil·les, que pensin què volen declarar, lo típic, no? *Pues* no el critiquis, no? Perquè al final, no és que vegin que hi ha un conflicte, sinó que hi ha una situació de violència cap a tu i cap als teus fills.

Meritxell: *Vale*. I ja per anar acabant, consideres que els tres criteris de valoració de la víctima s'haurien de canviar en l'actualitat per adaptar-se a les peculiaritats que té aquest delictes i per evitar la victimització secundària?

E4: Jo crec que sí.

Meritxell: I quins canvis creus que s'haurien de fer?

E4: No t'ho sé dir, però jo crec que estan molt allunyats de la realitat, no? I de lo que implica la violència i lo que és denunciar una persona amb la que has tingut una relació de parella. És que intervenen molts factors, no... personals, emocionals, econòmics... sí i al final tot recau en la dona i és lo que tu dius, que al final hi ha una victimització cap a ella i... i per què no has denunciat abans, i *bueno*, que no és un espai reparador ni bonic, a nivell judicial, no? Per molt que en altres àmbits es vulgui donar un espai de recuperació, jo crec que els jutjats són un espai difícil, no? Perquè les dones puguin sentir-se escoltades, i jo crec que al final una lo que vol és que la escoltin. *Vale* sí, estàs en un jutjat i se suposa que han de jutjar la situació, però és que moltes vegades les jutgen a elles, no jutgen a ell. Perquè elles sempre s'han de justificar perquè han fet les coses, que al final hi ha una mirada molt masculista. Que hi ha jutges amb més sensibilitat, no dic que no, però la majoria no és així i la gent també ho demostra perquè al final... la gent sempre diu "s'haurà de donar formació a la llei de violència masculista, ha de donar formació als operadors jurídics" Per què diu això? Perquè és que al final és algo que no passa. *Bueno*, no sé, que... crec que és un espai molt difícil per les dones, la veritat.

Meritxell: *Vale*, doncs moltes gràcies.

7.3.5. Entrevista 5

[Explicació del contingut del treball i signatura del consentiment informat abans d'iniciar la gravació]

Meritxell: Llavors, abans de tot m'agradaria que em diguessis quina és la teva edat i quants anys portes exercint?

E5: *Vale*, la meva edat 54 i... i la meva feina és una mica peculiar. És a dir t'explico, jo en el primer... jo em vaig llicenciar al 93 i em vaig col·legiar i allà vaig començar a exercir de forma privada i vaig exercir de forma privada del 93 fins el 2004, val? Després per temes personals vaig deixar d'exercir fins el 2009, val? I el 2009 com em vaig tornar a incorporar em va sortir la possibilitat de passar-me a la part pública i vaig estar... vaig deixar de ser advocada en l'exercici personal d'advocacia i vaig passar a ser jutge substitut. Des del 2009 al 2013, val? I el 2013 també per motius personals que no venen al cas, ehh, vaig renunciar a seguir i llavors vaig passar una plaça de... que és on segueixo, és a dir fa més de 10 anys que estic en un Servei d'Intervenció Especialitzada en violència de gènere de la Generalitat. Llavors, exercir directament com a advocada... *bueno* és el meu currículum, és a dir jo actualment no exerceixo directament com a advocada. El que faig és que intervinc com a jurista a un servei especialitzat en violència atenent a dones i fills i filles víctimes de violència, i això també vol dir amb... noies, dones, nens i nenes víctimes també de delictes de llibertat sexual. Però no porto de forma directa casos als jutjats però veig molts casos i acompanyem a moltes dones i noies i adolescents en temes de violència sexual.

Meritxell: *Vale*. Doncs per començar a entrar una mica en matèria, m'agradaria que em diguessis quina és la teva experiència professional o quines són les teves impressions en general en relació a les agressions sexuals en la parella?

E5: En quin sentit? Perquè la pregunta és tan àmplia que...

Meritxell: Quan penses en aquest tema que és el que et ve al cap? Així en general, sense concretar.

E5: Ehh, *bueno*, centrat en el que crec que t'interessa, mmm, hi ha molta feina de tot plegat. Mira aquest mateix matí parlava amb una tècnica de l'hospital clínic en quant a per exemple, el protocol que es fa a les noies que acaben de patir una agressió sexual i que ehh, *bueno*, són... tenen almenys al cap el fet de dir he d'anar al clínic com a centre especialitzat o centre de... per fer el protocol. Doncs ja són per una primera barrera que encara que jurídicament, no? Tenim els temps de prescripcions dels delictes, etc etc, i

nosaltres com a SIE també treballem no sol la part pura dels tempos jurídics sinó dels temps emocionals de les dones en què han d'estar preparades per afrontar el procés penal, doncs a les que el protocol del clínic les porta a terme, és a dir el forense sols va al clínic si en aquell precís moment la noia diu que vol denunciar. Si la noia diu o dubta que va a denunciar, doncs... no s'acaba de fer el protocol. És a dir el forense no anirà, què vol dir això? Que si després, ehh, ella comença una intervenció psicoemocional i al cap d'un petit temps que està dins del seu període que el delicte no ha prescrit que estem, no? I la noia està començant a pensar en el tema i al cap d'un temps que a més moltes d'elles tenen ehh, tema posttraumàtic i comencen a fer *pues*, amb un SIE per exemple, recuperació o comencen... la recuperació pot durar molts anys o inclús no recuperar-se mai, no? Però comencen a visualitzar que sí que allò que van patir ho volen portar a terme o ho volen denunciar i tornen... comencen la recuperació a nivell de referent, de psicòleg de tal i comencen a fer la tasca. I al final tornen a demanar hora amb la jurista no per dir escolta li vull donar dos voltes a allò què em vas explicar i que era molt complicat i no sé ni de què em vas parlar, es troben que la prova, mmm la meitat ja no hi és. És a dir, sí van al clínic però tindran un informe mèdic a l'ús, se li seguiran fent les analítiques, però allà com no ha passat el forense, ehh, allò no és exactament el mateix que un protocol ben fet de... d'una noia que... és a dir que ja començarem amb problemes de prova des del minut 1. Altres problemes per exemple, en... en casos de... per exemple, una violació on s'ha agafat l'ADN dels presumptes agressors. I aquests ADN es guarden en llocs x que es deu guardar aquest ADN. Doncs... clar en primer moment la noia, mmm, ha fet la denúncia, o no l'ha fet però ha hagut... *Bueno*, per exemple, eh? Un cas: una noia que surt a una discoteca i *pues* lo típic que... havia consumit i se li apropen dos nois vine que t'ajudem, no sé que, al final acaba dins d'un cotxe, al final acaba agredida sexualment i per sort els detenen in situ, els hi fan les proves d'ADN, a més un d'ells portava les calces d'ella dins del pantaló, amb la qual cosa, *bueno* està una mica el tema lligat, però la noia es bloqueja moltíssim, amb la qual cosa li costa molt, encara que els han detingut allà, ehh, pues seguir endavant, declarar o no declarar... Allà tenen unes proves d'ADN d'aquests nois i ella com està en bloqueig doncs no sap si tirar endavant si declarar... Està en aquesta tessitura molt col·lapsada, perquè és això és un estrès posttraumàtic impressionant que s'han de respectar una mica els tempos de les persones perquè són processos penals molt complexos. Doncs, *pues* perquè vam intervenir nosaltres, sinó aquestes proves d'ADN s'haguessin destruït. Perquè truquen al jutjat i li diu a la jutge escolti és que no caben, ja tenim tantes proves d'ADN aquí al magatzem que no ens caben. I llavors o aquesta noia segueix amb el tema, però és que no havia passat ni un any, eh. O... o això ens ho *carguem*. Llavors la jutge la requereix vine a declarar ja que això no ho aguantem més, *bueno* doncs

coordinació amb el jutge i dir escolti compte amb això. És a dir, vostè no està respectant els tempos emocionals d'una noia, està dins del plaç totalment i aquestes proves les ha de garantir, no pot carregar-se-les. Ehh, *pues* perquè ho vam parlar amb la jutge, i *bueno*, excepcionalment ho intentaré garantir... doncs que posin més mitjans, posin més magatzems d'aquests d'ADN, no? Si s'ha creat una nova tècnica per sort, no? Pues garanteix de la forma... evidentment tampoc és responsabilitat de la jutge això, eh? Vull dir també la estan pressionant per aquí, però *bueno, pues* que es facin més magatzems d'aquets d'ADN que s'hagi de fer com sigui. Però clar aquest tipus de pressions l'únic que fan és que les víctimes se sentin pressionades i al final, ehh, elles mateixes manifesten que ja no saben si són víctimes o són tractades com que les culpables d'allò són elles, no? La violència aquesta que parlem institucional o victimització secundària que pateixen, ehh, en comptes de respectar els tempos, però això perjudica molt amb la prova del procediment, perquè és que totes aquestes coses, si des del minut 1 no es garanteix tot plegat, i més amb qüestions d'aquestes que hi ha qüestions tècniques claríssimes, després et vas quedant amb que els mitjans de prova es van diluint, i al final és el que tu deies, acabes amb la declaració d'una part i la declaració de l'altra, amb la garantia totalment constitucional que ha de ser així no? Davant del dubte presumpció d'innocència d'in dubio pro reo això lamentablement, *bueno* lamentablement per la víctima, eh? Vull dir clar, emmm, porta moltíssimes absolucions, que òbviament jo també entenc que són delictes amb una càrrega penològica molt alta, i que s'ha de garantir que ningú surti condemnat sense totes les proves, però també s'ha de garantir que les proves estiguin ben guardades durant tot el procediment, i s'ha de garantir que la víctima pugui tenir els seus temps i no estar pressionada en el procediment.

Meritxell: Aquí estàs parlant de casos en què la denúncia és, diguem, immediata, no? Immediatament després de l'agressió sexual, però a vegades en la parella, és habitual que denunciï mesos després o anys després, fins i tot quan s'ha trencat la relació sentimental, llavors en aquests casos la prova sol ser nul·la... llavors en aquests casos, què passaria? Que acabaria sent la declaració única de la víctima, no?

E5: O... clar en els casos de parella, emm, la dona normalment és el que dius eh, es dona compte molt després. És a dir quan comença a fer el procés de recuperació de violència és quan es comença a donar compte, ui allò que vaig viure va ser violència, no? Potser ha saltat a l'últim cas, no? Que ha fet saltar que es trenqui la relació. Però tires del fil d'aquell últim cas i comença a sortir que en els anys han anat passant episodis, alguns dels quals va denunciar però després va retirar la denúncia. I allò ha va quedar sobreseït perquè ella es va acollir a la dispensa a no declarar, no? Abans de la sentència del Suprem i allò no va arribar a res, o inclús ni ho va denunciar. Llavors clar,

és explicar-li que també cal preparar una possible denúncia de violència continuada i sempre lis diem eh llibreteta, intentar recordar aquells fets, què passava, si era estiu si era hivern, com anaves vestida, si hi havia testimonis que tu immediatament després d'allò que et va passar si li va explicar a una amiga o li vas enviar un missatge per Whatsapp, no? Testimonis de referència, *bueno*, anar intentant fer foto, però a més aquestes noies si han patit... Això t'ho diria millor una psicòloga, eh? Tenen moltes llacunes i és quan comencen a fer teràpia que lis comencen a aparèixer flashbacks, però a més són flashbacks no ordenats, moltíssimes vegades se lis apareixen... i també això, les psicòlogues ho diuen súper bé, hi ha una psicòloga que a mi m'encanta que es diu de cognom Mitxiola, que diu que l'estat d'alerta fa que una part del cervell ehh, com si se t'esborrés, no? Es dispara l'amígdala però la part racional del cervell desapareix. Això que... que s'ha d'entendre a nivell judicial, no? Quan... lo que vol un jutge és el relat cronològic de a quina hora va ser, què feia vostè? Això és impossible que una dona que... una persona que ha patit un episodi traumàtic sigui capaç de fer-ho. I això clar per un jutge, li treu de mare, on? Perquè no ho necessita com per poder encaixar la prova, però és que li estàs demanant alguna cosa que pel que ha patit una situació com aquesta no serà capaç, perquè el cervell en aquell moment d'estrès total, mmm, això, hi ha una part racional que queda i borra. I la forma en què tu ordenes el teu arxiu cerebral, ehh, comença a ser totalment diferent o ho esborres com per supervivència, o quan et tornen són flashbacks totalment desordenats. Llavors demanar això és d'una crueltat extrema, perquè no ho aconseguiràs, o ho aconseguiràs molt a la llarga, vull dir són dones que ho recorden molt a la llarga. Llavors lo que intentem és quan volem... que denunciïn la violència continuada en el temps en molts anys, és això, intentar que recordin. Jo recordo que una noia joveneta que havia estat agredida pel seu pare, doncs ella recordava molt un pijama de no sé quina cantant. *Bueno*, que portava aquell pijama era de pantaló curt, *bueno* doncs ja tenim que és estiu. I recordava els llençols que eren de la Hannah Montana, ara me'n recordo. I poc a poc anar lligant cosetes, i la veracitat d'aquestes coses va servir perquè el jutge el condemnés, eh? És a dir, eren coses que deia això és propi de que una nena que ara té 19-20 anys recorda una nena de 9, és normal que la seva associació de pensament vagi al pijama que portava, als seus llençols i després al que va passar concretament, no? Però és una mica com un flash, una foto, no pot explicar de forma coherent ni seguida ni... I quan és violència de gènere no pròpiament agressions sexuals, clar se'n recorden jo que sé *pues... pues* un dia una bufetada, un altre dia no sé que... o aquell dia anàvem a sopar i va passar això. Però quina hora era? Quin dia era? Això es impossible, perquè a més si és violència continuada, pues jo recordo... A vegades sí que va associat alguna data de... era l'aniversari de tal, però és complicat. Llavors és veure si hi ha testimonis, mmm, si

recorden i si després volen testificar que aquesta és una altra... ehh, és així clar, és complicat.

Meritxell: I en quant als tres criteris que estableix la jurisprudència per valorar la declaració de la víctima quan aquesta és l'única prova, consideres que algun d'aquests tres criteris que és particularment difícil de provar? O de complir? Sobretot tenint en compte que també has estat jutgessa en el passat.

E5: *Bueno*, a veure els tres criteris els hauríem de repassar les dues eh. Jo crec que al que suposa que et deus referir és a la coherència de les declaracions, no? Entre la... que això sí que normalment es compleix, val? Mmm, és raro eh, que ho canviïn. I a més també no siguem tampoc innocents, òbviament que ara des del minut 1 tenen l'advocat i el primer que fan és fer-li repassar les declaracions. Però aquí també hi ha el tema que a vegades elles diuen ostres aquí m'he oblidat coses, no vaig acabar de dir-ho... s'agobien molt per si ara em confondré de forma... de com ho vaig declarar i si ara canvio... si el testimoni ho manifesta més o menys igual, *bueno* aquí també... sobretot per fets no passats eh, fets actuals. Tu pensa en el moment i sobretot en temes de violència eh, en el moment que van a comissària a denunciar, que és un moment en què ja no puc més i denuncio o passa alguna cosa greu i ve la policia i denuncio, és que a vegades ha passat en molt poca estona... en molt poques hores, no? Denuncia, sol·licitud d'ordre de protecció, compareixença, ordre de protecció, van a declarar al jutjat... s'hi passen hores allà, si lis donen l'ordre de protecció o no, i allò comporta que si lis concedeixen... ell surt del domicili i tal, en 48/72 hores la vida se lis ha canviat totalment, a part del que els hagi pogut passar a elles, eh. I això.. que arriben amb dos o tres papers, si arriben amb els paper que això ja és, *bueno*... que és la denúncia policial, auto de OP, no? I poca cosa més, que gairebé sempre no saben ni què és, i explica-lis, ni se'n recorden ben bé què ha passat amb tot això i amb... i amb... i lis has de reconstruir de dir, ehh, vostè va declarar a comissària, allà estava el seu advocat, després ha tornat a declarar al jutjat, sen' recorda? Què és, i estava no sé que... vull dir, la sensació de la dona del que ha estat vivint és de xoc total, com quan tu tens un xoc i t'han anat portant d'una banda a l'altra i has anat fent, però... un cop mirant enrere gairebé ni saben, no? I és després quan baixa tota aquesta mena de... d'estrès absolut, que diuen ah sí *vale*, ah ara entenc que era això, no? Però s'han anat portant que la meitat de la declaració... evidentment si no li ha llegit l'advocat amb una mica de calma aquella declaració que ha fet, mmm, l'ha signat però no l'ha llegit com hauria de ser, i aquesta és la realitat. Llavors, els criteris que comentaves...

Meritxell: *Bueno* després d'aquest que has estat parlant estava l'absència d'incredibilitat subjectiva, que són els mòbils espurios.

E5: *Los motivos espurios*, que aquest, ehh, aquest ens posa bastant malalt, emmm, a veure, creure que una dona és capaç de denunciar per aconseguir el... el tema de l'ús de *vivenda*, la guarda dels *crios*, tal tal tal, sol veure el Consejo General del Poder Judicial el tal per cent de denúncies, ja no et dic falses, eh? Que és el 0'0 no sé que... Els *motivos espurios* a mi em genera... no sé que em genera. Que ho diguin aquí i no es parli gairebé mai en un robatori. *Bueno*, alguna vegada ho sents, no? Ostres mira, ha denunciat per voler cobrar l'assegurança, però a nivell de tele, doncs no surt.. que les denúncies falses de la gent de *robos* de cases ni de bolsos, no? Amb aquest tema, és que és com, cada cop que es parla de violència de gènere, és com el... el pretema és: però la dona està denunciant perquè realment pateix violència de gènere, o tindrà algun motivo espurio que li ha portat aquí, no? I ja és, com posar aquella... justificar prèviament a denunciar jo, com si fos un... un plat de bon menjar, no? El denunciar que és una violència de gènere. És a dir, pensar que passar tot el que és un procés penal de violència de gènere és quelcom agradable... que moltíssimes vegades nosaltres ha d'estar preparada per poder portar a terme un procés de violència. Estar preparada per sostenir la denúncia davant dels mossos, sostenir el procés penal en un primer moment amb la compareixença d'ordre de protecció. Després, li vindrà si és un judici ràpid doncs directe al judici ràpid, que òbviament no sabràs en quinze dies com hauria de ser, que amb una mica de sort serà a l'any o als sis mesos, però és que si no té aquesta sort, pues si sobren prèvies, doncs la citaran una i una altra vegada, una prova aquí, una altra allà, la citaran, que si ara prova de veracitat, si ara un testimoni diu escolta que m'han citat que tal que qual. És un procés duríssim, a nivell del qüestionament de... ja no els motivos espurios, el qüestionament que t'estan fent, que a més has d'afegir que una víctima de violència de gènere el primer que té ella és la culpa. És a dir, com el síndrome de... com es diu, mmm, aquell dels segrestats, de les persones que estan segrestades?

Meritxell: Estocolmo.

E5: D'Estocolm, exacte. Les... les víctimes de violència a mi sempre em diuen el mateix: és que al final si em pegava era perquè jo feia algo malament, o perquè al final jo m'ho mereixia, no? O el anar per casa i compte nens, no crideu, que arriba ell i... o sigui que algo hem fet que ha generat que això passi. O sigui, aquí el motiu som nosaltres, no? No mogueu el sofà, no crideu, no no sé què. A l final era com un intentar viure a veure què passa, però és que al final, és que facis el que facis passarà. Llavors hi haurà el cicle de violència, la lluna de mel, que després està tot bé, no passa res, t'has portat bé,

però torna a aparèixer, no? I pensar que... *Bueno*, alguna persona hi haurà, alguna dona hi haurà que pugui ser perversa, com en qualsevol cosa de la vida. Però això ho trobo, *vamos* que al SIE no arriben. Jo quan feia d'advocada, abans de la llei espanyola del 2004 de violència de gènere, jo em dedicava a violència de gènere i... i era complexíssim perquè no hi havia cap llei, no? El que ara començarem a veure eh, *bueno* no perquè a nivell estatal no es reformarà esperem, perquè ara que vindran les eleccions generals les generals, esperem que no es toqui res. Clar clar, veiem que a les Balears ja no es parla de violència de gènere, sinó de violència interfamiliar. Comencem per aquí, eh? Les autonomies. Ja veurem què passarà. Home, jo no vull pensar que a nivell estatal arribem a això, però... però el que s'ha avançat, *bueno*... però vull dir això dels motius espurios, i parlàvem de la persistència en les declaracions dels motius espurios, i recorda'm la tercera.

Meritxell: El tercer és versemblança i credibilitat objectiva, que és més les proves objectives, les corroboracions perifèriques...

E5: *Bueno* això és més difícil en aquests casos, el que hem parlat a l'inici, és a dir la... la creença de la seva declaració, doncs *bueno*, jo... el poder judicial hi ha gent, quan jo vaig estar a la part de la judicatura, a veure el coneixement és 150%, de les lleis i de... de coneixement tècnic, emm, jo crec que el poder judicial és boníssim, a nivell de coneixement tècnic. Jo tot el personal que vaig conèixer, fiscals i jutges eren excepcionals, i clar jo et parlo de jutjats d'instrucció, jutjats mixtes, *vale*? Del primer ram de baix, gent absolutament preparada, súper potent i... i mira dona la casualitat que algun d'ells ara ja estan a l'Audiència o a tribunals del jurat, no? I ho veies, és que els veies que dius apunten maneres i va ser una escola... d'aprendre d'ells impressionant. Però, això no treu que el tema... i és que a més ells ho tenen com un punt al seu favor, eh, pensa que els jutges i els fiscals la majoria d'ells són gent que és lo millor amb les facultats, i que han sortit de la facultat i s'han posat a estudiar oposicions, amb la qual cosa no han trepitjat el carrer és diferent de... d'un jutge que arribi per quart torn per exemple, que ha sigut advocat durant 10-15 anys i després arriba per quart torn, que ha conegut moltíssims casos de carrer, que ha trepitjat carrer, que ha conegut... no? L'opositor ha anat de la facultat a estudiar vuit hores a casa, a preparar-se oposicions, a relacionar-se únicament amb opositors, de fiscals, de jutges, de notaris, de registradors... I anar a cantar la seva oposició un cop a la setmana, relacionar-se amb els moments d'oci amb els mateixos companys, i quan aproven seguir relacionant-se amb els mateixos companys. Arriben al jutjat, i amb qui es relacionen? Amb els mateixos companys. Jo em vaig trobar que a l'inici, emmm, clar al ser substituït eres com una altra categoria i et miraven diferent, vaig ser ultra ben rebuda, sí sí però primer era jo... o sigui

un classisme important, eh? Però vaig ser súper ben rebuda i em van acollir molt bé i va ser una cosa excepcional, però no era normal, eh? Normalment els substituïts era allò com... que és normal, òbviament ells han fet tot un camí, però al que em refereixo és, quin contacte han tingut amb la gent de peu? Cap, zero. No tenen empatia, però és que ells ho veuen algo positiu. Ells creuen que aplicar les lleis sense deixar-se influir per el tema humà, és a dir ells han d'agafar el cas, valorar la prova i aplicar la llei. I jo crec que en això s'equivoquen, perquè evidentment, eh? A mi m'encanta i *disfruto*, m'encanta llegir jurisprudència i estar allà hores, però, emmm, cal contactar amb la part humana dels temes, i sobretot clar, tu pots fer mercantil o pots fer laboral, *bueno* laboral no, mercantil o si vols civil amb un tema de arres, o de *contratos* o de tal, amb això les persones que estiguin darrere, mmm *bueno* evidentment que sortiran perjudicades, però el cas d'anar a estudiar és si el contacte és perfecte i si es compleixen els requisits. Però en temes de violència de gènere, temes de violència sexual, ho sento, mmm, a més les lleis en aquests casos no són tan complexes, ehh, vull dir ni el procediment ni... sinó que la complexitat està en una mica més de... hi ha un *plus* que passa de... lo jurídicament perfecte. Hi ha un *plus* en veure algo més, i si això passa per agafar un equip tècnic, no? Que ara està l'equip d'assessorament tècnic penal i poder veure les seqüeles, la part psicològica d'aquella noia. Si abans ja tenia aquell mateix perfil, o aquell perfil ha canviat, doncs valorar el per què. Tot això... i si cal unitats, *bueno* que hauria d'estar molt en marxa i molt bé la unitat de valoració forense integral, perquè no s'està utilitzant, en teoria està en marxa però s'utilitza molt poc. Que les seqüeles no sols siguin valorades les físiques que pugui patir una noia a nivell d'una agressió sexual, sinó mira tot lo que ha generat, no? *Pues* això, si el jutge diu no és que jo no soc psicòleg, òbviament no ets psicòleg, però quan jutges aquest tipus de casos, si tu dius jo soc un perfecte jutge no tinc perquè conèixer tot això, però és que dota't dels mitjans necessaris, de l'EAP i de qui sigui, vull dir tu com a jutge pots demanar, *pues* necessito el que sigui, no? Però crec que és fonamental com per jutjar aquest tipus de casos.

Meritxell: Llavors les pericials psicològiques que acabes de parlar-ne ara, tant les que són de l'equip tècnic com les privades, en quina mesura són útils per corroborar la credibilitat del testimoni de la víctima?

E5: Jo crec que ho són, el que passa que alhora, emm, també en això em contradiré, eh. Jo l'EAP crec que no s'ha d'utilitzar per la credibilitat de la víctima, s'ha d'utilitzar per valorar l'afectació de la víctima. Perquè... la credibilitat de la víctima, mmm, el fet de posar en dubte a la víctima, crec que... és que és complexa. Amb un menor d'edat possiblement sí que es pugui fer, no? I es fa el test de credibilitat, per si és fantasiós per si... no? I ho fa l'EAP i sobretot en abusos sexuals, que no hagi pogut veure una peli i

estigui *fantasejant* si això és veritat o no és veritat? Però jo crec que amb els majors d'edat això és gairebé un insult a la persona. A nivell de credibilitat, tu pots valorar molt més profundament l'afectació psicològica, i potser en l'afectació psicològica arribaràs a treure molts ítems, i d'aquests ítems un dels quals et pot servir per treure elements de prova... de més coses. Però allò de: EAP prova de credibilitat de la víctima, tal qual així, jo crec que això no hauria de ser.

Meritxell: *Vale*. I en quant a les corroboracions objectives de les agressions sexuals en la parella, quines solen ser les més habituals o quines valora més positivament el tribunal?

E5: *Bueno* la declaració de les parts. Tot lo que hi hagin proves mèdiques, *bueno* els protocols i fora d'això... testimonis de referència, el cos policial té molt pes, de com hagi... si acut de forma immediata i quin és el context on s'ha trobat la situació, el cos policial té molt pes. Emm, jo diria que aquestes són les que tenen més pes, i després ens hem trobat amb interrogatoris absolutament, *bueno*... això ja depèn de cada tribunal...

Meritxell: I en els casos on no hi ha corroboracions objectives però si es compleixen els altres dos requisits han de tenir, o sigui és a dir és persistent la declaració i no tenim mòbils espuris, diries que és habitual que pugui recaure en una sentència absolutòria?

E5: Sí, sí. Parlem de condemnes, delictes molt greus i... i sí, és bastant percentatge. Clar jo no he fet un estudi estadístic, eh, però del que he anat veient, sí. I a més, afegeixo una cosa. Aquí tenen algo que perjudica a les víctimes de violència de gènere, la incoherència amb el seu comportament també, moltes vegades. És a dir, hi ha un vídeo que és molt curtet que és *Subir y bajar* que el pots trobar per Youtube, que el van fer al País Basc, que és una dona que te una ordre de protecció i que torna a posar-se en contacte amb ell, no? I és que aquesta és la realitat de moltíssimes dones, de moltíssimes. És a dir, *l'enganche* emocional que tenen les víctimes de violència amb l'agressor és enorme, és mot gran. Llavors, clar és que no estem parlant de delictes.. és que la meua terminologia és molt "normal". És a dir estem parlant de que la persona a la qual més han estimat t'agredeix, i a més amb dones que normalment si tu veus al SIE, la violència de gènere normalment no passa perquè sí, i em refereixo a la víctima, no em refereixo a l'agressor, *bueno* i a l'agressor potser també eh, també m'agradaria estudiar la part de l'agressor, però la víctima moltíssimes vegades es col·loca en un lloc de dependència absoluta. I es col·loca aquí perquè ja per exemple a la infància, ha tingut una infància difícil, ha sortit de casa buscant algú que la salvi d'una situació difícil, buscar aquell pare que no va tenir, o fugir d'una família que ja la maltractava, saps? O sigui que ja ens col·loquem en una situació de dones que quan fan recuperació al SIE i comencen

a *escarvar* família d'origen i infància, allà surten unes històries enormes, val? Que vinc a dir aquí? Que elles van agafar a l'home salvador, a l'home o als homes, vull dir repetició de model de les víctimes de violència, quantitat de vegades. Llavors, què vol dir això? Que tallar aquesta relació quan era potser omplir un buit anirem que tenien, encara que els estiguin *matxacant* lis costa la vida. Llavors l'ordre de protecció, ehh, *bueno*, si és molt forta l'agressió que han patit potser en un primer moment ho veuran, però potser després, entre quedar-se amb res o tornar a ser agredides, el fet de ser agredides és que algú les veu. És molt bèstia, eh, el que diem. Però entre que t'ignorin totalment o que algú et vegi ehh, sempre que l'agressió.. el *machaque*, almenys algú t'està veient però et *matxaca*. Llavors, això genera un *enganche* emocional que el tallen per l'ordre de protecció, i a vegades ella hi torna, i això vist des de fora per un sistema que no entén tot això del que jo t'estic parlant, i no soc psicòloga però de tant escoltar psicòlogues al final ho acabes entenent. Perquè des de fora diuen: veus? Va tornar amb ell, segur que no li ha fet res. Perquè és que al final la violència de gènere es això, les víctimes de violència és això. Llavors tancarà això és super complexa, molt complexa, si no fan la recuperació. I... i tot plegat fa que sigui molt complexa la violència de gènere, molt. I amb agressions sexuals ja... ja és terrorífic.

Meritxell: *Vale*. I a l'hora d'obtenir una sentència condemnatòria, notes que hi hagi diferències en funció de si es tracta d'agressió sexual, que on també a part de l'agressió sexual també s'ha denunciat per lesions, per coaccions, per amenaces... O si és una agressió sexual individual, o sigui aïllada diguem?

E5: Diferències amb què?

Meritxell: En quant a la condemna. És a dir, que sí que sol ser habitual que quan hi ha una agressió sexual en la parella també hi ha altres tipus de violència perquè solen ser violències múltiples. Però em refereixo a, si a l'hora de tenir aquesta sentència condemnatòria i a l'hora de provar-ho hi ha diferències entre si tenim totes aquestes violències per lesions, per maltractament habitual, més per coaccions, més també l'agressió sexual, o si és l'agressió sexual sola? He trobat algunes sentències on només tenim l'agressió sexual.

E5: Sí. Ehh, això no t'ho sabia ben bé contestar. No tinc prou prova de dir-te... he vist més o menys. Perquè dins del context de parella, mmm, estic pensant eh. Bueno és que... dins del context de parella quan s'arriba, és que quan *escarbes* i et parlen de violència sexual són poques les vegades que no hi ha hagut altres tipus de violències, però acreditar la violència sexual és molt més complexa i moltes de les sentències es queden amb les altres violències sense acabar condemnant per violència sexual.

Meritxell: Això és al que em referia, sí.

E5: Doncs això. És a dir, dins de l'àmbit de la parella, poques vegades s'arriba a veure la... totes. És a dir és molt més fàcil eh, quedar-te amb lesions, coaccions, amenaces, ehh, inclús ara comença la violència digital, que arribar a la sexual, encara que la dona t'acabi verbalitzant que va haver violència sexual. Però arribar a provar aquesta violència sexual és súper difícil. Si et refereixes a aquest històric, no? Clar, amb la llibertat aquesta històrica que et dic, per provar aquesta violència sexual dins de l'àmbit de la parella d'aquesta violència continuada, normalment ehh, no volen anar tant al fons de parlar d'aquesta violència sexual com per poder-la acreditar, provar.... perquè són tants els episodis que normalment es queden ja amb... són poques les que arriben al tema de violència sexual. A no ser, mira, recordo una dona migrada que... que ho vam estar intentant perquè és que... l'han hagut d'operar de la matriu perquè estava feta un nyap. I la mateixa metgessa li va dir escolti, tot bé? Però després quan vam dir home doncs anem per aquí, no? Anem pels serveis mèdics, que anys després t'han hagut d'operar i ja ha captat algo, va ser impossible que fessin un informe mèdic en aquest sentit. I es van donar compte amb les progressions, que l'havien d'operar perquè veien que, *bueno* a nivell explorant matriu i tal, perquè veien que estava.... *Bueno* que ja havia passat algo gros, però després no va haver cap informe mèdic que li donés suport com per poder agafar jo i... i poder-ho aportar. Jo vaig estar parlant amb l'advocat i li vaig dir, escolta, si no la porten de part, oficia l'hospital i que diguin què s'han trobat a la intervenció quirúrgica. No va haver forma, no.

Meritxell: I, segons algunes autores el concepte del deïbit conjugal encara que segons els tribunal suprem no existeixi aquest dret a la prestació sexual en la parella, algunes autores creuen que aquesta creença encara segueix influenciat als jutjats i als propis operadors jurídic. Estaries d'acord amb això?

E5: I tant. Estic d'acord, però no ho verbalitzen. És a dir això és... quelcom que està dins el cap de la gent, no? Però ja és com una vergonya social, suposo, social, expressar-ho. Però... a vegades sents comentaris a sala que et quedes com molt... molt consternada. Que dius mare meva, què està dient el president de sala. Vull dir, coses de... per exemple comentaris amb noies, i que surtin per sort els forenses i que diguin escolti que això no és així. Jo que sé si ja no tenia himen *pues*... vull dir comentaris molt així. I que surtin els forenses i deien escolti, l'himen se li pot trencar fent gimnàstica o anant a cavall, o no sé què, no? És a dir, no la jutgi ara perquè l'han explorat i tenia l'himen trencat. Vull dir, comentaris d'aquests que dius, m'aixeco i me'n vaig de la sala, no? Perquè et fa com dolor... Vergonya aliena, és una situació... clar, aquest home que

està dient això respecte un cas d'una agressió sexual, no? D'un familiar a una cria, i la qüestiona, perquè... el forense ha dit que l'himen no està del tot tal, però que el mateix forense diu escolti que hagi dit jo això no vol dir res, m'entén?. Que jo he fet una exploració però és que aquest himen pues... si aquesta nena va al gimnàs... vull dir que m'entén que no estic dient res. *Pues* aquest home òbviament que segur que creu que la dona en el *lecho* nupcial creu que ha de tenir el seu deure conjugal, clar és que va en la línia.

Meritxell: Llavors vinculat amb aquesta creença, quan es produeixen relacions sexuals per coaccions psicològiques i per pressions on sovint a vegades la víctima quan ho descriu utilitza paraules com "em vaig sentir obligada" o "vaig cedir", això com es trasllada després en l'àmbit jurídic en termes de consentiment? Creus que resulta problemàtic pels jutges, acceptar-ho?

E5: És que això ens ho diuen moltíssimes vegades. Jo no volia jo no volia, però al final mira, per pressionar-me tal, *pues* vaig cedir i s'ha acabat. Clar aquí, a nivell jurídic jo entenc que la majoria de vegades ho entenen com consentit. A no ser que la coacció sigui absolutament, ehh...

Meritxell: Intimidació.

E5: Clar. Coacció com entenen ells, coacció. Però quan la dona et diu, és que intentava evitar-lo de totes formes perquè és que sinó sabia que m'anava a coaccionar que no sé que, que si no accedia a això, és que hi hauria violència d'una altra manera, no?. I al final dius *bueno pues* aguanto el *xaparrón* i ja està i així em deixarà tranquil·la i tal. És a dir no entendre que això és una violència en tota regla, és una agressió sexual, no? Jo crec que actualment això encara no s'està recollint com a tal, no.

Meritxell: *Vale*, i recopilant una mica el que has utilitzat abans de la dispensa en l'obligació a no declarar, encara que ara pràcticament s'hagi eliminat des del 2020, en la teva experiència era freqüent que les dones s'acollissin, o fins i tot encara ara?

E5: 80%. En violència de gènere? Molt molt alt, molt. És a dir quantitat de vegades, i encara ara de temes antics, que ens venien i, però havies denunciat? Sí al 2008, al 2015. Però una denúncia o dues denúncies però després es van fer enrere. Però el percentatge era altíssim, gent, dones que han patit violència, que havien començat i havien retirat, molt molt alt. Perquè? Perquè jo l'estimava, perquè com tiraria endavant econòmicament, perquè és el pare dels meus fills. La primera pregunta gairebé sempre que ens fan és: però si jo el denuncio entrarà a la presó? Perquè jo tampoc vull que entri a la presó. Vull dir aquesta idea dels motivos espurios, és que si veiessin a les dones

dia sí dia també, és al contrari. És, *bueno* ha fet això, jo vull que em deixi en pau, ho denuncio perquè ja no puc més, però jo tampoc li vull enfonsar la vida. Ehh, vull que desaparegui de la meua vida, i sobretot el que valoren és l'ordre d'allunyament. Moltíssimes conformitats i tal, el que li demanen a l'advocat seu de l'acusació és aconseguir-me l'ordre d'allunyament més llarga [riu]. I si fos eterna, vull dir el que volen és que aquell home no es posi en contacte amb elles mai més. T'estic dient, ara em diràs això és contradictori amb el que em deia abans del *enganche* emocional, no? Això ja és amb les dones que han fet ja el procés o dones que tenen moltíssima por. Però quan ja han fet com tot el procés o són casos molt greus o tal... o, això eh, pot ser una dona que ha estat molt enganxada emocionalment però al final ho veu i diu... llavors la condemna, és que són poquíssimes. Jo... el percentatge és... presó ehh, jo ningú sento de dir "que se muera en la cárcel". No, a no ser, *bueno* recordo algunes, no? Que, lis ha amargat la vida o que li tenen molta por perquè són d'aquests que són.. no sé, o molt sanguinaris o ja hi ha un punt de perversió immensa, no? Però lo normal és que no el vull tornar a veure en la vida. I això ehh, i retirar denúncies. I també el tema de... que això ja seria un altre tema eh, el tema de no veure la preservació als fills també en un primer moment les dones.... però *bueno* que "como papá bien eh", ha costat molt en un primer estadi que vegin que si la estan maltractant a ella els fills estan pel mig, això també és un altre tema.

Meritxell: I en cas de que s'acullin a aquesta dispensa que implica pel procediment penal? Implica sempre l'absolució?

E5: Sí, un 80% també. A no ser que hi hagi lesions molt manifestes que són els casos en què el fiscal ho continua. Però sinó SP, sobreseïment provisional, l'únic que pot passar és que si ella després torna a denunciar, per això lis preguntem escolti, i quan va fer aquella denúncia que es va acollir a la dispensa? Porti-me-la i tal... i almenys té referència, intentem rescatar-la i fer referència a aquests casos perquè en molts casos el jutge reobre aquells que van quedar com sobreseïts i serveix... llavors per fer aquesta violència continuada perquè clar és una SP però ha tornat, saps? Llavors va bé també referenciar-ho, indicar-ho, ehh, això està bé. Per això, encara que es tirin enrere és bo que donin el primer pas.

Meritxell: *Vale*. I tens la percepció de que el nombre de sobreseïments i d'absolucions en les agressions sexuals en la parella és elevat?

E5: Agressions sexuals eh?

Meritxell: Sí.

E5: Sí, sí.

Meritxell: *Vale*. Llavors ara ja per acabar, consideres que els criteris de valoració de declaració de la víctima haurien de canviar per adaptar-se a les particularitats que té aquesta delictes i per evitar la revictimització? I quins canvis creus que s'haurien de fer, en aquests criteris?

E5: És que és tot en conjunt el que hem dit, no? És a dir, un respecte des del minut 1 a la víctima, veure la víctima com un tot, no com el que s'ha estat veient fins ara que jo crec que ara la víctima d'una agressió sexual des d'un punt de vista molt... no sé com dir-t'ho, molt de prova física absolutament, no? El protocol de l'agressió física... tinc la prova física, tinc l'ADN, tinc no sé què, no? Evidentment que això és fonamental per un agressió sexual, no? Però agafar la víctima com un tot, la seqüela psicològica i la física, seqüela... tot lo que li ha comportat a la víctima, i com a tal entendre que tot allò que tu hagis de fer amb la víctima durant tot el procediment, tenir cura d'aquesta víctima, el que t'he dit a l'inici no? I va a fer.. si la dona quan acaba de ser agredida té el valor d'anar-se'n a un clínic, ehh, cuida-la. Cuida-la i ja, *pues* mira el forense està de guàrdia, no? *Pues* que vagi a totes les que hi ha, perquè no crec jo que ningú se'n vagi a fer-se el protocol i després tingues cura de que la prova quedi feta amb el forense per si algun dia cal denunciar. Aquell forense treballarà de guàrdia faci un o dos protocols o deu. Segur que cobra més si fa... *bueno* no sé m'és igual, però és la seva feina. Poc a poc va millorant, vull dir el personal dels llocs sap lo mateix que les... les declaracions a les víctimes també s'està poc a poc millorant, abans declaraven 50.000 vegades, ara també s'està intentant fer les proves de formes més curoses, no? Les preconstituïdes en segons quins casos, etc. *Bueno* *pues* tenir la cura, la confrontació visual, si no és del tot necessària *pues* no és del tot necessària, preservar això també. Vull dir l'estatut de la víctima que no sol és per víctimes de violència ni de gènere ni sexual, agafa l'estatut i aplica'l bé i preserva bé a les víctimes. Però llegeix-te'l bé i fes-ho i tingueu-ho en compte vull dir, sé, evidentment eh, vull dir jo poso l'altra banda que evidentment per condemnar s'ha de tenir bé la prova, has de fonamentar-ho bé, i si no no condemnis, i estar a la constitució i està la presumpció d'innocència i està l'in dubio pro reo. Vull dir, que tens les dos coses, però no per tenir la part que he de tenir molt clara la prova i tal, ha de comportar que la víctima ni la vegi i que a més si alguna vegada la veig li dic és que entenguis que no és res personal, eh? Però t'he *d'acribillar* a preguntes fins a la *saciedad* i més perquè ho necessito per al meu procediment, però com si fos algo.... t'estrujo perquè jo he de fer la meva feina i ja està. Home *pues*, explica-li i sigues curós amb allò que fas, perquè a vegades fan uns interrogatoris, vull dir que és com si interroguessin una sabata. *Y como fue, y no sé qué, y dónde tal...* *Vale* sí, però fes-ho d'una forma... i

si no en saps, agafa equips tècnics i que t'ho facin ells, i ja està. I que t'ho gravin i ho veus tu, però vull dir que són persones amb traumes, és que... poc a poc jo suposo que anem fent passos, suposo. Però el que sí que et dic, és que ja sé que el teu treball va molt de la prova i que és molt interessant eh? De treballs així també es pot anar fent passos perquè el tipus de prova i les formes de fer la prova vagin canviant, vull dir d'aquí també es pot, però la cura de les persones és fonamental. I també la sensació de que hi massa absolucions en temes de violència sexual també genera molt *desasosiego*. Tornem de les sales penals com molt... imagina't la víctima, no? Llavors això és lo que et genera el dubte de... i això a mi se'm genera dia sí dia també, quan una dona o una noia perquè cada cop són molt joves, et planteja: però que faig, denuncio o jo denuncio? I aquí és la gran pregunta que... *bueno* primer el que jo li dic és que jo no soc ningú per dir-li això, no? Però que jo li explicaré els pros i els contres del que es trobarà i a està i ella decideix. Però clar quan veus tot el camí que els queda per davant, els anys que els queda per davant i tot plegat, *bua*, és molt costós. I d'altra banda, si al final em diu no denuncio se't queda com un mal cos de dir, a veure, i l'altre? Si realment podia haver estat condemnat, el presumpte agressor, això tampoc és. Clar, a vegades diuen *pues* no denuncio i em faig la reparació psicològica i ja està. Però tampoc et sents bé, no? Perquè dius, home, la justícia també ha de tenir punt reparador. També lis diem eh, no ho col·loquis tot en la justícia, però alguna cosa evidentment que la justícia també ha de ser reparadora.

Meritxell: *Vale*, perfecte. Doncs ja estaria. Moltes gràcies.

7.3.6. Entrevista 6

[Explicació del contingut del treball i signatura del consentiment informat abans d'iniciar la gravació]

Meritxell: Llavors, per començar m'agradaria que em diguessis la teva edat i quants anys portes exercint.

E6: Tinc 30 anys i porto exercint 6.

Meritxell: *Vale*. Per començar a entrar una mica en temàtica, m'agradaria que em diguessis quina és la teva experiència professional en general en les agressions sexuals en la parella? Quines són les teves impressions o què penses quan et dic el tema del meu treball?

E6: Mira jo... *pues* això des de que vaig començar a exercir que em dedico plenament a aquesta matèria, o sigui jo porto només assumptes de violència masclista, des de la part penal i també des de la part civil, de família, no? Perquè molts temes d'aquests *pues*, porten evidentment un divorci, una separació, llavors ehh, això ho portem de manera conjunta. Llavors el... el tema de violència sexual evidentment com està dins de la categoria de violència masclista, encara que dins del sistema judicial no es llegeix així, però dins del concepte més ampli que nosaltres ho entenem sí, i... doncs això, jo porto moltes víctimes de violència sexual. En quant a víctimes de violència sexual sí que porto dones, infants i també homes, que a vegades també hi ha una agressió sobretot més en l'àmbit infantil, i... i llavors això *pues bueno*, aquesta és una mica la meva matèria. En relació a les agressions sexuals en l'àmbit de la parella, doncs m'imagino que per on aniran també les teves conclusions jo crec del... o almenys que surti de l'informe, doncs són episodis que es denuncien poc, no? La meva impressió és que hi ha una xifra molt petita de denúncia en aquest tipus d'agressions. Sobretot, ehh *bueno* evidentment jo crec per lectura de la dependència emocional que hi ha respecte l'agressor que no hi ha en altres casos, perquè moltes vegades és dependència emocional, econòmica, hi ha infants comuns i això fa que impedeixi molt més el tema de la denúncia. També jo crec que hi ha una manca d'identificació d'aquests episodis de violència sexual en l'àmbit de la parella, al final com tenim aquesta concepció de que dins de la parella, *pues* al final el cos de la dona està supeditat sexualment al de l'home, *bueno* jo crec que també hi ha una manca d'identificació que fa que moltes dones per exemple el dia que denuncien la seva parella, expliquen molts episodis de violència física, psicològica etc, i resulta que la violència sexual mai surt, no? Perquè no s'identifica com a tal. I després jo crec que també hi ha una manca de perspectiva en relació a aquests casos en el sistema judicial que fa que també no hi hagi aquesta identificació, ja no només per part de la víctima sinó també per part del sistema, ni des del sistema policial ni des del sistema judicial s'acostumen a introduir aquestes preguntes i jo crec que al final quan una dona està denunciant una violència física o una violència psicològica per part de la seva parella molt probablement hi hagi hagut violència sexual, és difícil entendre que no existeixi. Llavors també per un tema institucional jo crec que tampoc estem arribant a aquestes xifres perquè ni tan sols es pregunta, no? Des dels mossos o des del judici. I ja per últim, a més jo crec que faig un anàlisi de que com... a més a més són penes molt altes, el tema dels delictes contra la llibertat sexual, no? Vull dir que dins del nostre codi, sobretot quan hi ha accés carnal doncs ja estem parlant d'unes penes, doncs hi ha una reticència també a les dones a denunciar perquè és la teva ex-parella, no? I *bueno*, i són penes altes. Inclús jo he vist aquí, i ja per ficar-me una mica amb els jutges, però quan les dones en l'àmbit de la parella han tret el tema de la violència sexual, emm, molts jutges

i jutgesses han fet un advertiment den relació a les penes, i moltes vegades els hi diuen “ostres, usted lo que está diciendo es muy grave eh, piensa que esto está castigado entre penes de prisión... pues de 4 a 12 años, tiene que etsra usted muy segura de que lo que está diciendo es que no hubo consentimiento eh” perquè per aquí normalment les intenten espantar i jo ho he sentit més d’una vegada. Que a més elles no tenen la culpa que el codi penal evidentment tingui penes més altes o més baixes, no? Però he vist moltíssimes vegades aquestes frases per dissuadir-les.

Meritxell: I en quant a la declaració de la víctima i la seva valoració, dels tres criteris que estableix la jurisprudència consideres que hi ha algun dels tres que sigui particularment difícil de provar? O de complir?

E6: En l’àmbit de la parella és complicat el tema dels ánimos espurios, que està dins de.. perdona eh perquè és persistència en la incriminació, credibilitat....

Meritxell: Absència de credibilitat subjectiva, no?

E6: *Vale*. Doncs jo normalment en l’àmbit de la parella el que em trobo més en general és el qüestionament aquest de l’existència de l’ánimo espurio, no? Que no... crec que en violència sexual si no estiguéssim dins de l’àmbit de la parella te’n parlaria potser d’altres, sobretot del tema de la... potser de la persistència i tal, no? I que existeixen contradiccions en la declaració de la víctima. Però en canvi en l’àmbit de la parella no m’hi trobo tant així com l’existència d’ánimos espurios i en general lligat a per exemple, *pues* que tenen menors en comú i que es vol quedar la custòdia, doncs que han tingut una discussió mútua, no? Una *riña* i que és igualitària, que no ha sigut un exercici de violència, per tant jo crec que potser el requisit que més trobo seria aquest. Però et dic una cosa, clar això, en violència sexual en l’àmbit de la parella m’ho trobo molt poc, o sigui diria que si me’n trobo algo seria ánimo espurio, però m’ho trobo molt poc perquè és que no arriba a judici. O sigui entre que es denuncia menys i per tant és evident que hi haurà menys judicis d’aquest tema, perquè es denuncia menys, encara que es denunciï a vegades s’arxiva molt més ràpidament o si no arriben a jutjar-se per aquest tema, ehh, jo tinc poques sentències d’agressions sexuals en l’àmbit de la parella. Ja hi ha una que especialment... tinc un cas que porto lluitant com quatre anys i mig, vull dir és una tortura aquest tema, ehh perquè *bueno* va ser una dona que en l’àmbit de la parella doncs va denunciar varis episodis de violència física i entre ells va denuncia agressions sexuals. El que passa és que al principi anava amb un altre advocat i l’altre advocat *pues* no ho va introduir gaire. Però ella ho va dir a la declaració en fase d’instrucció i... i llavors el jutge de violència, ara quan ho havia de passar ja per jutjat no em volia introduir els episodis de violència sexual, vale? Jo li deia que ho havia de

convertir en sumari i que era l'audiència que havia de jutjar-ho, perquè hi havia episodis de violència sexual. I el jutge de violència em deia que no, vaig anar a l'audiència *bueno* i ho estic lluitant a l'audiència com una boja en recurs i... m'està costant molt, perquè sí que li volen imputar varis delictes de lesions, varis delictes de vexacions, però en canvi introduir les agressions sexuals m'està costant una barbaritat, o sigui que... que hi ha molta reticència eh, per arribar a judici amb això.

Meritxell: És a dir que al llarg del procés es van perdent les agressions sexuals i es manté la resta?

E6: Sí, hi ha un tema.. també pel conjunt de les penes que se li demanen, clar jo el que no entenc i per exemple, posant per exemple aquest cas que et comentava dic a veure, o sigui li estàs donant *verosimilitud*... *bueno* al final no l'estàs jutjant eh encara, no és una condemna evidentment, però m'estàs portant a judici tres delictes de lesions, un delicte de vexacions, un... m'està portant també un delicte de maltractament habitual, que costa bastant també, no? I... i per què no em vols introduir el delicte de violència sexual? És a dir, jo el que no entenc és que si li estàs donant certa credibilitat a la versió de la víctima en el global, per què no m'introdueixes les agressions sexuals, no? O sigui, hi ha com una, emmm, entre la creença de que en el matrimoni tot val, no? En quant als episodis de violència sexual. A més que també hi ha una dificultat de prova, perquè normalment *pues* no tenim lesions, no? Etc, etc. I és com ostres, m'estàs donant la credibilitat en tots els episodis menys en això, no? Llavors jo com a mínim el que estic dient és porta'm-ho a judici, després ja veurem si el condemnem o no, perquè a vegades la prova pues està complicada, no? Però, *bueno pues* porto quatre any i mig amb això.

Meritxell: I en quant a les corroboracions perifèriques i les proves objectives, quines són les més habituals en aquests casos o quines són les que el tribunal valora més positivament?

E6: A veure, testimonis de referència els hi costa molt molt, o sigui testimonis de referència diria que són els més qüestionats. És veritat que va canviant això, o sigui hi ha jutjats que cada cop més el tema dels testimonis de referència ho tenen més present però encara costa, no? Perquè ho veuen molt de part. Ehh, però pues et diria... clar corroboracions perifèriques a veure, el que els hi dona més pes són les pericials mèdiques i psicològiques, o sigui... jo crec que tant les pericials mèdiques com psicològiques el que diuen va a missa i tenen molt de pes a l'hora de condemnar o no, no? O sigui si tens una mala pericial mèdica o una mala pericial psicològiques estàs bastant fotut i... i a veure, clar *bueno* després evidentment si tens.. o sigui al final les corroboracions perifèriques si són dades objectives tipo atestat de mossos que per

exemple s'ha personat el lloc, jo que sé m'invento on era i ha trobat vestigis... per exemple restes biològiques també que es pugin trobar semen, ADN o lo que sigui, tot el que és caràcter objectiu és súper acceptable. O càmeres de seguretat per exemple, si hi haguessin, no? Després testimonis, si són testimonis de referència i a més molt propers a la víctima se'ns complica, no tenen gaire valor, o sigui al final jo diria tot lo que sigui de caràcter objectiu, no?

Meritxell: I les pericials psicològiques de l'equip penal i les privades? Per valorar la credibilitat?

E6: Sí el que et deia, les pericials psicològiques i mèdiques tenen molt de pes, les públiques. Les privades jo penso que no, les privades en general el jutjat no li dona validesa, al final *pues* és un servei privat que probablement *pues* que... ha pagat la víctima i llavors no... en pocs casos es condemna o s'absol perquè hi hagut una pericial privada. És cert, a veure es poden tenir en compte eh, si no tenim cap pericial. El que passa que és veritat que quan parlem d'agressions sexuals les pericials mèdiques i públiques psicològiques existiran, perquè han d'existir, per tant és cert que... les pericials privades a vegades es tenen en compte quan no existeix cap altra dada, no? I es pot valorar una mica la pericial privada, que tingui una mica de valor. Però... però clar en general sí que en agressions sexuals existiran les pericials mèdiques públiques *pues* no. El problema és el contingut de les pericials, el problema aquí ve el contingut, que jo crec que hi ha una manca de perspectiva també en relació a aquests casos de l'àmbit de la parella eh, i de la violència sexual. El mateix que parlàvem abans de per qüestions d'identificar perquè no hi ha una perspectiva de gènere no? El mateix que a vegades sentencien els jutges, també moltes vegades sentencien les pericials mèdiques i públiques, no? I al final sembla com que a més quan es fan aquestes pericials, que a vegades es fan jo que sé passats tres anys de l'episodi, i si no estàs destrossada i desbordada per aquest tema doncs sembla que estiguis bé i... i com que per molt valor, no? Jo l'altre dia vaig tenir un tema, que no era en l'àmbit de la parella, però era una pericial pública. I havia dit, *bueno*, ells incidien que ja estava bé, però també per sort al judici em van dir que estava bé perquè havia estat rebent suport psicològic setmanal i especialitzat en violència sexual, que si no hagués tingut això no estaria bé. Però clar els jutjats a la sentència m'han recollit que "es que está muy bien" i llavors no li donen valor. I precisament no, em van dir que estava bé, però perquè havia estat rebent suport psicològic, no? A vegades sembla que vagi a la contra. O sigui que a vegades també clar, el contingut d'això *pues* depèn.

Meritxell: Llavors quan la denúncia no és immediatament posterior als fets, sinó que es produeix anys després quan ja s'ha trencat la convivència i a relació, com s'adreça la prova? Perquè en aquest cas potser no hi hauria pericials mèdiques, per exemple.

E6: O sigui pericials mèdiques en general no hi ha, tot i que a vegades per les seqüeles psíquiques sí, per acreditar el tema del trauma, de les seqüeles psíquiques, perquè clar la pericial psicològica parla més de la simptomatologia etc, però la mèdica parla més del trauma, del trastorn i tal. Al final és més psiquiàtric, però clar en quant a lesions o possibles vestigis, per exemple *pues* evidentment no tindrem restes. Llavors *bueno*, és veritat que el pas del temps sempre és un inconvenient en aquests casos. Però clar en l'àmbit de la parella, és que les pericials mèdiques en general només és per les lesions psíquiques perquè molt estranyament hi haurà lesions, ehh, o... o *bueno* per exemple pot haver-hi ADN i semen, però això no és un element determinant, perquè clar el que estàs discutint és el consentiment, no estàs discutint si es coneixen o no es coneixien, és a dir al final en aquets casos l'home dirà que és consentit i la dona dirà que no és consentit, però no ens trobem en els casos com per exemple quan és un desconegut, clar si el tio està dient "no, jo ni la conec" però trobem ADN i trobem tal, llavors això et serveix com a prova. Però en les agressions els vestigis en l'àmbit de la parella a vegades no et poden servir de massa.

Meritxell: I en quant a les contradiccions, tenint en compte que la víctima declara moltes vegades durant el procés, són habituals que es produeixin en aquests casos d'agressions sexuals en la parella? I com les valora el tribunal?

E6: A veure és habitual, és habitual perquè... et diria més que en l'àmbit desconegut, perquè... ehh, que la violència sexual en l'àmbit desconegut, també perquè clar primer això, per les connotacions que dèiem de dependència emocional de les víctimes, doncs a vegades ehh, primer van a comissaria i no s'atreveixen a dir tot, no? Potser et diuen "*Bueno* sí, hem tingut alguna relació no consentida, però *bueno* han sigut dos episodis" després van a declarar a nivell judicial i diuen "No mira vaig dir això perquè no m'atrevia, però era més dur, no?" I amb l'ús de la violència per exemple, que no ho havia dit a la policia, no? Clar és veritat que van afegint a vegades elements, que no és tant una contradicció, moltes vegades és una qüestió de matisos, una qüestió d'afegir més... i pel que també et deia, per múltiples raons, per por no ho van voler dir a la policia i ho afegeixen després també per exemple perquè comencem a rebre suport psicològic i comencen a recordar més coses i identificar més coses, no? Llavors clar, totes aquestes contradiccions després estan molt mal vistes pel jutjat, per l'audiència, o sigui que això sens dubte li tira en contra.

Meritxell: I consideres que el judici oral és un espai hostil per la dona?

E6: Sí, sens dubte en aquests casos sí. Primer pel temps, és a dir per... pel temps que arriba el judici oral és una burrada, vull dir a mi m'han posat ara un al 2024, octubre de 2024. Que dius, ja portem tres anys de procediment, i ara ens anem a l'octubre de 2024 vull dir, que vaig haver de mirar el calendari dos vegades, perquè vaig dir a veure si és aquest octubre d'aquest any i s'estan equivocant, pues no. Llavors, primer el temps que és una burrada. I després per lo bo i per lo dolent, clar el temps juga a favor de la recuperació de la víctima, no? O sigui al final evidentment està rebent un suport i això va a favor de la víctima i resulta que després de 4 anys té el judici oral on ha de recordar-ho tot, ha d'explicar-ho un altre cop tot, a més sabent que l'agressor està allà tot i que no es vegin amb una mampara però al final una mampara és una misèria, no? I ho han de tornar a explicar sabent que l'agressor esta allà, per tant per elles torna a ser una davallada en la recuperació emocional, no? Llavors, si es pogués fer sempre la prova preconstituïda en aquests casos seria ideal, no? Però és hostil i ja no només això, de temps de la declaració... després també, doncs l'espai jo crec que és molt hostil, hi ha tres magistrats allà damunt, no? Com... amb aquells súper vestits que es posen, és molt fred i... després els interrogatoris pues acostumen a ser mot durs, no? És veritat que cada cop més en els temes de violència sexual sobretot aquí a Catalunya, s'està fent un acompanyament tant per part dels mossos com per part de l'oficina d'atenció a la víctima molt acurat i... i que les acompanyen fins allà, les fan entrar per una altra porta perquè vagin més tranquil·les, les acompanyen durant el judici, ehh, la fiscal per exemple ara també acostuma a baixar on està la víctima per conèixer-la abans del judici... Per tant, és veritat que estan intentant posar mesures perquè sigui tot una mica més còmode dins del que és l'espai. Però *bueno* continua sent un espai molt hostil.

Meritxell: I a l'hora d'obtenir una sentència condemnatòria notes si hi ha diferències entre si es tracta d'un agressió sexual que es produeix juntament amb maltractament habitual, lesions, és a dir en si a la denúncia s'inclouen tots aquests altres delictes, o si és un agressió sexual aïllada?

E6: Però que vols dir perdona, en la sentència?

Meritxell: Sí, en quant a la valoració de la prova i a la condemna

E6: Sí, jo penso que sí. A l'igual que et deia per exemple el que li està costant introduir-ho per judici a aquest jutge, ehh, que a més vam tenir la mala pata que es va morir el jutge i ens han posat un altre ara, vull dir que és un drama aquest tema. Doncs, jo penso el mateix que... que alhora, amb el mateix prisma que s'estan.. no? Que deia ostres, com és que estan descartant els indicis en un cas si la declaració és la mateixa, la

víctima és la mateixa, vull dir no? Està parlant dels mateixos fets i del mateix agressor, per tant jo crec que en les sentències la valoració de la prova té un pes diferent. I crec que també va molt acompanyat, jo crec que a vegades, *bueno* a part de la falta de perspectiva de gènere dels operadors jurídics, crec que va acompanyat malauradament de les penes més altes, perquè els hi costa més condemnar, no? Clar estàs parlant de penes de 12 anys de presó, no? Llavors s'ho pensen dues vegades.

Meritxell: I en quant a les agressions que es prolonguen al llarg del temps, és a dir que tenim molts episodis d'agressions sexuals al llarg dels anys, o en canvi aquelles que només és un sol episodi, notes si hi ha diferències en aquest sentit? En el cas de la valoració de la prova i la condemna?

E6: És que això no t'ho puc dir perquè jo no he portat un sol cas que no hi hagi... o sigui que només es doni en si la violència sexual en l'àmbit de la parella. És a dir que arribem a judici, és això no, el que m'estàs preguntant?

Meritxell: No, t'estic preguntant si es tracta d'una agressió sexual continuada que es prolonga en molts episodis al llarg dels anys...

E6: Ah *vale* perdona que m'he perdut. Sí, jo crec que sí que canvia una mica quan és continuat, jo crec que sí, que... que quan es parla d'un sol episodi aïllat, ehh potser sí que es qüestiona més que si s'explica de manera continuada. Ara bé, jo normalment si hi ha violència sexual en l'àmbit de la parella m'ho trobo de forma continuada eh? És estrany un episodi puntual, a no sé que hagi sigut per exemple una relació de nuviatge molt curta, a vegades jo que sé, has estat dos mesos i mira... Mira ara sí que estic pensant en un cas que és curiós perquè si que era en l'àmbit de la parella i... encara estem per la denúncia eh, i és veritat que ella parla de molts episodis de relacions que ella diu que sí hi ha consentiment i després parla d'un a Madrid que no va haver-hi consentiment, on ell es va posar molt violent. El que passa que clar dels episodis anteriors ella la denúncia, parla de que són de forma consentida tot i que jo li vaig preguntar bastant, de manera molt curiosa però li vaig preguntar bastant, perquè clar ella parlava que són de manera consentida, però afegeix que ell l'emborratxava moltíssim, o sigui no la parava de convidar a vi, sempre que es trobaven per mantenir relacions sexuals portava moltes ampolles de vi, ella *pues* estava molt èbria i tal, llavors clar ella no para d'incidir, o sigui ella va voler deixar molt clar que eren consentides i tal. Però clar jo vaig introduir molt el tema de l'alcohol, perquè òbviament, a veure clar, si la poses aquí com un "pedo" podríem parlar de si això és consentit o no, no? Però *bueno*, ella va fer aquesta diferenciació i segurament si ho explica, encara no hem anat a declarar, però segurament si ho explica així segur que no ho inclouran, no? Però *bueno*, és curiós per

això el que et deia de la identificació, no? I clar malauradament aquesta dona potser d'aquí un any em diu "No, no és veritat això, no era consentit" i comença a fer teràpia i ho veu clar, que el tio l'emborratxava per aprofitar-se d'ella en aquest estat. Però ara *pues* ella és molt estricte amb això. Per tant, i mira aquesta relació de nuviatge va ser súper curta eh, per això t'ho deia, i tot i així jo crec que hi va haver varis episodis. Jo crec que no hi ha un fet aïllat, a no ser que hagi tingut una relació d'una setmana.

Meritxell: I les agressions continuades presenten problemàtiques en quant a la dificultat de concretar exactament quan es va produir cada episodi?

E6: Sí, sí en la declaració això és molt difícil quan es produeix l'episodi, sí totalment. I també a vegades, l'episodi i la pràctica sexual eh, jo afegiria aquí, perquè per exemple amb el cas aquest que estic lluitant de quatre anys, era... hi havia un tema de fel·lacions, vull dir que no era tant com una pràctica de coit com si diguéssim, sinó que es tractava més de fel·lacions. Ell li deia "Si vols veure la nena me l'has de xupar" i la obligava a fer això. I... i llavors a vegades, clar és que elles a vegades els hi costa identificar també que si no és un coit, com per exemple a aquesta noia al principi li passava això, que... *pues* ella estava acostumada a això, que si volia veure la nena en comú, que era la seva filla també doncs li havia de xupar. Llavors *bueno*, a vegades si no veuen com que és un coit o que hi ha accés carnal, perquè a vegades fins i tot hi poden haver uns tocaments, vull dir que no cal que ens n'anem a la penetració. Però a vegades amb la pràctica sexual doncs també hi ha com certa reticència o inclús que en el tema de l'àmbit de la parella, també una cosa que passa curiosa és que a vegades una relació pot començar sent consentida i després no ser-ho. Que passa molt, llavors quan intentes explicar-li a un jutge això ja al jutge li explota el cap, no? Però clar pot passar, no? Que comença tot sent consentit i en un moment la dona li diu, *pues* a una certa pràctica li diu *pues* això, no? O una penetració anal o lo que sigui, i aquí és on comença, no? Al final l'episodi no consentit, però *bueno* això ja els hi explota el cap.

Meritxell: I què passa quan es tracta d'agressions sexuals per coaccions o per pressions psicològiques que a vegades la víctima fa servir paraules com "cedir" o "sentir-se obligada", això com es trasllada després en l'àmbit jurídic en termes de consentiment?

E6: Flux, o sigui jo crec que si no... ja et deia eh, que si la declaració de la víctima no és molt contundent amb aquest tema, eh, si no és molt contundent amb aquest tema ens costarà molt introduir-ho. O sigui has de dir no va haver-hi consentiment explícitament, no? Llavors aquestes paraules doncs "cedir", "Al principi volia però després vaig canviar d'opinió"... Aquestes coses... o les evites dir, perquè sinó és veritat que t'ho arxiven aquest tema.

Meritxell: *Vale*. I canviant una mica de tema, en la teva experiència és freqüent que les dones s'acullin a la dispensa i l'obligació de declarar, tenint en compte que evidentment el 2020 s'ha pràcticament eliminat?

E6: No, jo habitualment no m'ho trobo tant. També pensa que, a veure al final també sent sincera, al final també pel perfil de dona que porto, al final clar jo soc advocada privada, no? Llavors si venen a buscar una advocada privada de pagament difícilment és... estan pensant la retirada de la denúncia, no? Arribem en un punt en què en general no estan pensant en retirar. A vegades m'ha passat eh, i hem retirat o ella ha retirat o el que sigui, però clar habitualment com jo soc privada doncs no em trobo tant en aquest cas, a vegades quan he fet torn d'ofici o he ajudat a alguna companya en aquests casos sí que s'ho troben habitualment, no? Perquè *bueno pues* posen la denúncia, ràpidament peus potser... però jo no gaire, també ja et dic pel perfil eh, d'usuària que veig.

Meritxell: I en si acollir-se a la dispensa, quines conseqüències implica pel procediment penal? Generalment sempre implica sempre el sobreseïment o l'absolució, o pot ser que per indicis...

E6: Sí. Clar aquí, al ser delictes a vegades semipúblics, el ministeri fiscal podria tirar endavant però a la pràctica jo no ho veig. Normalment sobreseïment.

Meritxell: *Vale*. I ja per acabar amb l'entrevista, consideres que aquests tres criteris de la valoració de la declaració de la víctima haurien de modificar-se d'alguna manera per evitar la revictimització i per adequar-se a les especificats que té aquest delicte en concret? *Bueno* i en si la violència de gènere en general.

E6: Sí. Jo crec que ja fa temps que tenim, que pengen aquests criteris jurisprudencials i caldria una revisió. És a dir a l'igual que el Codi Penal que es va reformant en certs delictes, doncs caldria una actualització d'aquests criteris i tornar a donar-li una volta, no? De... de com s'està interpretant, i a més donar-li una volta amb perspectiva de gènere, és a dir abandonar... jo mira hi ha una jurisprudència que utilitzo molt sovint, a veure si la trobo i te la puc passar, que potser la tens eh, perquè parla de... quan es parla de la persistència en la incriminació i tal i clar sempre es diu "la declaració de la víctima ha de ser igual en tots els estadis" i tal, i en canvi vaig trobar que estava súper bé que parlava de que okey, la declaració de la víctima ha de ser igual, però no un copia pega, no? Parlava molt... és del Suprem i estava súper bé, i deia *vale okey*, però pot tenir matisos, pot afegir, i no se li pot exigir un copia pega exactament, de fet deia tot lo contrari, perd naturalitat, perquè si tu expliques una cosa estudiada no té cap sentit. Llavors estava bé, perquè ja començava a desfer alguns mites d'aquests de que la víctima ha de sostenir exactament tot, no? Exactament igual. Però *bueno*, jo crec que

s'haurien d'actualitzar i amb perspectiva, és a dir això dels ànimos espurios i aquestes coses, és que les hauríem d'abandonar, és que són *cutres cutres*, vull dir...

Meritxell: *Vale*. Doncs ja estaria, moltes gràcies.

7.4. Consentiment informat

CONSENTIMENT INFORMAT

PART 1: Full d'informació als participants

DADES

- **Títol del projecte:** La impunitat en les agressions sexuals a la parella
- **Nom i cognoms de l'estudiant:** Meritxell Palacios Cañada
- **Centre al qual pertany:** Màster en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania
- **Nom de la institució o institucions en la qual es porta a terme el projecte:** Universitat de Barcelona (Facultat de Geografia i Història)

DESCRIPCIÓ

- El present TFM té com a objectiu principal analitzar la intervenció del sistema penal espanyol davant les agressions sexuals en la parella. Els objectius secundaris són: estudiar l'efectivitat i la utilitat del sistema penal en condemnar casos de violència sexual en la parella, comprendre com es configuren doctrinalment i jurisprudencialment els criteris i requisits de tipificació i de valoració de la prova i determinar quins elements concrets es requereixen per debilitar la presumpció d'innocència de l'agressor.
- La participació en el TFM suposa el consentiment a una entrevista individual, d'una durada d'entre 30-45 minuts, sobre l'experiència professional en relació amb les agressions sexuals en la parella. L'entrevista serà enregistrada per afavorir la seva transcripció, però aquesta no serà difosa per cap canal.
- La participant té dret a retirar-se en qualsevol moment d'una part o de la totalitat de l'estudi, sense expressió de causa o motiu i sense conseqüències; i també la possibilitat de clarificar dubtes abans d'acceptar participar-hi i el dret a conèixer els resultats.

GARANTIA DE PROTECCIÓ DE DADES

- D'acord amb la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals i el Reglament general (UE) 2016/679, de 27 d'abril de 2016, de protecció de dades (RGPD), es mantindrà la confidencialitat de les dades personals de la participant.

- Les dades obtingudes de l'entrevista formaran part del TFM "La impunitat en les agressions sexuals a la parella", amb la possibilitat que sigui publicat al Repositori de la UB o altres revistes digitals. Si la persona entrevistada així ho vol, es farà un ús anonimitzat de les seves contribucions, emprant un pseudònim.

En cas que més endavant es vulgui fer alguna pregunta o comentari sobre el projecte, o revocar la participació en el mateix, cal contactar a:

Meritxell Palacios Cañada

meritxellpc98@gmail.com

647195766

PART 2: Document de consentiment informat

DADES

Títol del projecte.....

Centre.....

Dades de la persona participant (nom i cognoms i DNI)

.....

Persona que proporciona la informació i full de consentiment (nom i cognoms).....

DECLARACIÓ

Declaro que:

1. He llegit el full d'informació al participant sobre l'estudi esmentat.
2. M'han lliurat una còpia del full d'informació al participant i una còpia d'aquest consentiment informat, datat i signat. M'han explicat les característiques i l'objectiu d'aquest estudi, així com els possibles beneficis i riscos.
3. He tingut el temps i l'oportunitat de formular preguntes i aclarir dubtes. Totes les preguntes han estat respostes satisfactòriament.
4. M'han assegurat que es mantindrà la confidencialitat de les meves dades personals, d'acord amb la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals i el Reglament general (UE) 2016/679, de 27 d'abril de 2016, de protecció de dades (RGPD).
5. Atorgo el consentiment de manera voluntària i sé que em puc retirar en qualsevol moment d'una part o de la totalitat de l'estudi, sense expressió de causa o motiu i sense que això comporti cap conseqüència.

